

LUDGER MEES

"Penduluaren joera erabiltzen jakin duelako da EAJ alderdi arrakastatsuen"



ARGIA

2006ko urtarrilaren 8a | LXIX. urtea | 2.022 zenbakia | 3,50 euro



EAEko hiru mutuaren fusioa abiatzear

Mutuak indartsuago langileen osasunaren kontura



TIMO RIIHO

Madrilgo Suomiar
Institutuko zuzendaria

"Hizkuntzalari batentzat
euskal aditza zoragarria da,
perfektua"



DARIO URZAY

"Guggenheim osteko
belaunaldiak ez dira
Guggenheim aurrekoak
bezalakoak izando"



ARGIA 9 778402 13909 3

MAHAI badakit JOLASA

**EDIZIO
BERRITUA**

Euskaraz dibertitzeko 1.800 galdera berri

Nola ospatzen dituzte Asterix eta Obelixek guda garaipenak?
Non dago Linpopo ibaia? Zenbat atomo ditu ur tanta batek?
Nik Badakit, eta zuk?

7 urtetik gorakoentzat

Prezioa
33€

Harpidedun prezioa

30€



Eskaerak: www.argia.com
denda@argia.com
943 37 15 45
Ohiko salmenta puntuetan



Gaiak

- 17 Oinaz eta Ganboa: Esku batean zuzia eta bestean gezia.** Urko Apaolaza.

Iritziak

- 21 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 Joxemari Agirre. Aurrekontu-aro.
23 Edorta Arana. Adierazleak.
25 J. M. Irazu. Borondatezko lana lujo bihurtzen denean...
Joxe Mari Ostolaza. Urnietako.
26 Xipri Arbelbide. Poligamia eta identitarismoa.

Erdiko kaiera

- 27 Dario Urzay:** «Giza irudi bat egiteko gauza ez denak ere artelan interesgarria egin dezake». Unai Brea.
32 Lourdes Iriondo, bihotzera heltzen zen ahotsa. Nagore Irazustabarrena.
34 Ezpalak. Katixa Garate.
36 Argitalpenak: Kirmen Uriberi elkarriketa. Pilar Iparragirre.
38 Denbora-pasak.
40 Ihesi: Gurutze eta megalitoek loturako bidea. A. Agirresarobe / M. Tellabide.
44 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.



Angel Zelaiaeta.



Ludger Mees.



Timo Riiho.

Termometroa

- 46 Ludger Mees:** "Nazioa ezin dela nazionalistekin bakarrik eraiki onartu du EAJk". Mikel Asurmendi.
50 Timo Riiho: "Suomiera eta suediera, biak dira ofizial: %8 dira suedieraz hitz egiten dutenak". Miel A. Elustondo.
54 Bero-beroan.
56 Net Hurbil. Medikua jauna: minak lanak ematen dizkit. Pello Zubiria.

4 Mutuak



Lan osasuna negozio

Hego Euskal Herriko langileen %96,63a lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen babesean dago. Gizarte Segurantzza doakoa izanagatik lan-osasuna oso negozio tentagarria izan daiteke. Are gehiago, Espainiako Gobernuak prebentzioko jardueren pribatizazioa ekarriko duen errege dekretua onartu zuenetik.

- 24 | Luparekin** Juan Mari Arregi
58 | Azkena Iñigo Aranbarri
11 | Angel Zelaiaeta Julen Gabiria

2006ko ARGIAren prezioak

Alea 3,50 euroan salduko da aurten, iaz baino 20 zentimo gehiago. Urtebeteko harpidetzak, berriz, Hego Euskal Herrian 127 euro balioko du eta Ipar Euskal Herrian 155 euro. Espainian harpidetzak 127 euro balio du eta beste atzerrietan 160. Airez bidali beharreko kasuetan, 252 euro ordainduko da harpidetza.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Oniñtza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Mikel Garcia, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

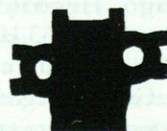


Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria



Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua



gizarte ekintza

• ASTERO GAIA •

Espainiako Enpresaburuen Elkartearen Konfederazioarekin eta CCOO eta UGT erakundeekin adostu ondoren, iragan ekainean Espainiako gobernuak Gizarte Segurantzako lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen funtzionamendua arautzen duen errege dekretu bat onetsi zuen. Dekretu horren arabera mutuek kanpoko prebentzio zerbitzu gisa aritu ahal izango dute. Horrek prebentziozko jardueraren pribatizazioa eta lehiakortasun handiagoko merkatu baten zabalkundea dakar, non langileak beti parterik txarrena jasotzen duen. Mutuen negozioa oso handia da Espainiako estatuan. 2005. urtean 8.567,6 milioi euroko aurrekontua izan du eta 500 milioi euroko etekinak lortuko ditu ziurrenik. Testuinguru horretan, batzuek zalantzan jartzen dute osasuna eta lan-osasuna negozio gisa tratatzea eta beste batzuek ezetz erantzuten diote galderari zuzenean. Dekretu horren ondotik, mutuen arteko mugimenduak berehala jarri dira martxan, baita Euskal Herrian ere. Izan ere, Mutualia sortzeko lehen urratsak eman dira, hau da, Bizkai Zergintza Alkartea (BZA) eta Gipuzkoako Pakea mutuaren fusioa abian da gerora La Previsora mutua arabarrarekin bat egiteko. Oraingoz ez da aurreikusten mutua nafarraren fusiorik. EAEko hiru mutuen integrazioak Gipuzkoa, Bizkaia eta Arabako merkatuaren %36 euren esku gelditzea ekarriko luke. Bestela esanda, 186 milioi euroko diru-sarrera. Mutualiak 2006ko urtariletik hasi nahiko luke lanean.

DANIEL UDALAITZ



DANI BLANCO

Lan-osasuna nego

HEGO EUSKAL HERRIKO 500.000 euskaldun baino gehiagoren osasuna medikuntza pribatuaren eskuetan dago. Hegoaldeko lau herrialdeetako langileen %96,63 lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen babesean dago. Enpresok Gizarte Segurantzaren kudeaketan kolaboratzen dute eta etekin izugarria ateratzen dute horretatik. 2005. urtean bakarrik, Espainiako estatuko mutuen negozioak 8.567,6 milioi euroko aurrekontua izan

zuen eta 500 milioi euroko etekinak lortuko ditu ziurrenik. Gauzak horrela, Espainian eta Euskal Herrian Gizarte Segurantzaren unibertsala eta doakoa izanagatik, irudika daiteke osasuna eta lan-osasuna oso negozio tentagarria izan daitekeela lan-esparru honetan diharduten enpresentzat.

Gizarte Segurantzaz gain, medikuntza pribatura jotzen dutenen kasuan, hiritar asko eta askoren kudeatzaileek negozioa egiteko esku-



zio bihur daiteke?

bide osoa dute, ez baitute inolako kotizazio sozialetan finantzaziorik jasotzen. Horretarako daude, hain zuzen. Negozioa egiteko. Mutuek kudeatutako eta kotizazio sozialek ordaindutako osasun-laguntzak, ordea, ez luke xede bera izan beharko. Hortaz, galdera argia da. Lan-osasuna negozio bihur liteke? Mutuek etengabe negoziatorik ez dela esanagatik, behin eta berriz azalduagatik instituziook ez dutela dirua irabazteko asmorik eta etekinak euren

zerbitzuen hobekuntzan inbertitzen dituztela, sindikatuen gehiengoak osasun publikoaren ezkutuko pribatizazioetat, hau da, negoziotzat jotzen du auzia.

Egoera horretan, gogora dezagun Hego Euskal Herriko lau lurraldeetan 2005. urtean lan-istripuen ondoriozko ehun heriotza baino gehiago izan direla hainbat lantokitan, erakuntzaren arloak gehienak batzen dituen arren. Hainbat kasutan, heriotzok hildakoaren

Langile euskaldunen ia %100ek mutuaren bat dauka

EAEko langileen %96,63 —ez dugu Nafarroa eta Ipar Euskal Herriko datu ofizialik, nafarren kasuan egoera antzekoa den arren— lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen babesean daude. Datu horren arabera, EAEko 687.000 langilek lan-arloan espezializatutako enpresen laguntza jasotzen dute. Gainerakoek, %100 arte, Gizarte Segurantzako Institutu Nazionalen aseguratuta daude.

Lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuak enpresa-elkarteak dira, diru irabazi asmorik gabe (?) Gizarte Segurantzaren kudeaketan kolaboratzen dutenak euren enpresari elkartu, kontratupeko langile eta autonomoentzat. Langile bakar baten kargupean hartzen duen enpresari orok mutua bat behar du, edozein dela aukeratutako formula juridikoa. Izapideak honako urratsak ditu: hautatutako mutuekin elkartzeko proposamen dokumentu bat aurkeztu behar da lehenbizi Gizarte Segurantzaren Lurralde Diruzaintzan; ondoren, Diruzaintzaren delegazioetan eskura daitekeen eredu ofiziala bete behar da. Langile autonomoek bi aukera daukate: ohiko gaixotasunen gaineko asegurua ala lan-istripu eta gaixotasun profesionalen gainekoa.

Lan-istripuen ondorioz sortutako lesioen aseguratzearen historia 1900. urtean hasi zen Espainiako estatuan. Langintza hura egungo sektoreko lau mutua aitzindarik sortu zuten: haietako bi euskaldunak ziren, la Previsora Araban eta Bizkai Zergintza Alkartea Bizkaian, Midat eta Egara katalanekin batera. Espainiako estatuko mutuen negozioaz datu hauek dauzkagu: 2005ean 8.567 milioi euroko aurrekontua eta 500 milioi inguruko irabaziak daukate. Gogoratu beharra dago Espainiako estatuko lan-istripuen eta gaixotasun profesionalen mutuen diru-sarreraren %96,1 langileek egiten dituzten kotizazio sozialen ondorio dela.

Hego Euskal Herriko mutua euskaldunen kasuan —datu ofizialen arabera beti ere— Bizkai Zergintza Alkartea 2004an 191.852 pertsona babestu zituen, ia 121 milioi euroko aurrekontua zeukan 2005erako eta ia 7 milioi euroko irabaziak aurreikusita. Gipuzkoako Pakeak 74.919 pertsona babestu zituen 2004an eta 47 milioi baino gehiagoko aurrekontua 2005erako. Arabako La Previsora mutua 2004. urtean 49.011 pertsona babestu zituen, 34 milioi euroko aurrekontua 2005erako eta 3 milioi euro baino gehiagoko etekinak aurreikusita. La Navarra mutua 56.809 pertsona babestu zituen 2004an, 2005erako aurrekontua 33 milioi baino gehiagokoa egin eta 2 milioi euroko irabaziak aurreikusi zituen.

senideentzako kalte-ordain batzuk izaten dituzte. Edonola ere, langileen artean ez da soilik heriotza ageri. Badira gaixotasun profesionalak ere, askotan langile ugari erabateko ezgaitasun-egoeretara bultzatu dituztenak, ez bada heriotzara. Zehazki, 2005. urtearen azken bi hiletan hildako biren senideen aldeko bi sententzia ikusi ahal izan dira, BW enpresan urtetan egunero sufritutako amiantoaren ondorioz gaixotu eta hil baitziren langile horiek.



ION HERNÁNDEZ / ARGIAZKI PRESS

500.000 euskaldun baino gehiago medikuntza pribatuaz fio da

Hego Euskal Herriko bostehun mila euskaldun baino gehiagok medikuntza pribatuaren eskuetan uzten dute euren osasuna, ICEA (Aseguru-etxe eta Pentsio Funtzen arteko Ikerketa kooperatiboa) elkarrekin emandako

datuen arabera. Espezialitate eskatuena trauma-tologia, pediatria, tokoginekologia eta oftalmologia. EAEko aseguratu guztietatik —ez dugu Nafarroako daturik—, 335.304k osasun-laguntza poliza bana kontratatua dute, 14.653k hortz-aseguru bana, beste 8.281ek gastu-itzulketa modalitatea eta 150.506k kalte-ordain eta sorospenera. Osasun-laguntzaren modalitatean ageri diren aseguratuaren artean, 289.788 partikularak dira eta 45.516 Administrazio Publikoko funtzionarioak. Aseguratuon primak Espainiako estatutaren %18,19 dira.

Seguru horien prima bolumena ia 160 milioi eurokoa da osasun-laguntzen kasuan, 361.275 euroko hortz-aseguruenean, ia 5 milioi euroko gastu-itzulketen kasuan eta 15 milioi baino gehiagokoa kalte-ordain eta sorospeneren kasuan.

ICEAk 2005eko irailean emandako datuen arabera, Espainiako estatuko hamar enpresa



GARI GARAIALDE / ARGAZKI PRESS

liderrak, honako aseguru-etxeak ziren: Adeslas, Sanitas, Asisa, Mafre Caja Salud, DKV Seguros, Asistencia Sanitaria Colegial, Igualatorio Médico Quirúrgico, Aresa, Caser eta Fiatc. Eta merkatua hazten ari da. Azken datu eskuragarri jarraiki, aseguru merkatuak, osasunaren arloari dagokionez, %9,6ko hazkundera izan zuen 2003. urtetik 2004ra. Primen bolumenaren kasuan, osasun-laguntzen modalitateak izan du gorakadarik nabarmenena. 2005eko lehen hiruhilekoko datuek gorakada are nabarmenagoa egiten dute, 2004ko denbora-tarte

Lerro hauen gainean, Pakearen egoitza aurrean eginiko mobilizazioa. Ezkerreko orrialdean berriz, Asepeyoren egoitza aurrean eginiko ekimena.

berdineko datuak baino %9,7 handiagoak baitira aurtengoak.

Euskal herritarrek medikuntza pribatua erabiltzeko eskubide osoa dute, Gizarte Segurantzaren unibertsala eta doakoa izan arren. Gainera, badi-ra Gizarte Segurantzak barne hartzen ez dituen osasun-egoera batzuk, hortzen gaia edo egoera jakin batzuetako aseguru dagokiena, besteak beste. Edonola ere, zalantzan jar liteke lan-osasunarekin zerikusia duen guztia, funtsa publiko eta langileen kotizazio sozialei esker finantzatzeko baita, jarraian ikusiko dugun bezala. ■

«Gure osasuna ez da negozioa»

"Gure osasuna ez da negozioa", "Gure osasuna ez da negoziagarria", "Mutuen desagertzea orain eta betiko". Halako esaldiak ikusi ahal izan dira mutuen ezkutuko pribatizazioaren aurka egindako zenbait langile mobilizazioetan. Batzuk besteak baino indartsuago, euskal sindikatu guztiak mutuen pribatizazioaren aurka azaldu dira eta batez ere mutua horiek kontingentzia arrunten bidez aldi baterako ezintasuna (ABE) kontrolatzea gaitzetsi dute, izan ere, espazio hori osasun publikoari baitagokio, pribatuari baino.

Kezka sindikal horren adierazpen gisa, LAB sindikatu abertzaleak *Mutuak ezagutu eta haiekin jarduteko gida* kaleratu du langileek eta ordezkari sindikalek lan-istripuen mutuekin nola aritu behar duten jakin dezaten. Gida horren jatorria "ordezkari sindikalak mutuen ekintzei aurre egiteko beharrezko baliabideez hornitzeko premia eta

osasun arloan ageri den politika pribatizatzaileaz ohartzeko beharrezko dira".

Aipatutako sindikatuaren arabera, "mutuek euren elkartuen esanak fideltasun osoz betetzen dituzte eta euren helburuak gaixoak berehala sendatzea, lan-istripuen ebidentzia ukatzea, enpresari ongi ez datorkiolako baxerik ez ematea, arriskuak ezkutatzea ebaluazio askoz ere errazagoa egiteko eta abar luzea". Sindikatu abertzalea gehien arduratzen duen gaietako bat medikuaren alta goizegi ematearena da, mutuen kasuan sarritan agertzen baita. Horren ondorioz, mutuak gaixotasun edo istripu baten jatorri laborala onartzen ez duen edo erabat osatu ez den norbait medikuaren alta onesten duen kasuan zer egin behar den azaltzen du gidak. Era berean, langile kaltetuentzako aholku ugari ikus daitezke, mutuen aurrean nola jardun eta langileek zer esku-bide dituzten jakin dezaten.

Mutualia, Euskal Herriko lan-istripu mutuarik handiena

Mutualia Euskal Herrian fusionatutako lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen marka berria izango da: Bizkai Zergintza Alkartea, BZA, Bizkaian eta Pakea, Gipuzkoan. Gerora Arabako La Previsora mutua batuko zaie aurreko biei. Desiragarria izanagatik, oraingoz ez da aurreikusten La Navarra mutua nafarra aurreko taldearekin fusionatzerik. Beste fusio mota batzuetan bezala, gure herria zatitzen duen marko juridiko politikoak oztopatu eta ezesten du. Badira beste hamar mutua, egoitza soziala Euskal Herrikan kanpo izan arren, Hego Euskal Herriko lau herrialdeetan lan egiten dutenak. BZA eta Pakeako Batzar Nagusiek iragan den azaroaren 7an onetsitako fusioa urtarrilean abiatuko da.

FUSIO HORREK, Aurrezki Kutxa euskaldunen fusio-proiektuari hedabideek emandako tratamenduak iluntzen badu ere, hoguei urte baino gehiagoko ibilbidea du, azken sprinta 2002. urtetik garatu den arren. Fusionatutako mutuen arduradunek izan dituzten elkarrizketek erakundeen uztarketa bultzatu dute, talde handien sinergiaz baliatu, sektoreko gainerako taldeak baino indartsuagoak izan eta Hego Euskal Herrikan kanpo lan egiteko gai izan daitezten. Dagoeneko fusionatu diren bi mutua euskaldunen presidenteez, Pakeako Jose Maria Echarririk eta BZAko Urtsa Errastek azpimarratu zuten, abian den fusioak hirugarren toki bat zain du Arabako La Previsora mutua Gizarte Segurantzarekin dauden arazoak konpondu bezain laster taldeari batu dakion.



Jose Maria Echarririk eta Urtsa Erraste, Mutualiako lehen presidenteordeak

sora mutua Gizarte Segurantzarekin dauden arazoak konpondu bezain laster taldeari batu dakion.

Hego Euskal Herriko liderra

Aipatutako fusioaren ondorioz, La Previsora kontuan hartuta, Mutualia Euskal Herriko lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen lider bihurtuko da, %35,8ko merkatu-kuota izango baitu 196 milioi euroko diru-sarrerak izateaz gain. Bi datu horiek oraindik

Herriko lan- andiena



GARI GARAYALDE / ARGAZKI PRESS

edentea, Mutuliaren aurkezpen ekitaldian.

handiagoak izango dira Arabako mutuak bat egiten duenean Mutuliarekin. Era berean, erakunde berri horrek Espainiako estatuko mutuen bederatzigarren postua izango du eta zortzigarrenera igoko da mutua arabarra onartzearekin batera.

Arabako mutuaren integrazioa gabe, Mutuliak 20.537 enpresa elkartu eta 250.000 langile babestuak dauzka -%20 Gasteizko gobernuarena da-, 25.000 autonomo izateaz gain. Mutua arabarrak bat egiterakoan, langile

babestuak 280.000 baino gehiago izango dira eta enpresa elkartuak 23.000 inguru izango dira. Mutuliak 612 langile izango ditu eta kudeaketa deszentralizatua izango du. Egoitza soziala Donostian egongo da eta operatiboa Bilbon. Mutuliako lehen presidentea Urtsa Erraste izango da, eta presidenteordea Jose Maria Echarri.

Hurrengo urteetarako jarduera-plana oraindik egiteke dago. Hori dela eta, berria sortu bitartean Mutuliak enpresa fusionatuek banaka onartutako planak erabiliko ditu eta anbulategi-sarea handituko du Zarautzen, Irunen, Tolosan eta Beasainen. Horrek 1,5 milioi euroko inbertsioa eskatuko du 2007. urtera arte.

Espainiako Estatuan hazten jarraitu

Mutuliako zuzendariak lehen agerraldi publikoan adierazi zutenari jarraiki, fusionatutako mutua berri honen helburua "eredugarria izatea da, batez ere bezeroen orientazio-

Euskal Herriko beste mutua batzuk

Lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutua euskaldunetz gain, (Bizkai Zergintza Alkartea, Pakea, Previsora eta Navarra) badira Hego Euskal Herrian lan egiten duten Espainiako estatuko beste mutua batzuk. Horietako batzuk dira Fremap, Asepeyo, Fraternidad-Muprespra, Ibermutuamur, Mutua Universal, Cyclops, Maz, Midat eta Intercomarcal. Ezagunenetakoekin adibideren bat eman nahian, esan dezagun Asepeyok 2004an 7.000 enpresa elkartu zeuzkala EAEn, 63.000 langile eta 2005. urterako aurreikuspena 7.300 enpresa eta 67.000 lanpostura igotzen zuela.

Espainiako estatuaren osotasunean, guztira 29 mutua daude gaur egun. Lehenago aipatutakoez gain, honakoak dira besteak: Union de Mutuas, Valenciana Levante, Gallega de AT, Union Museba Ibesbischo, Balear, Montañesa, Egara, Fimac, Sabadell ACC, Reddis Union Mutual, Mac-Canarias, Ceuta-Smat, Tarragona, Solimat, Mupa eta Gremiat.

29 mutua horiek zazpi milioi langile baino gehiago kontrolatzen dituzte ohiko gaixotasun baje babesean eta hamalau milioi inguru lan-istripuen kasurako. 2005. urtean erabilitako aurrekontu globala 8.567,6 milioi eurokoa izan da; horren arabera, %15eko hazkundera izan du aurreko urtetik.



JON URBE / ARGAZKI PRESS

Ezkerrean, lan istripuen aurkako mobilizazioa Andoainen. Eskuinean, eraikuntzako langileak.



ALBERTO ELOSEGI

an". Gaineratu zutenez, "zerbitzuaren kalitatea mutuaren bereizgarri izango da". Fusioaren helburua "baliabideak ugaritu eta zerbitzuak indartzeko beharrezkoa neurria lortzea" dela ziurtatu ondoren, "bokazioz handitzen jarraituko duela" esan zuten. Alde horretatik, garbi utzi zuten etorkizunean Espainiako estatuko "mutua txikiak" absorbitzeko ez dutela oztoporik izango. Prest daude zentro berriak sortzeko Gipuzkoa, Bizkaia eta Arabatik kanpo, Pakea eta BZAko enpre-

sa elkartu askok sukurtsalak edo lantegiak baitituzte EAETik kanpo. Eta Mutuaren zuzendaritzak adierazi duen bezala, "haien ondoan egon eta une oro behar dituzten zerbitzuak eskaintzea gustatuko litzaiguke".

Era berean, Mutualia berriak kostuen sinergia lortu nahi du, "mutualistei eskaintako zerbitzuen eraginkortasuna bermatzeko". Azkenik, mutua sortu berriak instituzio, enpresa eta sindikatuen arteko elkarrikteta bultzatuko du. ■

Prebentzioko jarduerak privatizatzen dituen dekretua

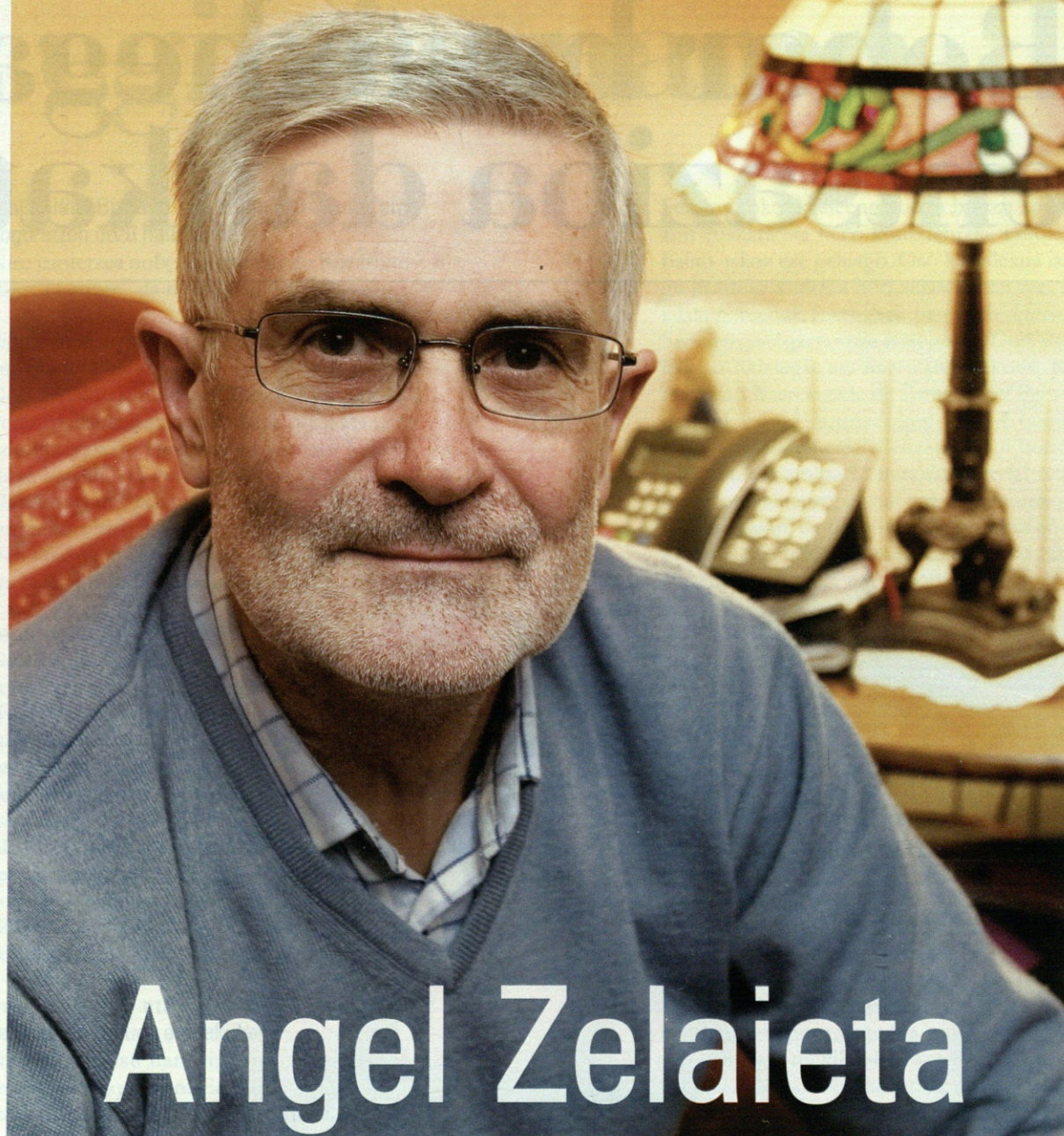
Iragan den ekainean, Espainiako Gobernuak gizarte segurantzako lan-istripu eta gaixotasun profesionalen mutuen funtzionamendua arautzen duen errege dekretu bat onetsi zuen kanpoko prebentzio zerbitzu gisa. Horrek prebentziozko jardueren privatizazioa dakar. Gainera, horrela mutuek gero eta eskumen handiagoa dute enpresa-jardueren baitan. Hasieran bakarrik lan-istripuak eta gaixotasun profesionalak tratatuagatik, gerora ohiko gaixotasunen ondoriozko bajen zatia lortu zuten ere, eta aipatutako dekretuari esker prebentzio-zerbitzu pribatu bilatzeko urratsa egin dute, Gizarte Segurantzare-

kin inolako loturarik izan gabe.

Espainiako Lan eta Gizarte Segurantzako ministroak Espainiako Enpresaburuen Elkartearen Konfederazioarekin eta CCOO eta UGT erakundeekin adostu zuen aldaketa horri esker, mutuek lehiakortasun merkatu handiagoan murgilduko dira, non pribatutasunaren parterik txarrena beti langileek jasotzen duten. Zergatik? Sindikatu askoren ustez, zuzenean merkatuaren etekina bilatuko delako, lantokietako segurtasun, prebentzio eta lan-arriskuen gaine-tik.

Dekretu berriak prebentzio-zerbitzua eskaintzeko aukera ematen die

mutuei. Hori bai, horretarako erantzukizun mugatuko sozietate edo sozietate anonimo baten lankidetzara beharko dute, ez bada zuzenean mutuan "erakunde espezifiko eta independente bat eratzen dela". Sozietate horien kapital soziala "mutuarena izango da ehuneko ehunetan" eta subkontratazioak egitea posible izango da. Gauzak horrela, ez da harrizkekoa batez ere sindikatu abertzaleek osasun publikoaren "privatizazio ezkutua" behin eta berriz salatzea. Era berean, mutua osasun publikoan barneratzeko eskea egiten dute, izan ere, osasun publikoko dirua kudeatzen ari baitira.



Angel Zelaieta

Arestiz harago

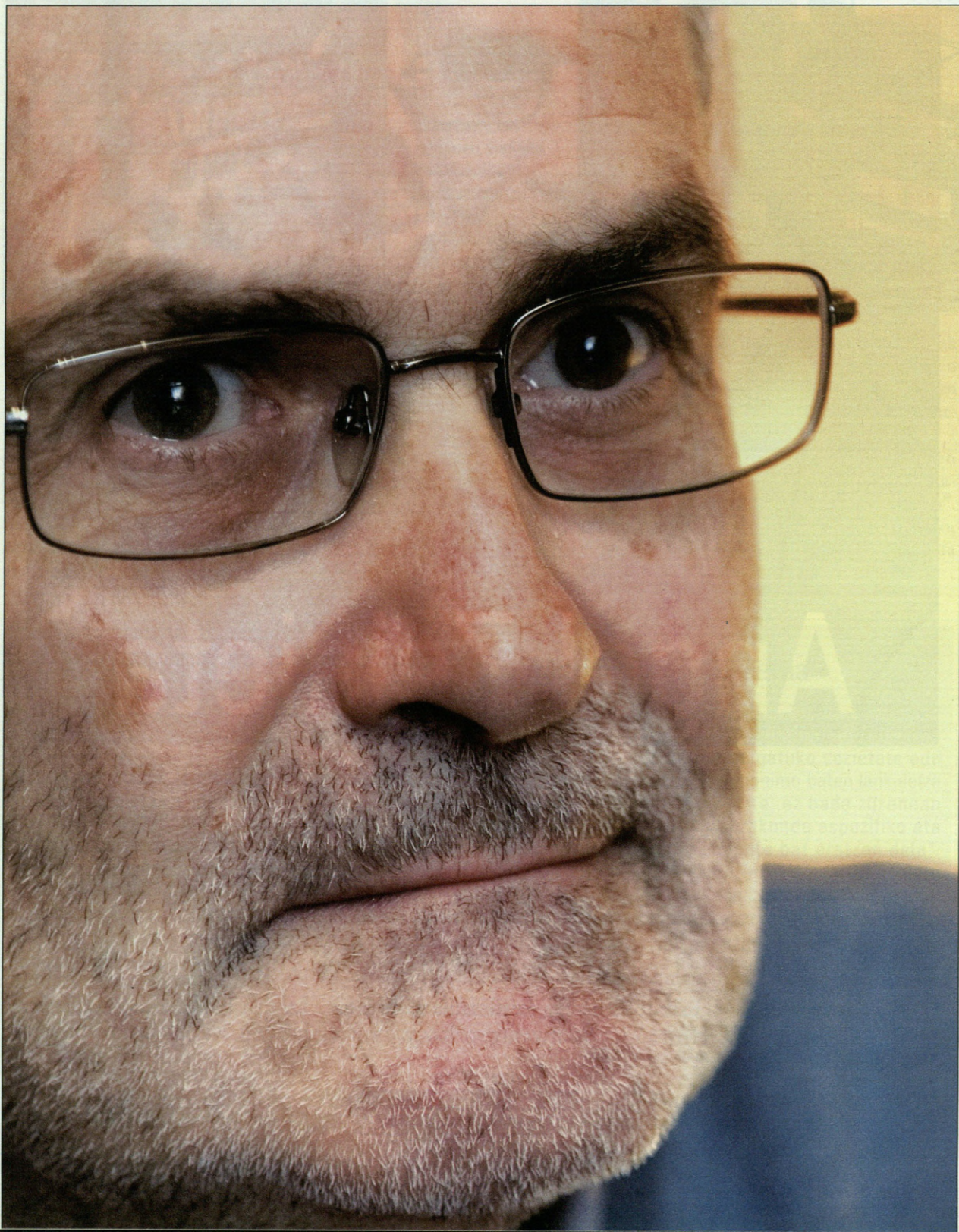
Bilboko Zazpi Kaleetako etxean hartu gaitu Angel Zelaietak, egongela epelean. Liburuak, koadroak, argazkiak... zukua ondo ateratako bizitza baten testigantzak apaletan. Gabriel Arestiren laguna izan zelako eta haren biografiarik osatuena idatzi duelako ezagutzen du jende gehienak, baina "Txikitok" baditu beste mila kontu ere. Liburu lodietan ez kabitzeko modukoak. Hiru ordu pasatu ditugu berarekin, eta labur geratu gara.

JULEN GABIRIA

Argazkiak: Dani Blanco

• Angel Zelaleta

«Behar beste hegari sentsazioa daukat»



ez egin izanaren

Mallabian (Bizkaia) jaio zinen, 1940an. Zelan gogoratzen duzu haurtzaroa?

Nire jaiotetxea nobelara eramane du Saizarbitoria: "Hambre" da nire etxea.

Bihotz bi. Gerrako kronikak liburuan agertzen den *Hambre* bera?

Hori da. Nire jaiotetxea Eibartik gertu zegoen, berez Mallabia izan arren. Aitak pentsatu zuen ezkontzerakoan tabernatxoa ipintzea bidegurutze batean, eta etxe berria egiten hasi ziren. Garai hartan, teilatua ipintzean, montxorra emateko ohitura zegoen, baina amamak ez zien afaririk ematen lanean zebiltzan harginei, eta haiek "Hambre" izena jarri zioten etxeari.

Zelako giroa bizi zenuen?

Gerraosteko giroa jaso nuen. Aita tradizionalista zen, erregimenekoa, moderatua. Ama, berriz, abertzalea zen familiaz; baina familia zatitua zuen: bere aitaren aldetik abertzaleak ziren, baina osaba bat frankista zuen... Hareekin izan nuen lehenengo enfrentamendua; egun batean, esan zidan: "Entzun joat euskararekin-eta habilela". Eta nik: "Bai". Handik erreka bat pasatzen zen, eta erantzun zidan: "Hori, eta hor behean doan ura, berdina dituk". Eta nik bota nion: "Zeuk zeure andreari izandako kariñoa ere horrelaxe joango dal". Okerra nil

Urteak pasatu, eta seminaria joan zinen. Zelan hartu zenuen erabaki hori?

Nire lehenegusua bat, ni baino zaharxeagoa, seminaria joan zen. Entzutea zeukan listoa eta santua zela, hau da, abadezarako moduko pertsona. Eta, haren adibideagatik, nik ere seminaria joatea erabaki nuen. Nire ume denboran, Erramu Egunean erramu sortak eramaten ziren elizara, ahalik eta dotoreenak. Gure artean kompetentzia egoten zen, ea nork zeraman sortarik ederrena. Bada, handik urteetara, baserritar batek esan zidan Erramu Egun haletako batean etxean ez zidatela ganorazko erramurik egin eta haserretu egin nintzela: "Bada abade joango naiz!" esan omen nuen. Ez naiz akordatzeko baina...

Euskararekiko kontzientzia pizten al zen seminarioan?

Seminarioko ikasleengan oso bizkor sortzen zen euskara eta herri kontzientzia, eskoletan baino askoz ere gehiago. Oso konplexua izango litzateke azaltzea hori zelan egiten zen, irakasle gehienak frankistak baitziren. Derioko Seminarioan garrantzia izan zuten Don Pablo Bilbao Aristegik eta haren ingurukoak, Real Sociedad Bascongada de Amigos del País taldekoak edo. Frankista zen, Yon Etxaidek "frankista euskaltzale" deitzen zituen horietakoa. Baina seminario barruan, intelektualki indartsuenak europeistak ziren. Seminarioan, bazkalorduan, denbora-tarte batez zerbait irakurtzen zen beti. Esate baterako, ni Montse-r-raten egona naiz, eta han Biblia irakurtzen zen tarte horretan; katalanez, baina Biblia. Bada, seminarioan, besteak beste, irakurtzen zen *Los vascos en la pesca de la ballena*. Irakasle haiek europeistak ziren, oso modernoak. Pentsa: guk *Godoten esperoan* antzetzatu genuen Derion, liburua gaztelaniaz argitaratu baino lehen.

Xabier Amurizak ederto kontatzen ditu Derioko urte haiek, *Enaz banaz* liburuan. Batera ibiliko zineten, ezta?

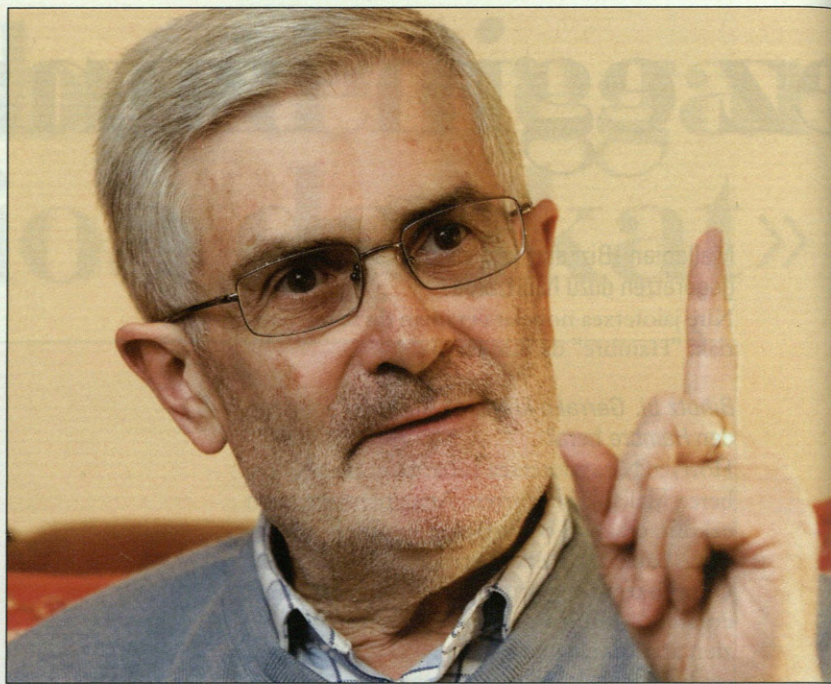
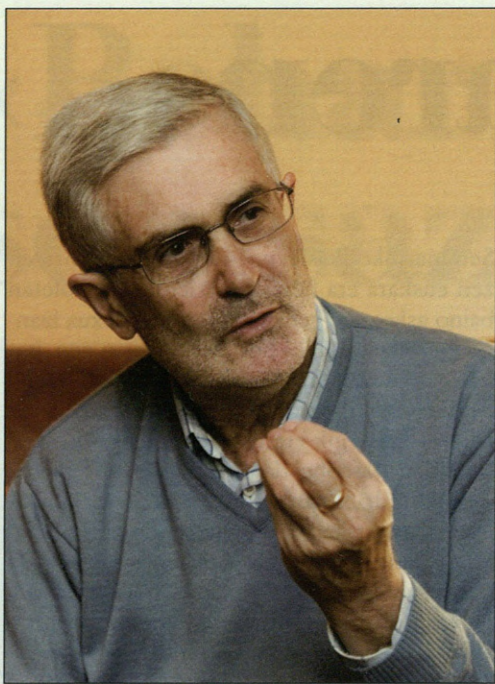
Bai, bai, kideak ginen: Amuriza, Abel Muniategi, Juan Mari Arregi, Imanol Olabarria, Josu Naberran, Juanjo Pujana, Jabier Fresnedo Txintxurreta... kumaldi berekoak ginen. Eta *liada* handia sortu zen Mixel Labegiereren diskoarekin: lan hura atera zenean, eztanda moduko bat izan zen, eta letrak multikopistaz ugaritzen eta banatzen hasi ginen. Sekulako istilua sortu zen, jazarri egin gintuzten eta Pujana eta *Txintxu* seminario-tik bota zituzten. Baina ez ginen bloke uniboko bat. Amurizak, esate baterako, ez du inoiz oroimen gozorik agertzen Deriorekin: berak asko sufritu zuen. Egia esan, gu baino militanteagoa ere izango zen.

Nortasun agiria

Angel Zelaieta Gisasola 1940an jaio zen, Mallabian (Bizkaia). Derioko Seminariotik pasatu eta, 1966an, abade egin zen. Filologia eta Teologia ikasketak egin zituen, eta oraintsu arte irakasle aritu da Lauro ikastolan. Lehenago, *Anaitasuna* aldizkariko zuzendari eta Verdes liburu-dendako behargina ere izan zen, eta zenbait saiakera idatzi zituen. Berak idatzia da Arestiren biografiarik osatuena, *Gabriel Aresti. Biografia* (Susa, 2000). Azken aldian, armarietako latinezko esaldiak ikertzen ari da.

Zein izan zen gazteek seminaria sartu zenuten elementu berritzailea?

Euskara, euskal literatura, euskal kantak... uste dut hori izan zela indartsuena. Baina horrekin batera, giro ikonoklasta generiko bat zegoela esango nuke: uniformeak kentzea, sotanarik gabe ibiltzea... indarrean zeuden bizimodu formal guz-



Gaur egungo kokapen politikoa

"Marxismoa pixka bat ezagutu izan dut, baina ez dut uste marxista konfesionala naizenik. Ez, ez naiz. Eta, zahartu ahala, konturatzen naiz liberalak, ekonomian duten zentzuan, gaztetan baino kontu gehiagorekin hartzen ditudala orain. Pio Barojak zioen dirua egitearen goseak humanismo gehiago egin duela, humanista guztiek baino. Beste alde batetik, une honetan hurbiltasuna daukat presoekin".

tien aurkako borroka orokorra zen hura. Baina ez askoz ere gehiago.

1966an, Gurpidek abade egin zintuen.

Gaur esango nuke, bromatan, seminariotik bota egin nahi nindutela baina nik amaitu egin nahi nuela. Jon Lopategik dio fraide sartzea erraza zela, baina irtetea zaila! Nik amaitu egin nahi nuen, eta hantxe geratu nintzen. Gero, hori bai, gutako batzuk inmigrazio-guneetara bota gintuzten, zigortuta: Olabarria Trianora, Arregi Gallartara eta ni Etxebarriko San Antoniora, leku obreroetara. Ordurako marxismoa indarrean zegoen, eta gogoan dut Bruselara joan nintzela katekesi kurtso bat egitera, eta bueltan, Parisen, Marxen eta Leninen liburuak hartu eta etxera kargatuta bueltatu nintzela. Marxistak ginen, marxistak!

Inoiz aipatu duzunez, zure ideia "nazionalista arrazistengatik" bidali zintuzten Etxebarriara.

Eurek pentsatuko zuten gu oso abertzale eta euskaltzaleak ginela, eta etorkinak ezagutu behar genituela. Baina gu ordurako marxista eginda geunden eta nik ez nuen horregatik sufritu.

Abadetza uzteko arrazoiak

"Zergatik utzi nuen? Ez dakit serioски hartu ote nuen ere... Hots, hartuta ere, *Sacerdos in aeternum* hartu nuen, eta ezin izan dut utzi... Kuestioa da Maribel Zamakona ezagutu nuela, ezagutu ninduela... Izugarria, zu! Laikotasunera itzuli nintzen; Aita Santuaren onespenezkin ezkondu, eta Ahoztar eta Amagoia seme-alabak izan ditugu".

Desterruan gustura?

Ez dut esango plazer bat izan zenik, baina ez nuen hartu zigor jasanezin bezala. Gutxienez lanean ari nintzen. Eta euskararen kontua ere bazegoen, non eta San Antonion: bost umek egin zuten jaunartzea euskaraz auzo hartan. Pentsatzen hasi, eta konturatzen zara guk, base-ritarrak izanda, euskara San Antonioraino eramán dugula, edo ikastoletara, euskararik ez zegoen lekura.

Amatiñok haxe dio zuri buruz: "Bazuen bere inguruko hainbatek ez zuen euskal sustrairik eta, ondorioz, bazituen beste zenbait falta zitzaizkien patxada eta perspektiba".

Hori esan du, el Pozten naiz... Askotan pentsatu izan dut neuk ere hortaz. *Anaitasuna* aldizkaria errepasatzen dudanean, konturatzen naiz bantituela kanpoko eragin batzuk: esate baterako, Mondragoen ateratzen zuten *Trabajo y Unión* aldizkaria. Haiek inportantzia handia ematen zioten produkzioari, ondo egindako lan ekonomikoari, lan horren ondorio sozialei... eta, noizean behin, *Anaitasun*an eragin hori islatzen nuen. Ikusten nuen, baita ere, burgesia handiak bere ardurak-eta agertzen zituela orduko periodikoetan, eta ardura horiek ere sartzen nituen *Anaitasun*an. Horren arrazoia izan daiteke nire baserriko ume denbora ez zela guztiz ohikoa izan: ni tabernakoa naiz; beti zegoen norbait inguruan, eta horrek perspektiba anitza ematen dizu, modu batean edo bestean berba egiteko talentua. Beharbada horregatik izango nuen perspektiba hori.

Soziologikoki hurbilago zaude baserri girotik, Gabriel Arestiren girotik baino.

hura. Jendeak maná berria balitz beza-la hartu zuen, sinesmen handiarekin.

Etsaiak ere izango zenituzten, baina.

Kontrakoe *Agur* aldizkaria atera zuten, oso modu bortitzean. Iruditzen zitzairen batuaren atzean beste mundu bat zegoe-la, mundu laikoagoa, obreristagoa, gaz-teagoa... Bestetik, jende askok uste zuen ETA VI.ekoak ginela, baina ospe hori izan bagenuen ere, ahalegindu ginen harremanak izaten mundu guztiarekin, hau da, euskaltzale, abertzale eta horie-kin. Atxiloketa, istilu eta abarrei buruzko albiste gutxi ateratzen genuen aldizka-rian, baina ez zen zentsuragatik, baizik eta zuhurtziagatik, besteak ere gainean genituen eta.

Zelan amaitu zen abentura hura?

Hiru urte egon nintzen aldizkariaren buruan: urte gutxi, baina beroak. Azken aldian frikzio batzuk izan nituen: ofizialki zuzendaria nintzen arren, fisikoki ez nengoen zuzendaritzan. Aldizkariak eskuetatik ihes egin zidan, eta gero frantziskotarrak etorri eta aldiz-kariak jabetu ziren. Orduan, aldizkaria erlijiora bueltatu zen; erlijio militante berrira, baina erli-jiora azken batean.

1972an, desagertu berri den Verdes liburu-den-dan hasi zinen lanean.

Urtebete baino ez nuen egin...

Baina urtebete inportantea: Atxaga zugana joan zen *Borobila eta puntua* antzerki-lana erakustera. Literaturaren munduan sartzeko Atxagak jo zuen lehenengo atea zu izan zinen.

Bai... zuk eta beste batzuek halako inportantzia bat ematen diozue horri, baina ni bitarteko hutsa izan nintzen, besterik ez. Hantxe nengo-en, eta eman egin zidan. Gero nik lan horri buruzko informazioa publikatu nuen aldizka-rian eta Gabrieli eman nion Atxagaren lana, bes-terik gabe.

Eta handik gutxira irakasle hasi zinen.

Bai, 73an. Julita Berrojalbizek deitu ninduen Lauron lan egiteko. Julitak ikastolen mobida sortu eta indartu zuen Bilbon gerra ostean, eta *Anaitasun*koek deitu ninduten bezala deitu nin-duen berak: euskaltzale fama nuen, euskaraz egin eta idazten nuen... horregatik deitu nin-duen.

Hala ere, kuriozosa da, zu marxista izanda...

Bai, nik uste dut hark bazekiela zerbait. Zerbait jakin behar zuen...

Baina marxista bat EAJren ikonoa den ikastolan! Munduan asko lez, artaburuak oskolez... Bil-



Etorkinak

"Saiatu naiz laizismoaren alde eta duda orokor baten alde lan egiten. Askok nitaz duten oroitzapena da euskalduna nintzela, euskara eta euskal literatura maite nituela... baina, ezkondu nintzenean, emaztearen etxean Avilako familia bat zegoen ostatu hartuta, eta horixe da nire beste aldeetako bat: etorkinekin harremana izan dudala eta oraindik ere badudala. Beti izan dut gogotxoa erdaldun jendearen artean ere agertzeko, euren artean borrokatzeko".

bon, ikastolak sortzen hasi zirenean, gurasoak bi taldetan zatitu ziren, istilu-rik gabe: batzuk Begoñazpira joan ziren. Hori eskola katolikoa da eta zuzendaria ere elizak aukeratzen du. Gainontzeko gurasoek kooperatiba bat egin zuten Lauron, kooperatiba auto-nomoa: gainetik ez dago ez eliza ez inor. Laurok fama dauka, eta soziologi-koki ere jendea maila batekoa da, lehen batez ere. Orain beste ikastolen antze-koa dela esango nuke.

Oraintsu jubilatuta zara. Zer eman dizu ira-kaskuntzak?

Unamuno eskolara zihoanean, maisuak esaten omen zien: "*¡Me vais a matar!*", eta Unamunok zioen: "*No se daba cuenta de que nosotros le dábamos la vida*". Nire kasuan ere horrela da. Ematen dizkizu-te burukominak ere, baina esperientzia ateginak asko. Banakaren batek baino ez du egiten euskaraz bere borondatez, baina nik ez dut aparteko kezkarik horrekin: ez badute egiten, ez naiz euren atzetik ibiliko. Eurentzat oso gogorra da euskaraz egitea eskolan, beste leku guztietan gaztelaniaz egi-ten badute; ez da bakarrik hizkuntza bat, sen-timendu guztiak baizik.

Kontatzeko duzun guztiarekin, ez zara animatuko zerbait idaztera?

Nik zuek miresten zaituztet, narratzaileak eta poetak; niretzat oso zaila da idaztea, Arestik zioen moduan, "eskritore" moduan. Artikulux-ka batzuk egiten ditut noizean behin, baina hori ez da eskritore lana... Inbitazioa eskertzen dizut, baina zaila egiten zait. Indar handia behar da. Une honetan, idaztea oso gauza serioa da: ez da soilik denbora eta jakintza behar; indarra ere behar da. ■

Bertsoa

DOINUA:
AITA IZENA

Bizitza baten laburpen gisa
lana, kultura, eskola,
hitz hutsa dira, zarena ezin
dutenak esan inola.
Zu idazlea ez omen zera
baina ez zaio axola,
inork sentitzen duen garaian
historia dariola
zer kontatua badauka eta
asmatuko dugu nola.

Aitor Mendiluze



Oinaz eta Ganboa

Esku batean zuzia eta bestean gezia

Oinaztarren eta ganboatarren arteko borrokak Behe Erdi Aroan kokatu behar dira (XII-XV. mendeak). Bi mende inguruan liskar eta gatazka ugari izan ziren jauntxo batzuen eta besteen artean, leinu arteko liskarrak. Ahaide Nagusiek gidaturik eta "abizenaren deiari" erantzunez, su eta odolezko tira-birak izan zituzten oinaztarrek alde batetik eta ganboatarrek bestetik. Biolentzia zen lege urte haietan.

URKO APAOLAZA

ZAILA DA BORROKA HAUE zergatia azaltzea. Historiografiak hamaika esplikazio eman nahi izan dizkio. Lope Garcia de Salazar banderizoak, *Bienandanzas e Fortunas* kronika idatzi zuen Somo-

rostroko bere dorrean giltzapeturik zegoela. Hark idatzita utzirikoa oinarritzko iturri izan da orain arte. Garcia de Salazarrek leinu bakoitzaren historia eta beren arteko liskarrak imajinazio han-



diz azaldu zituen. Bere ustez ganboatar eta oinaztarrak beti existitu ziren, "gizakiaren izatea bezalaxe", zioen banderizoak. Baina ipuin harri-garri bat ere kontatu zuen: Eztabaida erromeria batean hasi omen zen, oinaztarrak "oinekin" ibiltzen zirelako eta ganboataarrak berriz "gainetik" edo sorbaldarekin. Hau da, ibiltzeko modu ezberdina zutelako haserretu ziren gure oilarrak. Gaur egun horrelako teoria bat babestea anakronikoa litzateke, baina sinestezina badirudi ere, haren esentzia kasik gaur egunera arte iritsi zaigu.

Teoria berriak

Azken urteetan bandoen gerrari buruzko teoria berriak azaldu dira eta historialarien artean arrakasta handia izan dute. Teoria hauek diote banderizoen gerrak ez zirela huskeriengatik hasi, Europa guztian zabalduetako krisi batengatik baizik. Eta borroka horietan, jauntxoek gain, nekazariak eta hiribilduetako burgesia berriak ere hartu zuten parte. Errekonkista bukatuta, diru-sarrerak agortu zitzaizkien mairuen kontra aritu ziren jauntxoei, orduan nekazariak presio egin eta ondokoari lapurtzen hasi ziren. Interes ekonomikoa, bada, horren guztiaren atzean.

**Ezkerrean,
Baldako
orubea.
Eskuinean,
Zeraingo
dorretxea.**



Egia esan, ezer gutxi dakigu krisi horretan nekazariak izan zuten zereginari buruz. Badakigu, jauntxoengandik ihesi, hiribilduetan babestu zirela nekazari asko (horrela sortu ziren, adibidez, Zumaia eta Mungia). Izan ere jauntxoek esku zeuden errekek eta zubiak, burdinolak eta basoak, lurrak eta ganaduak... Tamalez, jauntxo horien abenturak eta ibiliak soilik heldu dira guregana.

Ahaide Nagusiak, leinuen buru

Erdi Aroko pentsaera ulertzea ez da erraza. Borroka askoren atzean arrazoi ekonomikoak izan arren, ez da gutxietsi behar zaldunen artean ohoreak, jaiotetxeak edo abizenak zuten garrantzia. Horrela ulertu daiteke zergatik behi baten gorabeheran familia arteko gerra bat piztu zitekeen. Zeinek "gehiago balio" jokoan izanda, desafioari ezin uko egin. Bi bandoen buru Ahaide Nagusiak ziren, beraiek ziren leinu guztien artean indartsuenak. Oinaztarren artean lehenengo Ahaide Nagusia Azpeitiko Oinaz eta Loiola leinua izan zen. Gipuzkoako mugaren defentsan aritzeagatik hainbat mesede jaso zituen leinu honek Koroarengandik eta inguruko leinuek nagusitasuna onartu zioten. Gero

Ikerketak eta okerrak

30 urtetik hona ikerketa asko egin dira Erdi Aroko leinuen inguruan eta oker asko zuzendu dira. Hona hemen batzuk:

✓ **Oinaz eta Ganboa, gipuzkoar bereizketa:** Beti pentsatu izan da Euskal Herri osoan banandutako bandoak zirela, baina orain demostratu da bando horiek Gipuzkoan zutela jatorria. Bizkaia eta Araban izen horiek kasik ez dira erabiltzen eta Nafarroa eta Iparraldean gutxiago.

✓ **Euskal Herrian kasu bakarra?** Oker dago, uste duenak, bandoen arteko borrokek Euskal Herrian baino ez zirela izan. Europa guztian aurki ditzakegu horrelako adibideak, Behe Erdi Aroan zabalduetako krisiaren eraginez.

✓ **Bi bando ez dira betiko.** Bandoen gerra ez zen bi taldeen arteko gerra zibila izan, gerra pribatuen eta interes

ezberdinen gatazka multzo bat baizik. Beraz, kontrarioa erasotzeko trebetasun berdina erakutsi zuten laguna erasotzeko, horrek etekina ekarriko bazuen.

✓ **Enrike IV. erregea:** Egia da inflexio puntu bat izan zela Enrike IV., Gaztelako erregea, bando gerrarekin amaitzeko Euskal Herrian sartu zenean, 1457an. Hainbat jauntxo erbesteratu zituen eta beren dorretxeak botatzea agindu. Baina jauntxoek arteko liskarrek gerora ere jarraitu zuten, ia XVI. mendera arte. Gainera, errege honek ez zuen dorretxeak "moztea" agindu, "botatzea" baizik, eta hala egin zuten. Aditu batzuen iritziz, gaur egun Erdi Aroko dorretxeen gainaldeak harrizkoak ez badira (adreiluzkoak, igeltsuzkoak...), hori da XVI. mendean palazio bihurtu zituztelako eta ez "mozketa" bat jasan zutelako. Beste uste oker bat.

Erdi Aroko kanta, historia errimatua

Erdi Aroko iturrietan garai haietako kanta asko erabili izan dira. Kroniken bidez iritsi zaizkigu batez ere guregana kanta hauek, baina baita ahoz aho, mendez mende. Ibarguen-Cachopin kronika oso ezaguna da, bertan hainbat ereserki eta kanta azaltzen dira: Butroeko andrearen ereserkia, Salinasko Kontearena, Rodrigo Zarateren kanta... Horien guztien bidez Erdi Aroko gertakizunen eta bizimoduaren berri jakin dezakegu. Baina kanta apokrifoak ere badaude (beranduago egindakoak) eta beste kanta asko erabat desitxuratuta geratu dira mendeen poderioz; horregatik, kontu han-

dia izan behar da kanta interpretatzerakoan.

Adibide bezala Sancha Otsoa Ozaetak Martin Bañez Artazubiagari, bere senarrari, jarritako ereserkia dakarkigu, Mitxelenaren eskutik:

*Oinetako lurrak jabilt ikara
lau haragiok bere an berehala
Martin Bañes Ibarretan hil dala.*

*Artuko dot esku batean gezia
bestean zuzi iraxegia,
erreko dot Aramaio guztia.*

Martin Bañezi heriotza zigorra ezarri zioten Arrasate erretzeagatik. Baina sen-

tentzia Martin Bañez ihesi zegoela ezarri zenez, edonork zuen bera hiltzeko eskubidea, inolako zigorren beldurrik gabe. Aramaioke Juan Alonso Mujikak segada batean hil zuen Martin Bañez Artazubiaga, 1464an, Ibarretako burdinolan. Baina Aramaioke jauna ez zen konturatu Enrike IV.ak heriotza zigorra bertan behe- ra utzi zuela urte batzuk lehenago, eta orain Artazubiagaren leinuari zegokion Aramaiokearen kontrako mendeku eskubidea. Sancha Otsoaren ereserkiak gerra deklarazio bat dirudi ereserki bat baino: "Erreko dot Aramaio guztia!" dio garrasi batean, herri guztia dardarka jartzeko ere!

Lazkanotarrak izan ziren buruzagitza horren lekukoa hartu zutenak, ezkontza eta tregua zenbaiten bidez. Oinaztarren jarraitzaile ziren, besteak beste: Amezketaren leinua, Beasaingo iartzatarrak, Hernaniko Alzega Etxea, Untzueta, Berastegi, Astigarragako Murgia... Ganboatarraren artean Ahaide Nagusia Olasoko jauna zen, Martin Ruiz Ganboakoa, ganboatarren bandoari izena eman ziona. Ganboatarren artean baina, Oñatiko Gebara familiak botere handia zuen, Arabako mendozatarrekin ahaidetua baitzegoen. Dena den, ezin dira konparatu Gipuzkoa eta Bizkaiko Ahaide Nagusiak, Araba eta Gaztelakoekin (Mendoza, Haro, Sarmiento...), azkene-koek lur eta botere gehiago zuten.

Lurrak eta lapurrak "gaizkileen muga"

Oinaztar eta ganboatarren arteko tira-birak ez ziren nolanahikoak izan. XIV. mendean hasi ziren krisiaren lehenengo sintomak Nafarroako muga, edo "gaizkileen muga", orduan esaten zitzaion bezala. Ganboatarrak Gipuzkoako itsasaldean eta hirietan aurkitzen ziren gehienbat. Hiri sortu berrien eta merkataritzaren kontrola

zuten helburu. Oinaztarren artean berriz, gehienak nekazal jauntxoak ziren, antzinako sistema bati eutsi nahi ziotenak. Nafarroako muga lapurreta eta "malefizio" asko egin zituzten oinaztarrek. Muga gero eta zorrotzagoa zen, pixkanaka Gipuzkoako lurak finkatzen ari baitziren, eta hori ez zitzaion oinaztarrei komeni, mugarik gabeko lurak abeltzaintzarako erabiltzen baitzituzten betidanik.

Lazkanotarrak (oinaztarren buru) muga izandako eraso eta lapurreta askoren erantzule ziren eta Nafarroako tropek behin baino gehiagotan egin zuten beraien kontra. Beotibarko bataila da borroka horietan ezagunena: 1321ean oinaztarrek Gorritiko nafar gaztelua bereganatu zuten eta errepresalia moduan Nafarroako tropek Berastegi erre eta Gazteluko dorrea eskuratu zuten. Baina bueltakoan oinaztarren segada batean erori ziren Beotibarren. Mitoak dio 10.000 lagun hil zirela bertan, handikeria bat.

Gerra pribatuaren garaia: odola eta sua

Bandoen arteko liskarrak XIV. mendeko bigarren erditik aurrera gogortu ziren. Erdi Aroko



KOLDO MITXELENA IKERKETA BEKA

Helburua: euskal kulturaren historia, artea, soziologia, antropologia, ekonomia, hizkuntzalaritza, literatura, etnologia, zuzenbidea eta. oro har, giza zientziei dagozkien ikerlanak sustatzea.

Dokumentazioa aurkezteko epea: 2006ko urtarrilaren 9tik 27ra
Informazioa: kultura saila 943 449606 • kultura@errenteria.net
Artxiboa: 943 449610 • www.errenteria.org

batailak askotan imajinatzen ditugu zaldunen eta katapulten artean, ehunka lagun ilaran jarrita, abisua noiz entzungo, pareko etsaiari ezpataz burua mozteko. Baina Euskal Herrian kasik inoiz ez da izan horrelako batailarik eta bandoen gerran gertaturiko liskar gehienak hori izan ziren, liskarrak.

Gerrarako hierarkian maila altuena zaldunek zuten. Zaldi gainean egiten zuten borroka eta gorputz osoa babesten zien armadurarekin. Baina oso eskasak ziren; alde batetik, bertako orografia zaldian ibiltzeko oso egokia ez zelako eta bestetik, garestia zelako. Leinuetako buru nagusiak bakarrik ibiltzen ziren zaldi gainean, beste guztiak oinezko soldaduak ziren, lekaioak. Soldadu kopuru aldetik, bataila handiengan ere, ez zuten mila soldadutik gora biltzea lortu. Soldaduak biltzeko beharrezkoena dirua zen, merzenario lanak egitea normala baitzen soldadu eta jauntxoaren artean. Nafarroako erreinuak behin baino gehiagotan eskatu zituen bere euskal anaien zerbitzuak, baita hauek eman ere, baina diru truke! Oñatiko Gebarak 408 soldadu bildu zituen 1362an nafarren alde, Amezketa-ko jaunak berriz 121 lekaio (oinezko soldadu). Ez du mobilizazio oso handia ematen, baina gogoan eduki behar da urrutitako oraindik Estatuak behartutako erreklutamendu masiboen garaia. Behe Erdi Aroan, gerra gehienak pribatuak ziren eta pribatuak gudarosteak.

Gerra teknikak ez ziren uste bezalakorak. Bi bandoak oso gutxitan borrokatu ziren aurrez aurre. Segadak eta ezusteko erasoak normalagoak izaten ziren. 1420ko kasua oso esanguratsua da: Baldatarrak gabon gaua aukeratu zuten Lazkanoko dorrea erasotzeko, oinaztarrek sorpresan harrapatu nahirik. Beste batzuetan su izaten zen arma onena, kontrarioa babeslekutik atera arazteko su ematen zioten dorreari, etxeari edo herri guztiari, beharrik bazen. Ezpatak erabiltzen ziren, noski, baina arma arruntena arkua eta balezta zuten. Bolbora eta kanoiak kasik ez ziren ezagutzen oraindik. Erdi Aroko gerra pentsakerarekin bat, leinuen buruak ez ziren inoiz atzean geratzen, bataila orduan aurre egiten zuten. Balorea, gauza guztien ginetik.

Arrasate: 1448ko San Joan gaua

Garai gorriena, bortitzena, 1440tik aurrerakoa izan zen. Orduan iritsi zen bandoen gerra bere gailurrera. 1443an Joan Lopez Lazkanoren Dulantziko dorrea birrindu zuten Ayala familiaren soldaduek. Urte berean Olasoko jaunak Arantzubiako dorrea eraso zuen Bizkaian. 1446an baldatarrak sekulako porrota jaso zuten Zumarragan Lazkanokoen kontra, eta gero Azkoitiko herria erre zuten oinaztarrek. Pixka bat beranduago Untzuetakoek

garaipen handia lortu zuten Elgetan ganboatarren kontra.

Baina dudarik gabe, 1448an izan zen bando gerraren borrokarik ezagunena, Arrasaten. Bertan oinaztarren bi leinu zeuden, Guraia eta Bañez Artazubiaga. Beren artean ados jartzen ez zirenez, Oñatiko jaunak, Pedro Velez Gebara ganboatarrak, herria bereganatu zuen. Baina oinaztarren defentsan laster azaldu zen Gomez Gonzalez Butroekoa eta gebaratarra bertatik botatzea lortu zuen. Oñatiko jauna ez zegoen etsitzeko prest ordea, aliatu ganboatarrei deitu eta borrokara azaldu ziren baldatarrak eta Ganboa-Olasokoak. San Joan bezperan, gauean, su eman zioten herri guztiari eta Arrasate alde batetik bestera erre zen.

Ez Oinaz eta ez Ganboa, Ermandadeak nagusi

Bi bandoen arteko borroka gogorrek argi itsugarri bat dira eta ez dute uzten garai haietako egoera ikusten. Ordurako, egoera politikoa aldatzen ari zen, hiribilduak eta Ermandadeak (probintzi osorako sortutako erakundeak) indartzen ari ziren eta Gaztelako Koroaren babes osoa zuten gainera. Jauntxoek laster ikusi zuten etsai nagusia instituzio berri hauek zirela, ordu arteko pribilegioak eta diru-iturriak zalanztan jartzeko gai ziren erregearen seme-kuttunak.

1456an banderizoez, bai oinaztar eta bai ganboatarrek, desafioa bota zien Gipuzkoako hainbat hiribilduei (Azkoitia, Azpeitia, Deba, Mutriku, Getaria, Tolosa, Ordizia, Segura...). Hau izan zen seguruenik banderizoez jaurti zuten azken garrasi serioa. Urtebete beranduago, Enrike IV. Gaztelakoa, lurralde hauetan sartu zen, banderizo askoren dorretxeak bota eta leinu askotako buruak Granadara erbesteratu zituen, mairuen kontra borrokatza. 1460an jauntxo hauek Enrike IV.ri zin egin eta Ermandadeen legeak onartu behar izan zituzten. Orduan bandoen borroka garrantzia galdu zuen eta banderizoez pixkanaka probintziatiko erakundeetan integratu ziren. Gerora, jauntxoaren arteko liskarrek jarraitu zuten, bana neurri txikiago batean eta probintziaren nagusitasuna zalantzan jarri gabe. 1479an esaterako, Juan Lazkano, Kontrastako dorrean zegoela hil eta bere gorputza erre zuten. Baina garai berriak hasi ziren, Errege Katolikoak agintean zirela, Frantziaren eta beste herrialdeen kontrako gerrak (Nafarroa horien artean) nahikoa lan ematen zuten, horretaz gain barne tira-biretan ibiltzeko. Hortik gutxira Ameriketara joateko lehenengo enpresak hasi ziren eta horrekin aberastasun iturri paregabe bat aurkitu zuten jauntxo euskaldunek. Jadanik ez zegoen borroka zoroetan ibili beharrik, hobe zen Madril edo Sevillan kargu ona izan eta Ameriketako iturritik edatea. ■



Garaiko borroka gogorren irudia.

NAZIOTASUNA, EUSKARA ETA IKURRIÑA
HAURREI ETA POLIZIEI ESPLIKATUAK:



MendeBALdeAN
OFIZIALAK

IpARRALdeAN
FOLKLORIKOAK



Joxemari Agirre

EAJKO KIDEA

Aurrekontu-aro

Urte sasoi honetan, zehazki esateko, abenduan aurkeztu, eztabaidatu eta onartzen dira erakundeetako aurrekonturik gehienak. Beraz, garai hau aurrekontuen aroa bezala bataiatu genezake.

Esate baterako, egun hauetan onartuko dira Hego Euskadiko erakundeetako aurrekontu asko eta asko: Jaurlaritzakoak, Nafarroako Gobernuakoak, Foru Aldundietakoak eta Udaletxeak. Denen artean 19.000 milioi euroko dirutza erabiliko dute, gutxi gorabehera Hego Euskal Herriko erakunde publikoek (14.500 EAEn eta 4.500 Nafarroan) haien egitasmoak aurrera eramateko, haien hauteskunde eta gobernu egitasmoak gauzatzeko, hau da, hiru bilioi pezeta baino gehiago. Dirutza hori dena Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako biztanleen artean banatuz gero, 7.000 euro tokatuko litzaioke bizilagun bakoitzari.

Aurrekontuak –omen– dira erakunde baten, gobernu baten urteko ekintza politiko garrantzitsuena bere ohiko eginkizunen artean eta egia da eztabaida dezente sortzen dutela alderdien artean, baina oso urruti geratzen dira kaleko jendeengandik.

Zoritarrez jenderik gehienak paso egiten dio aurrekontuari, urruti geratzen zaiolako edo bere teknizismoak ulertzen ez dituelako. Komunikabideek ere gehiago azpimarratzen dute alderdien arteko liskarra, aurrekontuen muina eta edukia agertu ordez.

Hego Euskadiko erakundeen baliabide horietatik, 19.000 milioi euroko aurrekontuetatik, ia ehuneko hamarra Estatuari ordaintzen zaio, kupo gisan, baina beste guztiak hemen erabiltzen dira eta hemen erabakitzen da zertan erabili. Zenbat gastatu eta zertan gastatu erabakitzerakoan hasten dira eztabaida guztiak.

Lehenengo zenbat gastatu. Eta jakina, gastatzeko bildu egin behar da eta inori ez zaio gustatzen zergak igotzerik. Edo, bestela, maileguak eskatu, zorrak egin, baina zor handiegia hartuz gero biharko ogia jaten ari zara eta hori ere ez da zilegi. Beraz ezinbestekoa da sarrera –zergak– eta gastuen arteko oreka bat markatzea. Batzuek diote zergak igo behar direla, batez ere batzuenak eta besteek, berriz, gastuak jaitsi behar direla, batez ere gastu sozialak. Beraz, 19.000 milioi horiek handitu daitezke zerga bidez edo mailegu bidez baina



JOSEBA OLALDE

honek ere neurri bat dauka: zergak gehiegi igoz gero makineria ekonomikoa nagitzen da, desmotibatzen da eta zor handiagotan sartuz gero, biharko ogia jaten ari zara. Horregatik premiazkoa da alderdien arteko eztabaida, oreka hori bilatzeko.

Bigarren eztabaida zertan gastatzeari dagoen eta hemen ere ikuspuntu ezberdinak berehalaxe agertzen dira alderdien artean. Batzuen ustez ahaleginak eta bi egin behar dituzte erakundeek gastu arrunta eta gastu soziala muga-tzeko eta inbertsioak bultzatzeko. Beste batzuek, aldiz, pentsatzen dute erakundeek egitekoa premia sozialak babestea dela eta horretan ipini behar dutela lehentasuna. Baina, hemen ere ez da dena zuri edo beltz. Hemen ere beharrezkoa da oreka egoki bat aurkitzea.

Beste lurralde batzuetan bezalaxe Hego Euskal Herrian ere gora doa zerbitzu sozialen gastua eta gainera datozen urteetan ere gorako joera nabarmena izango du. Eta gure baliabideen ehuneko edo portzentaje handiagoa erabili beharko dugu babes sozialerako, sarrerak neurri berdinean hazten ez badira.

Hau dena ari dira eztabaidatzen Jaurlaritzan, Nafarroako Gobernuan, Foru Aldundietan eta gure Udaletxeetan eta urtean zehar agertuko dira orain hartutako erabakien ondorioak.

Eta gainera, Europako Batasunean ere negoziatu berri dute 2007-2013 bitarteko aurrekontuen oinarria. Gehiengorik ez denean negoziatu egin behar izaten da, noski. Ez dakit beste arloetan prezio politikorik dagoenik, baina aurrekontuetan bai, aurrekontuek badute haien prezioa, negoziatzeko garaian eta gehiengo osorik ez dagoenean.

Aipatu bi oreka horiek markatzen dute gizarte baten osasuna: bata gizarte sozial ezberdinen arteko ekarpena du gaitzat eta belaunaldien arteko oreka besteak, hau da, ongizate eramangarria deituko geniokeena.

Urtea joan eta urtea etorri, aurrekontuz aurrekontu gauzatzen dira egitasmo politikoak, erakundeek egitekoak. Eta zalantzarik gabe, gure baliabideak dira, gure aurrekontuak dira gure Herria eraikitzeke eta gure gizartea babesteko erremintarik baliotsuenetakoak. Herrigintza eta gizartegintza esku artean ditugun baliabidez lor daitezke, helburuak betetzeko erabiltzen direnean. ■

Aurrekontuak –omen– dira erakunde baten, gobernu baten urteko ekintza politiko garrantzitsuena bere ohiko eginkizunen artean eta egia da eztabaida dezente sortzen dutela alderdien artean, baina oso urruti geratzen dira kaleko jendeengandik. Zoritarrez jenderik gehienak paso egiten dio aurrekontuari, urruti geratzen zaiolako edo bere teknizismoak ulertzen ez dituelako

Edorta Arana

EHUKO IRAKASLEA

Adierazleak

Hasiera-hasieratik esango dut, artikulua en izenburuarekin edota lerro-zutabe artean ageri den argazkiarekin irakurtzen segituko duzunik ziurtatzea lortu ezean, zertaz izango den jakin dezazun: euskara izaten dut gizabanako zein talde eta erakundeekin dudari harremanen kalitatea neurtzeko adierazleak. Guztietan ez bada, askotan.

Noiz eta zergatik atsegin duzun ezagutu berri bat ala aspaldikoa duzun lagunen bat, zein egoeretan zauden gustura, zerk eragiten dizun etxean bezala sentitzea eta zerekin sortzen dituzun konplizitate-sareak. Galdera horientzako erantzun bila nenbilen. Bada, nire kasuan, ehuneko ehuneko ez bada ere, inguruan seguru izan, euskara bera badagoela.

Pentsatzen dudana esan barik, lagunei itaundu izan diet antzerako neurgailurik erabiltzen ote duten, kontzienteki ala ez. Erantzun zailekoa dela diote eta, handik denborara, zer ez duten atsegin esaten hasten dira: harrokeria, enpatia falta, faltsukeria, nagusikeria eta jarrera bortitzak, besteak beste.

Ados nagoela, nik ere sentipen mailan horiek oso presente ditudala eta, nahita edo barik, euskararen joku-eremuan horietatik berak aplikatzen ditudala aitortzen dut.

Euskararekiko jarreraren bidez beste balio pertsonal eta sozial batzuk neurtzeko eta alderaketak egiteko balio didala esanda gero, hona adibidetxo batzuk:

► KALEKO GIROAN ETA GURASOEN ARTEAN.

Euskararen etorkizuna bermatzeko asmoa duen hizkuntza-eredura umeak bidali eta gero, nagusien artean, erdaran murgildu. Errazera egokitu. Irratien, telebisten eta egunkarien kasuan bezala, bestelako ekitaldi kulturetan gehiengoaren eta nagusi den eredura jo, eta gaztelera ala frantsesa lehenetsi erabilera ohituretan. Euskara eskolan eta itxurakeria sozialerako elementu estetikoak izatera mugatu.

► **DENDETAN EDO TABERNETAN.** Euskara ulertzeko eta bezeroari zerbitzu on bat emateko moduko maila duten langileak egotea ala ez. Eta, ezezkoaren kasuetan, behintzat, euskaraz aritzen direnak deseroso senti ez daitezen ahaleginak egitea. Ez da, bakarrik, nagikeria kontua iragarki eta erakusleioetako karteletan inon ere euskararik ez agertzea. Zer dela-eta zerbait eskatu eta tabernariak edo dendariak "zer dio honek" erdi mesprezu



ALBERTO ELOEGI

erdi harridura agerian duen aurpegia ikustera edo agindu garbia den, "gaztelera" erantzunera ohitu behar dugu?.

► ERAKUNDE POLITIKOAK ETA ADMINISTRATIBOAK.

Alegia, instituzioetan eta alderdi politikoetan, zenbaten kasuan pasa zaitezke atezain ala telefono-erantzulearen mailatik gora euskara erabiliz. Egin froga eta berehalaxe euskararen erabilera protokolaria eta azalekoa agerian gelditzen da.

Antzerakoa da kiroldegi, osasun-etxe, uni-bertsitate, museo, komunikabide, salmenta toki handi eta abarretan dagoen egoera. Eta, EAEko kasura mugatu naizela pentsatzen duenari esango nioke, Nafarroan eta Iparraldean gauzak bere gordintasunean argiagoak direla. Bi horietan zailagoa da zurikeriatan ibiltzen denik aurkitzea, garbiago daude gauzak, larriago ere bai, noski.

Nekatuta nago euskararen egoerak sorturiko egonezin eta tentsioekin sufritzeaz. Urte berrirako hori eskatu dut: pentsatzen eta sentitzen dudana aurrera egiteko gogoia eta umorea, azkenetik doble gainera.

Ez naiz ni gaizki pasatzen ibiliko, deseroso sentituko ala garraztuko erantzun txar bat jasotzean, zerbitzuaren kalitatea bermatu beharra dagoela eskatzean, erreklamazio bat jartzerakoan edota, taldean gaudela, baten bat gaztelaren maldan behera irristatzen dela ikustean

Abiapuntura itzulita, adibide hauekin, nor naitzen, non nagoen gustura eta nortzuk izaten ditudan bidelagun jakiteko euskara erabiltzen dudala esan nahi nuen.

Eta, honaino iritsita, beste aitorten bat: nekatuta nago euskararen egoerak sorturiko egonezin eta tentsioekin sufritzeaz. Urte berrirako hori eskatu dut: pentsatzen eta sentitzen dudana aurrera egiteko gogoia eta umorea, azkenetik doble gainera. Ez naiz ni gaizki pasatzen ibiliko, deseroso sentituko ala garraztuko (Enric Larreula: *Dolor de llengua*, 2002) erantzun txar bat jasotzean, zerbitzuaren kalitatea bermatu beharra dagoela eskatzean, erreklamazio bat jartzerakoan edota, taldean gaudela, baten bat gaztelaren maldan behera irristatzen dela ikustean. ■

Juan Mari Arregi

ANALISTA SOZIO-EKONOMIKOA

Lanean hiltzea ez da ustekabeen gertatzen

A tzean utzi dugun urteak, 2005ak, oraindik konpontzeke dagoen gaitz bat utzi digu mahai gainean: lan-istripuena, hain zuzen. Urtea amaitu berritan, gaitz horrek 120 langile hil gehiago utzi ditu

Euskal Herrian. Zaurituak ere milaka zenbatu daitezke. Horietako batzuk egoera oso larrian daude oraindik eta ezin jakin liteke zenbatek puztuko duten hilen kopurua. Beste asko ezinduen zerrenda osatzera pasako dira betiko. Gainera, zerrenda estatistiko makabro hori azken hamar urteetakoei batu behar zaie, izan ere, azken hamarkadan mila langilek bizitza galdu baitute Euskal Herrian. Mila izen eta abizen, mila historia eta istorio, mila familia, mila lagun. Milako horien artean, egunegun gero eta oparoagoak dira izen eta abizen atzerritarak. Izen-abizendun horiek gero eta gehiago dira gure lantokietan, batez ere eraikuntzaren alorrean.

Zergatik hainbeste lan-istripu? Ezin onar dezakegu hainbeste ezbeharren zergatiak ustekabeak direla esatea, langileak zorigaitzoak edo kasualitateak joko balitu bezala. Kasuren bat edo beste halako egoeraren batean gerta liteke. Lan-istripuen gehiengoak, ordea, arrazoi estrukturalen ondorioz gertatzen da: prebentzio-neurririk eza, indarrean dauden neurriak ez aplikatzea, produktiorako makineria berritzeko inbertsiorik eza, lan-kontratuaren prekarietatea, lan zehatz batzuk betetzeko langileen trebakuntzarik eza... Nork du halako egoeren erantzukizuna? Egia esan, ezin egotz diezaiokegu erabateko errua soilik patronalari. Erantzukizunak, batetik



DANI BLANCO

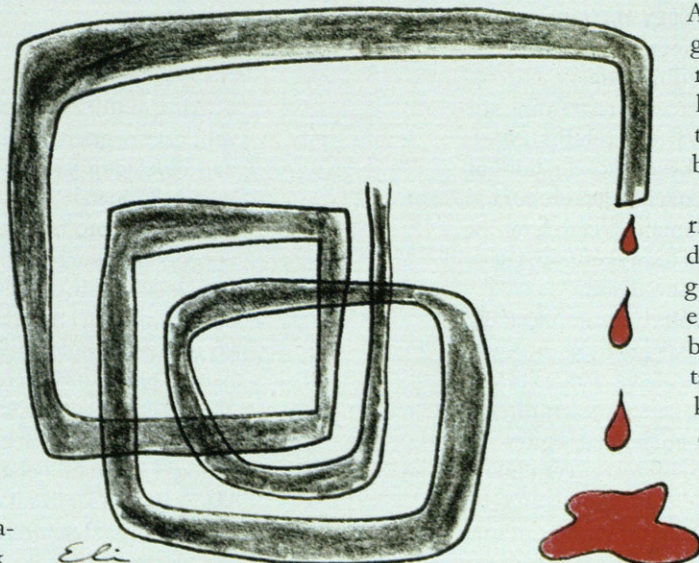
zein bestetik, bere gain hartzen dituzte produktioan inplikaturako eragile guztiek eta prozesu osoa arautu eta betearazten duten erakundeek. Modu batean zein bestean, enpresek, langileek, sindikatuek, batzordeek, gobernuek, ikuskatzaileek, epaileek, fiskalek... guztiek dute horren erantzukizuna. Horren ondorioz, guztien ardura da beharrezkoak diren baliabideak eskaintzea laneko ezbehar-kopurua murrizteko, istripu berrien kausa kasualitatea edo zorigaitza baino ez daitezen izan. Kausa ez dadila izan prebentziorik eza edo neurrien aplikaziorik eza, inbertsioen hutsunea, ikuskapenen gabezia edo aldi baterako kontratuak eta enpleguen prekarietatea bultzatzen dituen legedi bat.

Arrazoi estrukturalen ondorioz, lan-istripuz hildakoen zerrendan gero eta atzerritar gehiago dago eta horren erantzukizuna guztiena da: gobernu, enpresari, sindikatu, langile, epaile eta fiskalena...

Jendartea jakitun egin eta kontzientziatzeko, komeniko litzateke urte berri honetatik aurrera —orain arte ez baita horrelakorik izan— erantzule politiko nagusiek alor honetan dituzten zereginak betetzea, hildako langileen familiei babesa ematea eta sindikatuen elkarretaratzeetara azaltzea elkartasuna adieraztera langile bat hiltzen den bakoitzean... Ez bada euren egiten dutela elkartzeko deialdia, biktimak bestelakoak izan direnean beti egin izan duten moduan.

Azken batean, hildako langileak ez al dira indarkeriaren biktimak ere, kasu honetan indarkeria estrukturala izanagatik? Biktimen bazterkeriarik ez! Aski da!

Propaganda eta iruzurrezko publizitate aski izan dugu dagoeneko. Zenbait gobernuk azken boladan egiten duten laneko prebentzioei buruzko publizitatea beharrezkoa izan liteke, bai... baina beste ezeren gainetik, funtsezkoa da gobernuek lan-osasunaren aldeko legeak egiteaz ardurtzea, eta hori ez da



eli

Etekindun enpresen zerga txikiagoa

izango da urte honetan eta horrek

jendarteko sektorerik pobreenak

eta langabetuak kaltetuko ditu.

Aldaketa horren arduradunek,

politikariek, aldiz, euren soldata

aski handiak inflazioaren gainetik

ezartzea erabaki dute

aldi baterako enpleguen eta kontratu prekarioen bidea. Noski, egindako legeak betearaztea ere ezinbestekoa da jendartearen lakra lazgarri hau behin betiko erauzi nahi baldin badugu. Zeregin horiek betez gero, publizitatea beharrezkoa izan daiteke, baina osagarria beti ere.

KAPITALAREN ETA PATRIKEN ZERBITZURA DIHARDUTEN POLITIKARIAK. Arlo fiskalean, ez dugu batere ondo hasi 2006. urtea. Tira, gaizki hasi dira betikoak, langileria eta sektore herritarrak, izan ere, kapitalaren errentek, aberatsek eta batez ere politikariek oso ondo ekin baitiote urte berriari. Etekinak dituzten enpresei dagokien sozietate-zergak behera egin du eta horren ondorioz, banatzeko diru-sarrerak gutxiago izango da eta kaltetuenak beharri-
zan handiena dutenak izango dira: pobreak eta langabetuak. Politikariek, erabaki horien arduradunek, euren interesen alde egiten dute. Legebiltzarreko alderdi politikoei euren soldadak eta diru-sarrerak inflazioaren gainetik ezartzen dituzten bitartean, udaltasek eta energia-zergekin joera gorakor horrekin bat egiten dute, baina soldata arruntak, gutxieneko soldata, pentsioak, langabeziakorospena eta sorospen soziala, errenta baskoia eta beste batzuk inflazioaren muga gainditu ezinik dabilta. Horra jendartearen zerbitzura lanean diharduten politikari eta gobernuen adibidea. Euren soldadak eta diru-sarrerak igotzeko baldin bada, politikarien artean sekula ez da izaten ezadostasunik, ez krispaziorik. Horretarako erabakia aho batez hartzen dute, salbuespen bat edo beste izan arren alderdi ezkertiar batzuetan. Ez litzateke gaizki etorriko berak hautatutakoen jokabideaz jabetzea jendarteak. ■

Joxe Mari Irazu

Borondatezko lana lujo bihurtzen denean...



Kultur eta euskalgintzako militantzia eta borondatezko lanaz ez naiz ni ezer deskubritzen hasiko, eta are gutxiago besterik gabe, gutxiesten. Errespetu eta miresmen gehixeago diet hor zintzo aritu eta emaitzak erakutsi dituztenei. Besteak beste, sentitu dut, eta aitortzen dut zenbaitzuen ibilaren oinarrian beste batzuen lan militantea ere badagoela. Bihoa lehenbizi aitortza hori. Karaktere gutxi dauzkadanez, muinera: nork dauka gaur eguneko gizartean militantzia lana –inplikazioa, konpromisoa, borondatezko lana...– egiteko aukera erreala: teilatu baten mailegutan bakarrik hilean 600 eurotik gora behar dituen gazteak? Halako elkarteetan autonomo kontratua eta 15.000-18.000 euro (gordin) jasotzen dituenak? Edo oraindik okerrago dabilenak? Erantzuna da nahi duenak beti aurkitzen duela modua. Baina moduak eta moduak daude: 35/45 sumariokoa izatea da ederrena: astean 35 ordu eta urtean 40.000-45.000 euro fijo –familian bietako batek behintzat–. Ze, ezagutzen ditut euskalgintzan urtean zazpi kilotik gora jaso, eta erdirik jaso ez eta ordu gehixeago sartzen ari direnei kontu eske ibili berriak. Proiektuetaz eta inplikazioaz hitz egitea oso polita da, eta asko janzten du. Eta dirutaz... baina, dirua garrantzitsua al da ba? Egia da, dirua, beharrik ez duenarentzat, igoal ez da garrantzitsua. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxe Mari Ostolaza

Urnietako



Okinaren alaba omen zen Lurdes euskaraz kantatzen zuen hura. Françoise Hardy, Chichola Chinquetti, Sylvie Vartan... Gaztelaraz jasotzen genituen kanpoko kantari gehienak kantuak. *No tengo edad* gogoratzen dut arrakastatsuenetako bat bezala, oker ez banago Eurovisión orduko kantarien obus hartan garaile irten zena. Gona motzak zeuden modako eta Lurdes neska lirain polit hura moderna genuen oso. Bere anaia bat ere ibili zen kantari, gaztelaraz polito, beste gutako asko bezala Donostiako falangisten inguruek antolatutako "Artistas noveles" lehiaketa kutre hartan. Etxeko okindegiko lanek isilarazi omen zuten. Joan Baez eta Bob Dylan iritsi zitzaizkigun berandua-go, Vietnameko yanki inbasioari kantuz aurre egin nahian omen. Eta bazuen Lurdesek Joan Baez haren antzik bere ahotsaren kolorean eta tonalitatean. Lazkao Txikik erabiltzen zuen askotan zortziko handia, egungo bertsolari zenbaiten ere noizbehinka erabiltzen duen bera da Lurdesek kantatzean txinatartzat aurkeztu zuena: "Lin Pan mendiko tontor ganean...". Baina Lurdes beti gogoratzen dut Hego Amerikako kanta batekin: "*Por las lejanas montañas, va cabalgando un jinete...*". Hau da hain zuzen nik entzun nion lehen kantua euskaraz, ni harritu egin ninduen, euskara ez bainuen normaltzat jotzen munda kantatzeko. ■

Xipri Arbellalde

APAIZA ETA IDAZLEA

Poligamia eta identitarismoa

F

rantziako ministroetan argituenak, bai eta diputatuetan argituenetarik batek -UMP alderdi nagusiko diputatuen burua da- salatu digute sekretua. Bai.

Leku segurutik jakina dute zergatik izan diren delako nahasketa horiek denak hiri handietan hilabete batez: inmigratuetan badira poligamiak. Horra gaitz guztien iturria. Ez zen beste misteriorik.

Jes! Baina duela zenbait urte ehortzi duten Frantziako lehendakari handi hura ere ez ote zen poligamoa? Berriki entzun dut: "Zure emazteaz gain ohaide bat izatea normala da gaur egun". Poligamoa ez izatea liteke anormala beraz... europarrentzat. Beltzentzat aldiz ez iduriz, denek ezagutzen duzuen "égalité" famatuaren izenean. Beleak zozoari beltza, zioten lehenagoko zaharrek.

Eta ez naiz harritu, egundainokoan aho beteka atera digute delako identitarismo hura. Inmigratu horiek denak hiri bazterretan zokoratu dituzte, mundu zibilizatua kutsa ez dezaten. Han daude metatuak 70, batzutan 90 nazionalitate ezberdinetakoak nahasteka... eta identitarismoaz akusatuak dira. Nola mila deabru egiten duten identitarismoa horrenbeste identitaterekin? Zoazte zuek xeka! Frantziak berak baluke non zer ikasi.

Identitarismoa ez ote liteke beste aldean? Larru beltz, ile kuxkulatu edo kizkurtu, frantsesa ongi menperatzen ez duten etorkinez garbi dagoen hiri erdian? Frantsesa baita mintza dezaketen hizkuntza bakarra integratuak izan nahi baldin badute.

Sud Ouest egunkariko editorialean irakurtzen nuen berriki, kultur aniztasunaren alde direnen porrota izan dela krisi hori. Kultura bakarrera kondenatuak gara beraz. Bizkitartean euskaldunei, horiek berek erraten digute beste kulturei ireki behar dugula!

Afrikar gehienek bi edo hiru hizkuntza mintzatzen dituzte hona etorri aitzin. Euskaldunek ere bai. Mintzaira bat baino gehiagoren tokia bada gure buru-muinetan arazo izpirik gabe. Frantses identitarismoa da setiatua sentitzen beste hizkuntza bat entzutearekin bere eremuetan. Delako editorialean irakurri dugu kultur aniztasuna integrazioaren aurka doala. Hori ez ote da ghettoa? Eta euskararen heriotzarako kondena?



ALBERTO ELOSEGI

Frantsesa ongi mintzo, diplomatuak, eta nolaz ez dute lanik aurkitzen beltz edo ile kuxkulatuek? Hiri erdiko ghettoan ez daukate tokirik, 1914 edo 1940ko gerlan hil arabiar edo beltzen semeak izanik ere. Nor da bazterkerietan ari?

Delako egun haietan irratietatik entzun ditudan hautetsi guztiak zuriak ziren, auzapez soileraino. Ez dut Mohamed bakar bat entzun. Ez da Mohamed bihirik Legebiltzarreko diputatuetan, milioiak direlarik Frantzian. Eta Mohamediarrak dituzte bazterkeria eta identitarismoaz akusatzen!

Egia da poloniar, italiar, espainol edo portugesekin arazo gutiago izan dela lehenago. Judukristau kultura bera daukagu eta. Afrikarrek eta turkiarrek beste kulturarik dute. Baina ez ahantz lehen horietan ere hilak izan zirela orain ahantziak diren gertakari batzuetan: hala nola 1893an 50 italiar hil zituzten eta 150 zauritu

Afrikar gehienek bi edo hiru hizkuntza mintzatzen dituzte hona etorri aitzin. Euskaldunek ere bai. Mintzaira bat baino gehiagoren tokia bada gure buru-muinetan arazo izpirik gabe. Frantses identitarismoa da setiatua sentitzen beste hizkuntza bat entzutearekin bere eremuetan

Marseilla alde haietan; lana lapurtzen ziotela akusatzen zituzten frantsesek. Garai haietako krisi ekonomikoaren hobendunak ziren. Lekuak hustu behar izan zituzten eta Italiara itzuli.

Integratuak direla? Ez naiz hain segur. Joan den egunean Benfica eta Lillen arteko futbol partida izan baita, aspaldi frantsestu portugalderen semeak Benficarekin identifikatzen ziren... eta frantsesak Lillekin. Baina azken hau identitarismo frantsesa denaz gain, barka.

Poniatowski, Sarkozi edo Noah integratuak dira bai, baina ez ote litezke salbuespen bakarrak? Identitarismo frantsesaren estaltzeko doia. ■

Musika
Lourdes Iriondori
agurra

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Tsunami
Berreraikitzean
agertutako arazoak

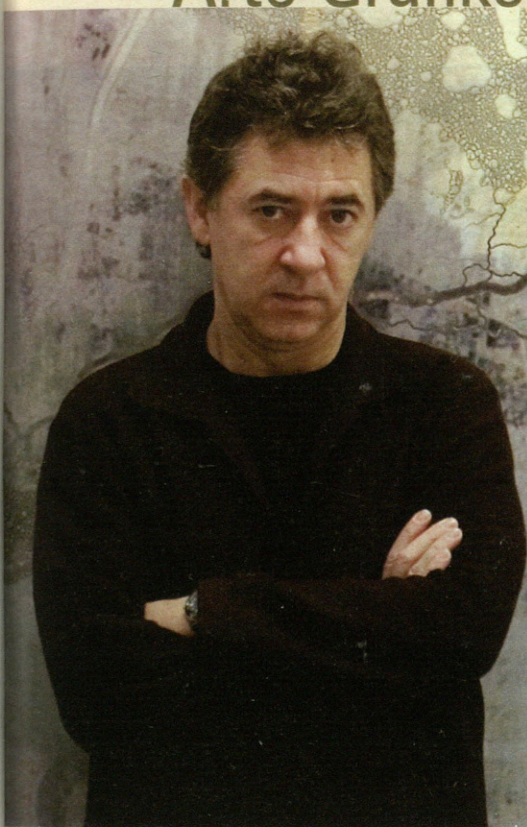
ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Arte Grafikoetako Espainiako Saria 2005

Dario Urzay



Abenduan 47 urte bete zituen Dario Urzay artista bilbotarrak. Hilabete bi lehenago, aurreratutako opari bi jaso zituen, biak epe laburrean: Pekineko (Txina) Biurtekoko bigarren sarietako bat, eta Espainiako Arte Grafikoetako Sari Nazionala. Hogei urtetik gorako ibilbidea duela, gaur egungo euskal artistarik esanguratsuenetakoa da. Benetako sona, hala ere, duela urtebete pasatxo iritsi zitzaion, Athleticentzat diseinatu zuen elastikoa zela eta. Bere ekimenez sortu zuen kamiseta, eta ondoren klubari eskaini.

Baita hark onartu ere, UEFAko partidetarako. Ezagun da maitasuna Athleticen zuzendaritza berria sartu orduko eten zela: taldeak ez zuen elastiko harekin egundo partidarik jokatu. Orain, lan hura goraipatu du Espainiako Sari Nazionalaren epaiak.

UNAI BREA

Argazkiak: Iñigo Azkona

«Giza irudi bat egite ere artelan interes



DARIO URZAY ARTE, EDERRETAN lizentziatua da. 1977 eta 1982 bitartean egin zituen ikasketak, fakultatea Sarrikon (Bilbo) zegoen garaian, Urzayk estudioa daukan lekutik oso hurbil. 1983tik 1988ra irakasle jardun zuen. Lau urte horietako azkenekoan Leioako campusean eman zituen eskolak, ordurako

hara eramanda baitzegoen fakultatea. "Gero, aukera eduki nuen Londresera joateko, eta hura aukeratu. Arte hutsetik bizi nahi nuen".

Athleticen elastikoaz berba egiten hasi gura duzu, ala ez?
Berdin dit.

«Eko gauza ez denak jarria egin dezake»

Kontua zera da: amorrua ematen dizu jendeak, Dario Urzay izena entzutean, `a, bai, Athleticen elastikoa egin zuena´ erantzuteak?

Hara, jende gehienak horregatik ezagutzen nau. Hura suertatu zenean gehienek ez ninduten ezagutzen, atzerrian erakusketa gehien egin duen eta curriculumik zabale-netakoa duen euskal artistetakoa izan arren. Beharbada, artistok ez garelako ezagunak.

Eta horrek berdin dizu, amorrarazten zaitu...?

Zer egingo dugu ba! Athleticena, berriz, entzute handikoa izan zen, eta harekin lotzen naute. Horrek balio izan du, gerora, batzuek nire berri eduki dezaten. Eta, bitxia bada ere, Athleticen kamisetaren historia ezagutzeko balio izan die askori, ez zekiten eta. Zeintzuk izan ziren lehenengo elastikoak: zuria, zuri-urdina... Batzuek uste zuten Athletic beti izan dela zuri-gorria.

Askok zu nor zaren jakin dute, beraz. Eta nor zara? Zelan aurkeztuko zenuke zeure burua?

Beti pentsatu izan dut artista plastikoa naizela, pintura mundutik natorrena eta neure lana pintura arloan egiten dudana gehienbat. Baina argazki, bideo eta abarrekin ere egiten dut lan. Gustuko dut gauzak asmatzea.

Idazleak baditu etxean idatzitako liburuaren hainbat kopia. Zuk lan bat saltzen baduzu, lan hori ikusteari uzten diozu. Galdutako semea edo alaba bezalakoa da?

Gogoratu naiteke artelanez, liburuetan daudelako. Eta bai, batzutan pentsatzen dut: zer patu edukiko ote zuten? Batzuetan nahiago dut haiek ez ikusi; hobe etorkizu-

naz arduratzea, egin beharreko hurrengoaz. Oraindik egiteke dudan lan bat dagoela iruditzen zait beti.

Hara, hori da artea, ezta?

Bai. Aurreko lanak beti uzten dit frustrazio halako bat. Ondo dago, baina... Bila jarraitu behar.

Eta ailega daiteke `hau da nik egin nahi nuena´ esateko unera?

Ez dakit. Gogoan dut New Yorken pare bat hilabete besterik ez neramala, larunbat batez hainbat galeria ikustera joan nintzela. Artega itzuli nintzen etxera, ez bainuen aurkitu liluratu ninduenik ezer. Hala ibili nintzen astebezez. Halako batean kalean nenbilela, zera bururatu zitzaidan: "Ikusi nahi dudan lan hori neuk egin behar dut". Ez nuen nahi nuen hura aurkituko, neuk egin behar nuen. Nire ustez, oso ibilbide pertsonala duten artistei hala gertatzen

zaie: beste inon topa ezin dezaket artelana ikusi nahi dute, eta ikusi ahal izateko beraiek egin behar dute.

Arteak berez dauka zer edo zer adierazi beharra, derrigorrezkoa da mezu sakonak ematea?

Artelana ikusleak ixten du beti. Uste dut artistak tarte bat ematen diola ikusleari, hark hausnar dezan. Norberak badaki lan jakin batetaz zer pentsatuko duten gutxi gorabehera, badaki zer erreakzio sorta egongo den. Eta sorta hori, tarte hori, zabalagoa edo murriztagoa izan daiteke.

Baina azkenean, artista batek ez du ezer adierazten; zerbait eraikitzen du, beste norbaitek itxi dezan. Athleticen kamiseta horren adibide ederra da. Orrialde asko idatz liteke kamisetak jendeari aditzera

“Arte garaikidea ikusteko ez dago ohitura handirik. Baina aldatu egingo da, Guggenheim osteko belaunaldiak ez dira Guggenheim aurrekoak bezalakoak izango, esaterako. Ohitzea da kontua. Arte garaikidea, bestalde, ez da oso gauza mediatikoa, eta telebistan ez dagoenak ez du arretarik pizten”

Irakaskuntzaren garrantzia

"Badituzu autodidakta izan daitezkeen artistak eta ikastetxe batetik igaro direnak, baina artista guztiak dira apur bat autodidakta. Ikastetxe batean pentsamendua egituratzen irakatsi ahal dizute, gauzekin harremanean jartzeko moduak... Artista bakoitzak bere bidea bilatzen du, eta irakaskuntzak lagundu egin diezaioke, zenbait gauza ezagutaraziz. Gauza batzuk ez dizkizu inork emango, baina irakaskuntza beti da lagungarria. Arte Eder fakultatera heltzen den edonork munduaren jabe egin nahi du berehala, eta hori ona da, baina badu alde txarra: gehiegizko anarkia. Hezkuntzak, berriz, gauzak ordenatzen laguntzen du. Norberak ere egin lezake, baina aldamenean irakasle on bat edukita askoz denbora gutxiago behar da".



ematen zionaz. Eta hori ez zen beste elastikoekin gertatzen. Inork ez du pentsatzen ea futbol kamiseta batek zerbait adierazten dion. Horrek esan nahi du kamiseta hura primeran ari zela funtzionatzen, erantzun bat sorrarazten ari zela. Erantzun eske ari zen!

Tesi ofizialtzat erroto da kamiseta ez zitzaiola ia inori gustatu. Poztu egiten zaitu San Mamesen, gaur egun oraindik, jantzita daraman jendea ikusteak?

Jakina, eta oso harro nago jende horretaz. Nire ustez, zera esaten ari dira: "Athleticzalea naiz, desberdina naiz, eta Athletic desberdina da". Athleticzaleek beste taldeen zaleekiko desberdinak direla sentitu ohi dute. Areago dira kamiseta daramatenak. Nik ez dut uste kamiseta inoren gustuko izan ez zenik, uste dut manipulazioa egon dela hor. Jende askok, gustuko izan gabe ere, berdegunean ikusi nahi zuen elastikoa epai bat eman aurretik. Baina bertsio ofiziala zabaldu zen, komunikabide batzuen laguntzaz. Nola edo hala kamiseta hura desagertzea nahi zuten.

Emadazu ahalik eta erantzunik zintzoena: elastikoaren kontu honek mesede egin dizu? Bai, uste dut baietz. Erreakzioa sortzen duen edozer ona da. Emozio asko sortu da kamisetaren inguruan, eta denak izan dira muturrekoak. Oso harro jartzen nau, lehen esan dizudanez, San Mamesen ikusteak. "Hara horiek, potro parearekin". Orain onartuago dago, baina lehen momentuan

zelaira eramaten zutenak zera esaten ari ziren: "Bost axola nitaz diotena". Nik bane-kien eztabaida sortuko zela, besteen desberdina izango zela, baina Athletic desberdina da. Ez litzaidake bururatuko beste talde batentzat halako diseinua egitea. Hala ere, desberdinak gara baina ez horrenbeste. Onartuak ez izateko beldurra... Hori ere bazegoen kamisetari emandako ezezkoan.

Harrezkeroztik, kirol munduan sartu zara bete-betean...

Bai, kirolari batzuk etorri zaizkit, nirekin zerbait egin nahi zutela esanez. Virginia Berasategirekin lankidetzan aritu naiz, esaterako. Eta beste kiroletatik ere hurbildu zaizkit batzuk. Ez daukat denbora gehiegirik, baina zerbait egin nahi nuke. Orain lagun eskalatzaile birekin dihardut; zerbait egiteko eskatu didate, eta horretan nabil.

Sariei dagokienez bolada onean zaude. Bi jaso dituzu orain hilabete gutxi...

Bitxia da, 1983an Gure Artea eskuratu nuenetik saririk jaso gabe nengoen. Eta bat-batean, hamabost egunean bi. Pekineko Biurtekokoa ondo egon zen, ez nuen inondik inora espero, sariak ematen zituztenik ere ez nekien, eta

gainera nazioartean ezagunak diren zenbait artistarekin batera jaso nuen.

Bizitzen laguntzen dute?

Txinakoan ez zen dirurik. Arte Grafikoeta-ko Espainiako Sari Nazionalak, berriz, bai.





Azkenean, behintzat, etekinen bat aterako dut Athleticen kontu horretatik, salmentez lortu nuen guztia Virginia Berasategiri eman nion eta.

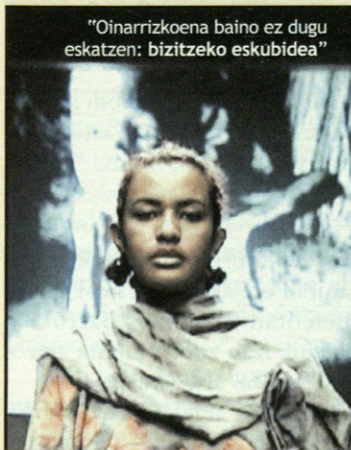
Ematen du arte garaikidea herritarrengandik urrun samar dagoela...

Ez dago ohitura handirik. Baina aldatu egingo da, Guggenheim osteko belaunaldiak ez dira Guggenheim aurrekoak bezalakoak izango, esaterako. Ohitzea da kontua. Arte garaikidea, bestalde, ez da oso gauza mediatikoa, eta telebistan ez dagoenak ez du arretarik pizten. Orain, berbarako, oso ondo dago ETB kulturaz ematen hasi den programa; bat-batean, herritarren zati batek jakin dezake zer gertatzen ari

den, eta lehen ezin zuen. Hala pizten da arreta.

Amaitzeko, inoiz kalean entzun dugun esaldi maltzurra: gaur egungo margolariak hala margotzen dute ez dakitelako lehengoek bezala egiten, dagoeneko ez dago Velazquez edo Goyarik...

Nik 23 urte nituela irabazi nuen Gure Arte saria, argazki tankerako margolan bati esker, eta Ajuria Eneako horma batean neuk egindako Leizaolaren erretratu handi bat dago eskegita. Gauza batek ez dauka bestearekin zerikusirik. Arkatza eta papera hartuta giza-irudi bat egiteko gauza ez denak ere artelan interesgarria egin dezake. Norberak buruan duena margotzen du. ■



Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

**geure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación Foral
de Bizkaia

**gure
artean
euskaraz**



Argazki honetan, 1967an Ez Dok Amairuk Bartzelonan eskainitako kantaldian. Behean, ezkerrean, Xabier Leterekin Tolosan eskainitako kontzertuan, 1973ko irailean. Eta behean, eskuineko argazkia 1967. urtekoa da: Donostiako Victoria Eugenia antzokian III. Euskal Abestiaren Sariketa zela medio.



Lourdes Iriondo Bihotzera heltzen zen ahotsa

Diskretua zen Lourdes Iriondo. Horregatik "Euskal Herriaren nobia" edo "Euskal Herriko Joan Baez" deitzea ez zuen maite. Baina eszenatokian entzun zutenek diote bere bihotz ahularentzat gordetzen ez zuen indarra entzuleei eskaintzen ziela urnietarrak. Gazte zen, gazte, eta ez zegoen konforme.

N. IRAZUSTABARRENA

1937ko martxoaren 27an jaio zen Donostian, baina berehala familia Urnietara joan zen bizitzera eta bertakotzat jo du beti bere burua. Opera ikasten aritu ondoren gitarrari ekin zion eta 1965ean hasi zen Ez Dok Amairun kantatzeko, besteak beste bere senar izango zen Xabier Leterekin. Bost disko kaleratu zituen guztira, azkena 1974an. Kantagintza utzi eta haurrekin lanean jardun zuen: Urnie-

tako ikastolako irakasle izan zen, Buruntza antzerki taldea sortu zuen eta haur literaturan ere aritu zen, bost liburu argitaratuz. Azken hilabeteotan Urnietako parrokiako koroa zuzendu zuen. Txikitatik izan zituen bihotz arazoengatik hil zen abenduaren 27an, 68 urte zituela.

Ondoko orrian, euskalgintzaren aldeko aldarria duzu bere hitzetan.

«Eta hor goaz, gitarra besapean hartuta, herriz herri...»

Lourdes Iriondok Zeruko ARGIA n idatzitako iritzi artikulua (1967-02-29),
Euskalerriko eskaleak izenburupean.

JOAN ZAN EGUN BATEAN —beste askotan bezela— telefonotik dei egin zidaten. “Lurdes al zera...?”. “Bai, Lurdes naiz”. “Aizu: onako... herri hontan antolatu degun jaialdi batera etorriko al zina?” “Bai; joango naiz”. “Ba... zera ba... gratis izan bearko du. Ikastola berri batentzat dirua biltzeko da, ta...”.

Nere telefonoak dei oien berri emango balu, zenbat gauz ez lituke esango...!

Eta hor goaz, gitarra besapean artuta, herriz herri, batera, eta bestera, eta bestera. Eta hor doaz Julen Lekuona, eta Lazkao-Txiki, eta Arantxa Esnaola; hor doa, dantza-tu, abestu edo orrelako beste edozer gauz egiten dakien edozein euskalzale. Hor gabiltz pertsona asko batetik bestera; zeren eta beti gertatzen da olako edo alako herri batean ikastola bat zorretan dagola, eta laguntza eman bear zaiola.

Eta ez pentsa jaialdi hoiek gaizki iruditzen zaizkidanik. Laguntzeak pertsona obetu egiten du. Baiña...

Domund egunataz oroitzen naiz. Ume giñanean, gure eltxetzuarekin “txinitoentzat” eskatzera irtetzen giñan. Herriko txanpon guziak gure eltxetxuetara erortzen ziran. “Duro” eta pezeta batzuk izaten ziran. Baiñan, batez ere, txanponak; beste ezertarako bear etzana, ale, txinitoentzat!

Ez ote zaigu guri ere orrelako zerbait gertatzen...? “Jaialditxo bat, mesedez, gure ikastola gaixoarentzat...”.

Jakiña, nik gauz auetaz askorik ez dakit, baiñan au galdetzen det. Ain beartsu ote gera euskaldunak, geren ikastola propioak ezin mantendu izateko? Jakiña dago Estadoa'ren laguntza beti ondo etortzen dala, eta jakiña baita ere ikastolak oraindik gauza berria dirala, baiña...

Nik diotena da euskaldunak gure kulturaren alde guda bizia egin bear degula. Ez dela aski “gure euskera gaxua” eta orrelako lelokeriak esatea. Ez dela aski ezker-eskubi gaizki esaka jardutzea, “laguntzen ez digutelako ta, dirurik ez dagolako ta...”.

Irrati asko eduki nai genituke, egunkari asko, eta aldizkari asko, disko-etxe asko, ikastola asko... Baiñan, nola nai degu oiek denak sortzea, dituguneri laguntzik ematen ez badiegu...?

Irrati bat badugu, Loiola'ko herri-irratia. Asteroko bat badugu, Zeruko-Argia. Ia herri bakoitzean ikastola bat badugu. Abeslariak baditugu; bertsolariak ere



bai. Poesi liburuak, idazlariak, dantza-taldeak, antzerki taldeak...

Askio edo gutxi daukagu —hori bakoitzaren iritzirako dago—: baiñan daukagun hori, erdi abandonatua daukagu.

Euskaldun izateko, bearrezkoa da iltzen dijoan euskal-kulturari bultzada eta laguntza sendo bat eskeintzea. Iltzen dijoan euskal kultura diot; baiñan euskal-kultura ez da berez ilko. Guri bost ajola etzaigulako ilko da, iltzen bada.

Nola nai dugu gure abesti, antzerki edo irratia berriak eta kalidadekoak izatea, bear bezela laguntzen ez badiegu? Euskal artistak bere bizi

guzian gratis eta ofizioz lana egitera kondenatua egon bear al du? Gure ikastolak aizezkoak egin al litezke? Euskal antzerkia bost edo sei afizionatuk jarri bearko ote dute, bere laneko orduetatik kanpora?

Gure izkuntza, gure artea eta gure artistak, poliki poliki il egiten ditugu. Gauzatxoak organizatuz jostaketan ibiltzea gustatzen zaigu. Antzerki egitera jostatu, bertso egitera jostatu, ikastola goraberekin jostatu, euskaldun izatera jostatu... Baiñan egitazko laguntza serio eta praktiku bat emateko garaian, orduan txanponak bakarrik botatzen ditugu—“txinitoen” boltsara. Jaialdi bat eratu, sos batzuek atera, eta aurrera, beste bat arte.

Badirudi gure eguneroko bizitza gauz bat dala, eta euskal-bizitza beste bat. Gure bizimodua itxuratzekeo garaian, lana sendo egin, diru asko irabazi, etorkizuna ondo moldatu. Euskaldun izateko garaian berriz, jostatu, limosna eman; ortik aurrera, irripar asko, malko merke asko, eta kitto.

Ikastola baten gastoak ordaintzeko jaialdi bat eratu dala, ta bertara kantatzera joatea oso gauza polita da. Baiñan Euskalherriko abeslari, poeta, idazle, pintore, musikue eta gañerako artista guziak, bere bizitza “arte” egiñaz jostatzen pasatzera beartuak egongo ote dira, beren herrian jateko aiña ere eskuratzen etzaielako?

Gure herriak bizirik eta sendo mendetan zear iraun dezala nai baldin badegu, garaia da oraintxe milla jostaketa polit eta txoro bazterrera utzi eta egitazko laguntza praktiku eta zabal bat eskeintzekoa.

Orain gure eginkizuna serio artzen ez badugu, eta gure izatearen defentsan gorputz eta arima osoa jartzen ez baditugu, euskera laixter il egingo da. Gezurrezko Kijote ergel batzuk geraldako ilko da. ■

Ezpalak

KATIXA GARATE

ALBERTO ELOSEGI



Jean Louis Davantek

ohorezko Euskal Kultur saria eskuratu du. Davantek euskal kulturaren alde egingako lan eskerga

eskertu nahi izan dio hala Eusko Ikaskuntzak, Baionako herriko etxearen laguntzaz.

Juanma Sarasola *Xaun* (Irun, 1969) kazetari eta idazleak bakarkako lehen poesia bilduma plazaratu du Maiatz elkartearen laguntzaz: *Ametsek ez dute kartzelarik*.

Montxo Armendariz en *Obaba* filmak hamar izendapen jaso ditu Espainiako Zinema Akademiak banatzen dituen Goya sarietarako. Telmo Esnal eta Asier Altunaren *Aupa Etxebeste!* Zuzendari Berrien atalean lehiatu du. Marta Etura aktore donostiarra ere Bigarren Mailako Aktoreen sarirako hautagaia da. Sariok urtarrilaren 29an banatuko dira Madril.

Aitzpea Goenaga irabazi du Euskaltzaindia-BBKren Toribio Altzaga antzerki saria *Santxa Kondesa* antzezlan historikoarekin. Mikel Zarate saio saria, berriz, Joseba Azkarragak eskuratu du *Mendealdearen mintzo mindua* lanarekin. Txomin Agirre eta Felipe Arrese eleberriz eta olerki sariak eman gabe utzi dituzte.

12 tribu *Rebel Inna Nazarin Street* diskoa plazaratu du, bi urtez landu ostean. Feran Konsul Treviñok egin ditu diskoan abeslari lanak, aurreko abeslari australiarrek taldea utzi du eta. Roots reggae klasikoa jorratzen duten hamazazpi abesti bildu dituzte.

Lourdes Fernández donostiarra izango da Madrilgo Arco Arte Garaikideko Nazioarteko Azokako zuzendaria, otsailetik aurrera. Donostiako DV galeriako arduradun eta Manifesta arte garaikideko bi urtekoaren zuzendari izana da.



I. O. / ARGAKI PRESS

Paperezko moda Gasteizen

AZKEN 4.000 urteetan emakumeen modak izandako garapena ikus daiteke Gasteizko Vital Kutxa fundazioaren aretoan. Isabeldar garaikoak, barrokoak, Herbeheretakoak, Alemanian 1560an boladan zeudenak... guztira berrogeita hamalau jantzi ipini dituzte Modaren papera historian zehar erakusketan. Jantziok, ordea, paperarekin egin dituzte tamainu errealean eta benetakoak dirudite ia. Azken mendeko diseinatzaileen jantzien paperezko erreproduzioak ere ageri dira manikietan. Dior, Chanek, Pertegaz, Balentziaga, Yves Saint Laurent nahiz Agatha Ruiz de la Pradarenak. Urtarrilaren 25a arte izango da paperezko artelan hauek ikusteko aukera.

Tabacalerako zuzendaritza izendatzear

BADIRUDI Donostiako Kultura Garaikidearen Nazioarteko Zentroaren (CICC) proiektua hezur mamitzen ari dela. 2001ean jakinarazi zuten Donostiako tabako fabrika kultur garaikide zentro bat sortuko zutela. Hainbat komunikabidetan agertu denez, Erakundea sustatzen duten Eusko Jaurilaritzak, Gipuzkoako Foru Aldundiak eta Donostiako Udalak erabakita dute zein lan taldek kudeatuko duen proiektua, baina ez du oraindik izendatu, kontratuak egiteko hainbat arazo tekniko izan direlako. Informazio horien arabera, egun Arteleku zuzentzen duen Santi Eraso izango litzateke edukien zuzendaria, kudeaketaz José Miguel Aiertza Kursaal elkarte kudeatzailea arduratuko litzateke eta arkitekturaz egun EHuko Arkitektura Eskolako zuzendari

I. C. R. / ARGAKI PRESS



Mikel Goitia Andra Mari dantzari taldeko kideak *Berriari* esanak: «Oro har, euskal folklorearen inguruan egiten den lanaren errekonozimendua falta da. Folklorearen baztertuta moduan dago, ez da ikusten euskal dantza talde guztiek egiten duten lana».

Estitxu Arozena bertsolariak honakoak adierazi zizkion

Karrika aldizkariari: «Zergatik baloratu behar dugu gehiago oholta gainera igotzea, eta ez bertsozaletasuna transmititzeko saiakera, herriko bertso eskola martxan jartzea... Azken batean sukaldeko lana, guttiago baloratua dago».

Javi P3z *El Diario Vasco*:

«Diskoetxeek urte oso onak bizi izan dituzte, artistaren musikatik bizi diren bitartekari ugariarekin,

eta logikoa da beldurtzea.

Industriak urrezko garaia bizi izan zituen CDaren etorrerarekin. Eskandaluzko prezioa jarri zioten; ez zuen inola ere hainbeste balio. Bat-batean, teknologiek norberak bere CDA egiteko aukera eman du. Industria diskografikoak ez du denbora berean aurrera egin eta orain zigorra jaso du».

Carlos Panera antzerki zuzendariaren hitzok jaso zituen *Berriari*:

«Antzerkia izan zen lehen ikus-entzunezkoa, jendea joan den mendeetan antzerkira joaten zen eta gero, zinemara joaten hasi zen. Orain jendea ez da asko joaten zinemara, etxean gelditzen da eta filmak pirateatzen ditu. Nire ustez, abangoardia ez du arteak eramaten, teknologiek baizik. Artista guztiak daude datorrenaren zain».



Dantza txapelketen egokitasuna auzitan

Pasaiako Alkartasuna dantza taldeak Euskadiko Gipuzkoar Aurreku Txapelketa 25 urtez antolatu ostean, gehiago ez antolatzea erabaki du eta Euskal Dantzarien Biltzarren esku utzi. Askatasunak adierazi duenez, aureskua berreskuratzea, eza-gutaraztea eta indartzea zuten helburu Txapelketa sortu zutenean eta alde horretatik, helburua bete dela adierazi dute. Bestetik, aureskua gehiegi bateratu dela, dantzarien artekoa lehia biziagia dela eta Txapelketa egiteko instalazio desegokia izan ditzutela argudiatu dute. Hala, txapelketei buruzko eztabaida pil-pilean da. Dantza garatzen lagundu dutela diote batzuek eta teknikari balio handiegia ematen zaiola diote beste batzuek, beste ezaugarrien kaltetan. Aurten Txapelketa egingo dute, baina formatu aldetik hainbat aldaketa egingo dizkiotela jakinarazi du Euskal Dantzarien Biltzarak.

Iñaki Galarraga. CICCren sustatzaileek urtarrilean egingo dute hurrengo bilera eta orduan hartuko dute erabakia.

Oteizaren agiri guztiak sailkatuta

GAUZA GUZTIAK gordetzeko ohitura zuen Jorge Oteiza artistak. Eta gauza horiek guztiak (6.000 liburu, 4.000 liburuxka, 3.000 argazki, 4.000 gutun...) sailkatu berri dituzte Altzuzako Jorge Oteiza museoko dokumentazio zentroan. Carlos Martínez hasi zen joan den hamarkadan lan horrekin eta dokumentazio zentroko telnikariak bukatu dute. Hurrengo pausoa sailkatutako material guztia digitalizatzea izango da, ikerlari eta adituek eskura izan ditzaten. Horrez gain, dokumentazio zentroak argitalpenak plazaratuko ditu urtero; aurten Oteizaren lan poetikoaren berrargitalpen kritikoa egingo du.

Hatortxurock

Urtarrilaren 7an Berriobeitin (Nafarroa) egingo da aurtengo Hatortxu rock kontzertua. Euskal presoekiko elkartasun kontzertu honetan Sociedad Alkoholika, Kuraia, Lehendakaris Muertos, Kaotiko eta Etsaiak taldeek parte hartuko dute. Ondoren, DJek hartuko dute lekukoa.

Antzerki zuzendaritza BAIn.

Zuzendaritza eszenikoko bi urteko ikastaroa eskainiko du urtarritetik aurrera Bizkaiko Antzerki Ikastegiak. Barakaldon egoitza duen antzerki eskolak pauso bat harago eman nahi du horrela arte eszenikoetako ikasketetan. Klase teorikoak jasotzeaz gain, praktikak egiteko aukera izango dute



ALBERTO ELOSEGI

ikasleek. Besteak beste, Noel Witts, Joseba Lazkano, Fer Montoya eta Jordi Cortés izango dituzte irakasle. Era berean, lau beka izango dira, ikasleek Polonian eta Indian zuzendaritza praktikak egin ditzaten.



Errenterriko Udala

*Zorionak
eta Urte Berri On!*

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE



Kukuketan
Imanol Urbiet,
Kontxi Aizarna

XIRULA MIRULA
60 orrialde + CDa
20 euro

Txikienekin jolasteko kantuak

Imanol Urbiet eta Kontxi Aizaren artean osatutako *Kukuketan*. *Jolaserako kantuak* liburu-diskoa urtebetetik bi urtera arteko haurrak dituzten gurasoei dago bereziki zuzendua, nahiz eta haur horiekin lan egiten duten hezitzaileentzat ere baliagarriak izan daitezkeen. Hogeita bost kanta eskaintzen ditu denera, bere partitura eta guzti, CDan entzun daitezkeen kantuak. Haurra esnatzen den momentutik hasi eta oheratzen den unera arteko momentu guztiak izan dituzte egileek kontuan kanta horiek aukeratzeko. Helburua ume txiki horiekin jolas egin ahal izatea da, jolas

horien bitartez beren garapen intelektualean eta emozionalean lagundu ahal izateko, musuak ematean, bainatzean, barre eta negar egitean, kukuka jolastean, jaterakoan... I

Joan den mende hasierako Zuberoa

Hizkuntza klasikoen eta euskararen irakasle izateaz gainera hainbat pastoralen egile ere badugun Junes Casenave-Harigilek XX. mende hasierako Zuberoara garamatza *Harkaitz urdina* narrazioaren bitartez. Garai haietan jaiotzen ikusi zuen lurraldean bizi zen giroa agertzeaz bat, I. Mundu Gerrak bertako gaztediarentzat ekarri zuen sarraskia azaleratzen du egileak, etxalde bateko primuaren bizitza kontatzen duen istorio honetan. Zahartu eta hainbeste maitatu izan dituen lurak auzokoari uztera derrigortuta dagoen unean ezagutuko du irakurleak Pette, Bazterretxea aurreko harri zabalean eserita azken aldiz, iragandako urte guztiak oroi-menean dituela: bere haurtzaro eta gaztaroa, pastoralak zer zen ikasi zuen aurreneko aldia, etxaldetik urrun eramango zuen gerra, Amerikara jo zuen anaia... I



Harkaitz urdina
Junes Casenave-Harigile

GERO
104 orrialde
11 euro



Nafarroa. Historiaren hariak

Bixente Serrano Izko
EUSKARA KULTUR ELKARGOA
288 orrialde

“Nafar” jendeek bizileku izandako eremuaren historia

Bixente Serrano Izkok garaiok aztertu ditu, besteak beste, *Nafarroa. Historiaren hariak* izenburuko liburuan: Historiaurretik hasiz euskal luraren adina, gizakia Nafarroan, erromatarren garaia, lehen euskal estatua, VIII-X. mende arteko kasiarrak eta dinastia piriniarrak, XI. XII. mendeetako Euskal Herria, independentziaren amaieraren hasiera, Nafarroako estatu europarraren desagertzea, iraultza liberalaren aroa, Lehen Karlistaldia, Borboikoen Errestaurazioa, XX. mendeko testuingurua eta frankismo otea eta Trantsizioa aztertu ditu. Historia osoko une ezberdinetan “nafar” izeneko jendeek bizileku propioa izan duten eremua –zabalagoa hasieran, gero eta estuagoa mendeak igaro ahala– hartu du bere lanaren marko gisa. I

Pirritx eta Porrotxen lagun berria

Tripako min izugarriaren ondorioz, ebakuntza egin behar izan diote Pirritxi. Porrotx lagunari bisita egitera joango da, noski. Ospitaleko gelan ez dago Pirritx bakarrik baina, saskibaloiko uztairaino igo, goitik behera erori, eta hanka hautsi duen Gorka ere han baitago. Gorkak asko eta azkar hitz egiten du, eta gauza asko kontatuko dizkie Pirritx eta Porrotxi. Gauzak konpontzen izugarri trebea dela eta asko-asiko maite dituen bi ama zoragarri dituela. Haietako bat Gorkaren ohearen alboan dago, eta barre egiten du semeari oso konpontzaile trebea dela entzuten diotenean, etxeko erlojua konpontzen saiatu zenean orratzak alderantziz ibiltzen utzi zituela, eta geroztik etxeko erlojuak atzekoz aurrera markatzen dituela orduak etortzen baitzaio burura. Porrotxek horrelako erloju bat nahi luke, ordea! I



Gorka konpontzailea
Mixel Murua,
Julen Tokero

ELKAR
36 orrialde
6,75 euro



Ametsen baratza

Batzuen artean

ELEA

254 orrialde
15 euro

Berrogei idazlan Sorgintxulo gaztetxearen alde

Santutxuko (Bilbo) Gazte Asanbladak Elea argitaletxearen eskutik plazaratu duen *Ametsen baratza*. *Sorgintxulo gaztetxearen ereindako berbak* liburuan Euskal Herri osoko idazle andanak hartu du parte, hala nola Urtzi Urrutikoetxeak, Itxaro Bordak, Julen Gabiriak, Harkaitz Canok, Eider Rodriguezek, Ixiar Rozasek, Felipe Juaristik, Arantxa Iturbek, Lander Garrok, Tere Irastortzak, Mikel Tabernak, Maialen Lujanbiok, Juan Mari Irigoienek, Pako Aristik, Goizalde Landabasok, Kirmen Uribek, Bertol Arrietak, Paddy Rekaldek, Juan

Luis Zabalak, Amets Arzallusek eta Gerardo Markuletak, besteak beste. Haiek idatzitako poema, ipuin eta artikuluen helburua, Sorgintxulorentzat dirua batzea da. **I**

KIRMEN URIBE

«Bide bat aukeratu baduzu, bide horretatik jarraitu behar duzu»

Zein da zure liburu honen historia?

Bizitza da gauzarik handiena, zeren zure tokian jartzen zaitu. Norberak badu koherente izan nahi bat, baina gero koherentzia horiek guztiak apurtu egiten ditu bizitzak, eta horregatik da ederra, beste gauza batzuen artean. Nik uste nuen ez nuela inoiz idatziko haur eta gazte literaturan etxeko animalia bat protagonista duen ipuinik. Baina, hitzak askotan jan egin behar izaten ditugu, eta aurtengo udan, Ondarroan nengoela, ezagutu nuen txakur bat, Guti. Txakur zahar-zaharra da, han zegoen plazan, etzanda. Eta jakin nuen txakur hori joaten zela arrastreko ontzietan Gran Solera eta Irlandara-eta han mareak pasatzera. Eta behin bere ontzia desegin egin zutela, eta geratu zela langabezian. Bai txakurra eta baita arrantzaleak ere. Orduan, egunero-egunero, bai arrantzaleak eta baita txakurra ere, biltzen zirela plazara.

Eta hunkitu egin zituen horrek?

Bai! Izan ere, asko esaten zidan txakurraren pertsonaiak, nola egunero joaten zen plazara noizbait beste ontzi batean joango zen itxaropenarekin. Gainera, pentsatzen jarrita, nik uste dut arrantzalearen izaera ere hori dela.

Izaera hortaz hitz egiten al duzu liburuan?

Batik bat ez dela amore eman behar. Nire ustez nahiko erraz ematen dugu amore bizitzan. Baina bide bat aukeratu baduzu, bide horretatik jarraitu egin behar duzu. Agian ez duzu ezer lortuko, mundua erori egingo da zure aurrean, baina nik uste dut ekinaren balore hori ahaztuxea daukagula eta errekupeartzeko modukoa dela.

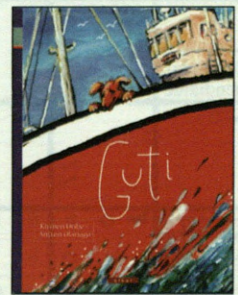


egileari galdezka

Txakur arrantzale peto baten istorioa

Antton Olariagak egindako marrazkiekin osatua dago Kirmen Uribek sortutako Guti,

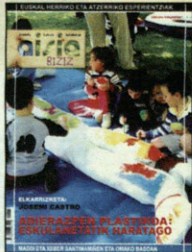
bihotza gazte duen irakurle orori zuzendutako kontakizuna. Txakur arrantzale peto baten istorioa kontatzen zaigu bertan. Arrantzale andaluziar bat izan omen zuen txakur horrek jabe txiki-txikia zenean, baina gizonak itsasoa uztea erabaki zuenean, txakurkumea txalupan utzita egin omen zuen ospa, eta tripulazioko besteek bere egin zuten Guti. Agidanez, txakurtxoa, ondoen, Pedro sukaldariarekin konpontzen zen, eta okerrren patroiarekin, beti kexuka, garraxika eta mekaguenka zebilelako. Baina Pasaiaiko portuan izandako ezbehar batean Gutik ontzia salbatzen lagundu zionetik, txakurra maitatzen hasi zen patroia ere. Marea askotan hartu zuen parte Gutik, barkuko beste edozein arrantzale bezala,



Guti
Kirmen Uribe,
Antton Olariaga

ELKAR
42 orrialde
6,95 euro

harik eta arrantza gutxituz joan eta ugazabak desegitea erabaki zuen arte dagoeneko zahartuta zegoen barkua. Geroztik, lanik gabe gelditutako arrantzaleak herriko plazan biltzen ziren, eta txakurra ere haraxe joaten zen. Eta arrantzale izandakoek itxaropena galdu eta plazara joateari utzi ziotenean, hantxe jarraitu zuen Gutik, marea berrietara eramango zuen ontziaren zain. **■**



Aisia biziz

Batzuen artean

URTIXNTXA ESKOLA

54 orrialde / 5 euro

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Ordeko	Ukapenak	Ote mota	Pairaezin	Pentsamol-
	Baldarrak	* DEITURA	Begiaren erdian	Estrontzioa	de zaha- rrekoak
	Lurrin- denda				
	Mapa				
* IZENA	Nafarroako herria		1.000	Kontso. bikoitza	
Pl., garraio mota	Albaniako hiriburua		Bizkaiko ibaia	Infusio mota	
51		Suari dario	Bokala	Nafarroako ibaia	
Europako mendialde		Praseodi- mioa	Sona	Karrika	
				Nor atzizkia	
				Ozta	
Arrastaka			Erne!		Otx!
Azido ezaguna			Iridioa		
		1	Baloi txikia		
		Röntgen	Boroa		
Suitzako ibaia		Bereizketa egin			

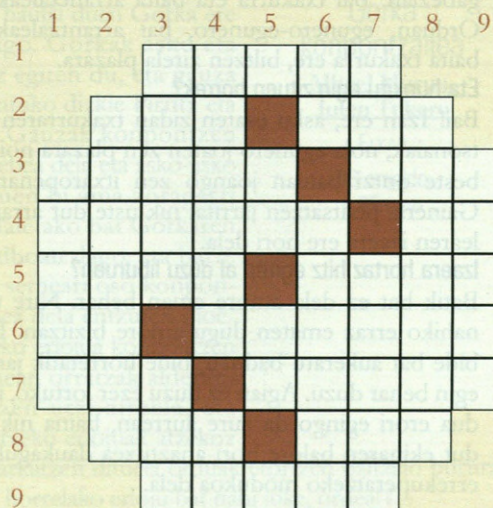
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Gizon izena. 2.- Bizkaieraz iratzea, garoa. Erregai mota. 3.- Nafarroako herria, Basaburuan. Palestinaren Askapenerako Erakundea. 4.- Herri musulmana. Miruaren kontsonanteak. 5.- Gabarra txikiak. Bezainbeste. 6.- Atzizkia. Animalia adarduna. 7.- Suitzako ibaia. Fetu. 8.- Norekin atzizkia. Jardun. 9.- Imintzio.

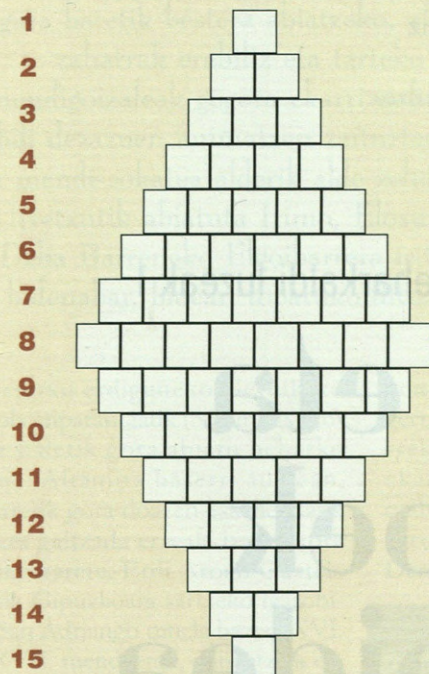
GOITIK BEHERA

1.- Arbasoa. 2.- Iruten dutenak. 3.- Ipar Euskal Herrian, ordua. Partitiboaren atzizkia. 4.- Bastart. Neonaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Ogi, hitz elkarketan. Rutenioaren ikur kimikoa. Bokala. 6.- Zilarraren ikur kimikoa. Doixtar, alemaniako. 7.- Musika estiloa. Keinua. 8.- Era saminean, samintasunez. 9.- Gipuzkoan, erne.



Piramide bikoitza

Goiti eta beheiti letra bat gutxiago edo gehiago du
asmatu beharreko hitzak.



1. Lehenengo bokala.
2. Musika nota.
3. Edo.
4. Berniz distiratsua.
5. Gizon izena.
6. Ale neurri zaharra.
7. Bero-kantitatea neurtzeko unitatea.
8. Zangoaren atala.
9. Pluralean, edukiera unitatea.
10. Paper lodi.
11. Ukuilua.
12. Herri jolasa.
13. Bizkaiko ibaia.
14. Errepikatuz, gorotza.
15. Potasioaren ikur kimikoa.

Kike Amonarrizen umorea

Zer da sexua?

Medikuen arabera, gaixotasuna. Gehiengotan ohean amaitzen delako.

Abokatuen arabera, injustizia. Bat gainean dagoelako, eta bestea berriz, azpian.

Bertsolarien arabera, zortziko txikia.
Neurri txikian, lau oin biltzen direlako.

Arkitektoen arabera, akatsa. Aisialdirako gunea, hondakinen isurbideetatik gertuegi dagoelako.

Kirolarien arabera, golfa. Jolasa, makila, pilotatxoak eta zuloak biltzen dituelako.

Politikarien arabera, demokrazia. Goian dagoenak, azpian dagoenak adina gozatzen due-lako.

Ekonomialarien arabera, galera. Ateratakoa, sartutakoa baino murriztagoa delako.

Matematikari arabera, ekuaziorik perfektuena. Zatikia, bere potentziarik gorena erdiesten delako, bi parentesiren artean bilduta; eta faktore komuna bertatik ateratzen delarik, askotan biderkatze-faktore ere bihurtzen delako.

Soluzioak

[illegible]

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:

A. AGIRRESAROBÉ / M. TELLABIDE

Urretxutik Elgoibarra (Gipuzkoa). Zeharkaldi luzeak I

Gurutze eta megalitoek lotutako bidea



41

rrietara doazen porlanezko pistak hartu gabe, gorantz doan hartxintxarrezko baso-pista zabala hartu behar duzue. Alertze eta izei artean nabarmen egiten du gora bideak.

Bidegurutzera helduko zarete. Hor, eskuin aldeko bidea hartu eta Lizar iturri deitutako parajera iritsiko zarete (750 m). Iturria, mahai eta eserlekuak, borda eta aterpe bana daude bertan.

Bi eraikinen artetik doan bidetik jarraitu behar duzue gorantz eta gero eta estuago den bidea azkenean zidor bilakatuko da. Arestian utzitako baso-pista zeharkatuko duzue eta azken bihurgunea eman ondoren, Irimoko gurutzera irtengo zarete (850 m).

Atzealdeko eskaileretatik eraikuntzaren gainera igota ikusmira paregabea duzue begi aurrean, Zumarraga eta Urretxuren gainekoa, batez ere. Baina oraindik ez zarete tontorrean izango. Horretarako, gandarrean gora jarraitu beharko duzue Irimoren zazpi tontoretatik garaianean zutoin geodesikoarekin topo egin arte (898 m).

Arrizuri, Arbela... dira Irimoko mendi luzatua osatzen duten beste tontorren izenak. Seigarren tontorrean Urretxuk Antzuolarekin muga egiten duela adierazten duen mugarrria dago. Hortik aurrera beraz, Antzuolako lurretan ibiliko zarete.

Aldapa polita jaitsi ondoren, antzuolarrek Trekutz eta urretxuarrak Meaka izenez ezagutzen duten lepora iritsiko zarete (670 m). Iturria, aterpea eskuinean eta ezkerreko muinoan Antzuolako elkarte baten Gaz-

Elosua, Bergarako auzoa, San Roke elizaren inguruan.



telugain aterpetxea topatuko dituzue bertan.

Azken muinoa eskuinetik inguratu ondoren bidegurutzera helduko zarete. Antzuolara jaisten den porlanezko bidea ezkerrean utzi eta eskuinetik jo behar duzue, baso-pista hartzeko. Bide nagusiari jarraituz bi muino eskuinaldetik inguratuko dituzue. Bidebanatzean eskuinekoa hartu eta basotik irtengo zarete, Gorlako aterpeak menperatzen duen kasko biribila eskuinetik inguratuko duzue eta ondoren antenadun Itxumendiko tontorra, hori ere eskuinetik. Askaburu iturri parean Antzuola utzi eta Bergarara igaroko zarete, eta gutxira, herri hori Elosutik barrena Azkoitiarekin lotzen duen errepedera irtengo (670 m).

Irukurutzetaraino ibilbide megalitiko

Errepidera iritsi baino metro batzuk lehenago, egurrezko panel handia topatuko duzue, non monumentu megalitiko ugari bisitatuz Irukurutzetaraino luzatzen den ibilbidearen berri azaltzen den. Gure bidearekin bat datorrenez, arrasto zuri-horiak izango dituzue bidelagun hurrengo ordu parean. Errepidea zeharkatu eta harekiko paralelo doan ezkerreko bide zaharra hartu beharra duzue, laster Santutxo ermita ondoko plazatzora iristeko, harlauzaz inguratua, Benta baserri ondoan (610 m). Zeharkaldiko ibilbide erdia egina izango duzue, toki aparta da ermita ondoko pagadia atsedena hartzeko.

Handik gertu Urola aldeko hegietan gailentzen den muinoan kokatzen da Elosua, San Roke eliza eta pilotalekuaren inguruan bildutako hiruzpalau etxez osatutako Bergarako auzoa, nahiz eta azken honetatik hamar bat kilometrora dagoen. Inguruan zelai berde malkartsuetan barreiatutik beste hainbat baserri dago.

Santutxo ermitatik aurrera egin inguruko baserrietara iristen den porlanezko bidetik. Labeaga baserria atzean utzi eta hurrengo bidegurutzean, asfaltatutako eskuineko bideari heldu. Bihurgunea eman eta hondatu samar dagoen errepede estua, mendi magalean zehar-zehar,

Urretxuko Irimo mendiko gurutzea.



pinuz jositako tontor gaineko erre-pikagailura igoko da.

Lepora iritsitakoan (825 m), zuek errepidea utzi eta orain arteko nora-bidean abiatzen den bidetik segi, Irukurutzeta tontorrerantz. Pagadia agertuko da berriro, orbelak estaliko du beraz bidea. Mendion gainaldetik doa, baina ez tontorretatik. Horregatik Elosumendi edo Pol-Pol izenez ezagutzen den tontorreraino igo ahal izateko, eskuinera desbideratu zaitezke.

Intxaustako txabola atzean utzi ondoren (810 m), poliki-poliki behera egingo du bideak, Kereizeta lepora jaitsi arte (750 m). Bidegurutzean aurrera egin eta berehala hasiko zarete Irukurutzetako tontorrera eramango zaituzten zidorrean gora. Malda pikoa duzue, baina azkenean iritsiko zarete begiraleku aparta den tontor honetara (998 m); buzoia, zutoin geodesikoa eta hainbat oroi-tarri dituzue inguruko larre berde ederretan. Jaso burua, bista ederrak izango baitituzue begi aurrean.

Gurutzebakar eta Karakate

Azkarateko mendatera jaitsi nahi ezean, mendebaldeko norabidean eman beharko dituzue hurrengo urratsak, gainez gain gertu dagoen Gurutzebakarreko tontorreraino (999 m). Gailur honetan bi mendi-adar jaiotzen dira, hegoaldera bata eta ipar-mendebaldera bestea. Azken honetatik jo behar duzue ibilbideko azken tontorra den Karakatera iristeko.

Tumulu nahiz trikuharriz jositako bizkar luze honetako gainaldetik ikusmira ezin hobeaz gozatuko duzue. Soilguneak eta pagadi txiki zein pago bakan batzuk tartekatuz, emeki-emeki altuera galduko duzue. Atxolin punta atzean utzi eta Kortazarreko Haitzera ailegatuko zarete (750 m), Karakate izenaz ezaguna eta inguruotako beste gain askoren moduan antenatzar eta bertaraino iristen den errepidez hornitua. Hemen ere, mendi-adarrean barrena doan ibilbidearen berri ematen duen panela topatuko duzue.

Elgoibarra

Malda polita duzue Elgoibarra bidean. Zuzenean Munetako guru-

Monumentu megalitikoak



Trikuharri ederrak aurkituko ditugu bidean.

MENDEBALDETIK Deba ibaiak eta ekialdetik Urolak mugatua, Irimotik hasi eta Karakatera luzatzen den mendi-sokate luze honetan monumentu megalitiko mordoa topatu ahalko duzue, batez ere zeharkaldiaren bigarren zatian. Trikuharri eta tumuluak erruz kokatzen dira goi alde horietan, antzinako gure arbasoak gain horiek ezagutzen zituztenaren seinale. Topatu daitezkeenetako batzuk hurrengoak dira: Trekutz, Agerreburu, Maurketa, Kereizeta, Gurutzebakar, Naasiko Goena, Atxolin, Gizaburuaga... Oraindik hondatuak izan ez diren paraje eder horiek, ordea, gure lurraldeko beste hainbat mendi bezala, arrisku bizian daude, izan ere, gure agintari buruargiei ez zaie beste ezer hoberik bururatu, bertan parke eolikoa eraikitzea baino.

tzeraino jaisten den zidorra hartu. Behin gurutze aurreko lepotxoan (700 m), eskuinerantz jaisten den lasterbidea hartu behar duzue, gutxira bide nagusiagora irteteko. Pikoa baina garbia da, elgoibartar ugari igotzen baita talaia hartara.

Hainbat bihurguneren ondoren, pista zabalagotik behera, Karakateko ipar isurialdea inguratzeari ekingo diozue, Berasate baserrira ailega-

tu arte. Azken horretara iritsi baino lehenago, ordea, zidor piko bat irte-tan da bidearen ezkerrean. Handik behera joz gero, dezente laburtuko duzue bidea, nahiz eta jaitciera latzagoa izan (260 m). Erraza duzue gainontzekoa. Behin errepidera iritsita, San Roke auzoko landa eremutik behera, minutu gutxi barru, autopista gurutzatu eta Elgoibarko kaleetan izango zarete (50 m). ■

Irukurutzeta mendiko zutoin geodesikoa. Atzean Elosumendi, Irimo eta Aizkorri.



Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA



Tsunamiak suntsitutako etxeak berreraikitze material nagusia egurra izango da. Beharko diren milaka tona egurrak, susmo guztien arabera, lurralde haietako basoetatik aterako dira. Eta deforestazioak bere arriskuak ditu.

INGURUMENA

Tsunamiaren eragin luzea

URTEA IGARO DA Indiar ozeanoan sortutako tsunamiaren ondorioz milaka pertsona hil zirenetik. Oraindik milioika pertsonak etxerik gabe segitzen du eta Nazio Batutik bidalitako diru-laguntzak uste baino gauza gutxiago konpondu ditu.

Beste hamar urte igaroko omen dira gauzak bere onera itzultzeko, besteak beste etxe berriak eraikitze. Sarraskia gertatutako lekuak zorionez eguraldi epelekoak direnez, eraikuntzarako sistema errazak erabili nahi dira, horrela urte gutxian milaka etxe txiki eraikitzerik izango baita.

Etxeak eraikitze material nagusia egu-

Osasuna

JABIER AGIRRE

Errezetarik gabe botikak saltzea zigortu egingo da

ERREZETA behar duten botikak medikuaren agindurik gabe, hau da, errezeta ofizialik gabe, saltzen edo banatzen dituzten botikariek arau-hauste larria egingo dute, eta horrek 30.000 eurotik 90.000 eurora doan isuna ekar diezaike. Neurri hori aurreikusten da, beste hainbat arau, xedapen eta legerekin batera, botikak eta produktu sanitarioak modu arrazionalen eta berme osoarekin erabiltzeko legearen aurreproiektuan. Eta horien guztien bitartez, botiken erabilera txarra zuzendu nahi lukete osasun-agintariek, osasun publikoaren akats nagusietako bat konpontzeko bidean.

Aurreproiektu hori onartzen bada, botikaren prezioa adierazten duen errezibo edo ordainagiria entregatuko dio botikariak gaixoari, hiritarra Gizarte Segurantzaren kargura doan gastu farmazeutiko itzelaz jabetu dadin. Ekimen horrekin urtero-urtero ia 10.000 milioi euroan baloratua dagoen faktura farmazeutikoa arindu nahi da, faktura horrek osasun-gastuen laurdena hartzen baitu.

Errezetarik gabeko botika-salmenta debekatua dago,



teorian, baina legea ez da sekula bete. Gaur egun, edonork eros dezake antibiotiko bat botikan, inolako errezetarik aurkeztu gabe kasu askotan. Egoera horrek erresistentziak eragiten ditu botiken erabileraren aurrean (antibiotikoen kasuan, erresistentzien kopurua %35 inguruan dago, kasurik gehienetan erabilera txarraren eraginez). Eta, bestalde, botiken erabilera txarrak ekartzen ditu larrialdi-zerbitzuetara egiten diren bisiten %33.

Espainiako estatuan (2004. urtean 750 milioi errezeta egin ziren) helburua bikoitza da: gutxiago gastatzea, batetik, eta hobeto gastatzea, bestetik. Aurreneko helburua lortzeko bidean botika generikoen erabilera indartuko da —merkatuan 10 urte baino gehiago dituzten botiken prezioa %20 jaitsiko da, betiere botika-talde horretan generikoren bat baldin badago—. Eta bestetik, lehengai aktiboen preskripzioa bultzatu nahi da, markako botika (garestiak) errezetatu ordez, medikuak merkeena edo botika generikoa agindu dezan.

rra izango da, bera baita material ugarienetakoa lurralde horietan. Horretarako milaka tona egur beharko da, baina nondik aterako da egur-kantitate hori? Hainbat zientzialarik alarma gorria piztu du gai honen inguruan, zeren eta susmo guztien arabera, tsunamiak ukitutako lurraldeetako basoetatik aterako baita egurra. Hau horrela izanik, deforestazio izugarriaren aurrean egon gaitezke eta horren ondorioz hemendik hogeita edota hogeita hamar urtera beste sarraski natural batzuk gerta daitezke, egun basoek eutsitako urak mendian behera trabarik gabe egin baitezake bailaretan dagoena kaltetuz.

Eraikuntza-materialez gain, badago beste arazo larri bat: eraikuntzen kokalekua. Etxeak sarraskia gertatutako leku berberetan egin behar al dira? Beste leku batzuetan? Lehenengo kasuan, beste tsunami baten aurrean zer defentsa eraiki? Bigarren kasuan, populazioen desplazamendu handiak gerta daitezke eta horrek etnia edota pertsona-talde desberdinen arteko tentsioak sor ditzake.

Galdera askotxo dago erantzuteko eta arrisku garbia dago gauzak ez buru ez hankarik gabe egiteko. ■

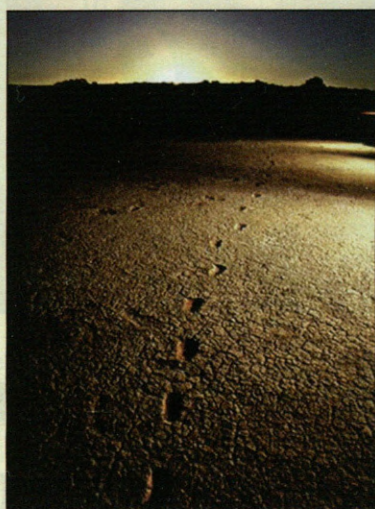
ZIENTZIA

Gizakiaren
arrasto
zaharrak

AUSTRALIAKO Mungoko parkean dagoen laku lehor batean orain 20.000 urteko gizakiaren arrastoak topatu dira. Ume, andre eta gizonen oin-arrastoak dira hain zuzen ere topatu direnak, guztiak kaltzio karbonatoa zuen buztinezko zoruan. Antza, lakua lehortzean, zorua porlana bezain gogorra geratu zen.

Guztira 124 aztarna aurkitu dira 13tik 30 zentimetrorako artekoak. Datu hauek oso interesgarriak dira Australiako jatorrizko gizakien ezaugarriak ezagutzeko. Adibidez, antzeko aztarnen azterketaren ondorioz 20 kilometro orduko abiaduran zihogan gizon handi baten lasterketa berregiterik izan zen.

Orain arte Australian topatutako gizaki zaharrenen hondarrek 40.000 urteko adina dute eta hauek ere Mungoko parkean topatu ziren. ■



Australiako Mungoko parkean aurkitutako aztarnak, orain 20.000 urteko ume, andre eta gizonen 124 oin-arrasto dira.

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zorionak Hondarribia



SORTZEN duen ama iraintzea festa duen herria inoiz zoriondu beharko nuenik ez nuen berehalakoan usteko. Belarriak makurtu beharrean nago, ordea, eta... bejondeinela Hondarribia!

Egoskorrak dira hondarribiar milazkak, milazkak edo tamarizak. Bere eitea, bere izakera... zutik eusten diote bere buruari. Urteak joan eta urteak etorri adarje dotorea hostaje fin eta lore finagoz jantziak azaltzen zaizkigu.

Beste milazka batzuk, Donostiakoak sonatuenak, hamletiar ezinegona bizi dute: tamarindotzat dituzte. Inoiz kazetariren batek nahasiko zituen eta... herri honetan okerretxeak bai irau, horregatik! Milazka sasitamarindo hauek ez direna izatera behartu nahi dira, badakizu: hiriburuan... Zuhaixa denari zuhaitz itxura eman nahi eta enbor hutsera biluztu gero, urtero.

Ondo geuretarra da milazka. Errio-bazter, urustel-ertz, duna gazi, padura... berea du ura. Ura eta gatza. Itsasozalea. Milazkak hostoetan dituen guruin berezi batzuetan gatza pilatzen du. Gero gatz hori bere itzalaren gainera isuriko du. Bera lur gazitan bizitzera jarria dago baina lur horretan konpetentzia egin nahi dionak elorrio izango du. Elorri espezie honetatik bada bai Hondarribian bezalaxe Donostian.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan



INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

M Ludger Mees

1957, Essen; Alemania.
Düsseldorf eskualdeko
Münsterren hazia eta hezia.
El Péndulo patriótico (Historia del Partido Nacionalista Vasco 1895-2005) liburuak
–Santiago de Pablorekin
batera egina– elkartu gaitu
Ludger Mees irakaslearekin.
Solaskide poliglota honek
curriculum luzea eta oparoa
dauka. Historia Garaikideko
katedraduna da eta EHUKo
Euskara errektoreordea gaur
egun. Zarautzen bizi da.
Bi seme ditu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco



«Nazioa ezin dela nazionalistekin bakarrik eraiki onartu du EAJk»

Ludger Mees 1984an heldu zen Euskal Herrira, ikertzera. 1988an Bielefeldeko Unibertsitatean aurkeztu zuen bere tesia. Haren zati bat *–Nacionalismo vasco, movimiento obrero y cuestión social–* gaztelaniaz argitaratuta dago. 1989an Bielefeldeko Unibertsitateko irakasle postua utzi eta EHUra etorri zen, Leioara. Euskara errektoreorde bezala burutzen ari den lana hizpide abiatu dugu solasa: “Kazetaritza fakultatean aritu naiz duela ia bi urtera arte. Orain, berriz, errektoreorde kargutik EHU erraldoia dela jabetu naiz, bere barruan unibertsitate mota ezberdinak daudela eta berauek bateratzea ikaragarritzko lana dela. Nire bizimodua erabat aldatu da, ez nuen pentsatzen horrenbestekoa izango

zenik, baina gauza batzuk egin nahi izanez gero horrela behar da”. Zeregin hauen artean EHUKo finantziarioa azpimarratu digu: “Oraingo errektoretzak hainbat arazo jaso zuen aurrekoarengandik, horietako batzuk larriak, egun batetik bestera konpontzen ez direnak. Finantziarioa da arazo nagusi horietako bat. Pixkanaka arazoak azterten eta bidea zuzentzen ari gara”.

Halaber eta bestalde, honelako aurreikuspena egin digu EHUREn etorkizunaz: “Gure unibertsitatea Bolognako Prozesuaren arabera garatzen ari da. Izen horrekin sinaturiko hitzarmenak dioenez, ‘merkatuak batzen ari badira, langileen mugikortasuna berrmatuta badago’, beraz, ezin

dugu jarraitu orain daukagun unibertsitate sistemarekin. Hau da, Estatu bakoitzak ezin du bere unibertsitate sistemarekin jarraitu. Bolognako Prozesua Europako unibertsitateen sistema ezberdinak homologatzeko sortu zen, irakasleen tituluak baliokidetzeko, irakasleak eta ikasleak batetik bestera normaltasunez mugi daitezten”.

Eraldaketa prozesu guztietan gertatu ohi bezala, gurean ere, prozesuak kezak eta beldurrak sorrarazten dituela diosku Ludger Mees errektoreordeak: “Hori normala da, ez baitakigu zer-nolako unibertsitatea izango dugun aldaketen ondorioz. Guk aldaketa horiek kontuan hartu ditugu eta gure esku dagoen guztia egiten ari gara pro-



"Penduluaren joera erabiltzen jakin duelako bihurtu da EAJ euskal alderdi zaharrena, handiena eta sendoena. (...) Printzipioen aldean geratu izan balitz, bada ziur aski alderdi minoritarioa litzateke gaur egun".

zesua ahalik eta modu egokienean bideratzeko. Prozesua EHUKo normalizazio eta bilakabidean ez dadin oztopoa izan konpromisoa hartu dugu, eta nire kasuan bereziki euskararen alorrean".

Ludger Mees Euskal Herrira 1984an lanera heldu zela esan dugu, baina ez lehen aldikoz. Etorri, Gernika-ko familia baten etxera etorri baitzen askoz lehenago, 1973ko udan, 15 urte zituela. Frankismo garaia zen, kale giroa, jaiak, euskara eta manifestazioak gogoan ditu oraindik ere... "hasiera hartan, gure herrian gertatzen zenaz ezer gutxi ulertzen nuen". Urteen poderioz herri honen historia eta kultura bere egin ditu, baita ondo baino hobeto aztertu ere gure historia garaikidea. Euskal auziari buruzko bere jarrera

agertzeko aitzakiarik ez dauka: "Demokrazian espresio guztiek zilegiak eta ordezkatuak izan behar dute. Eusko nazionalismoaren barruan ordea, ETA ez da inor ordezkatzeko inork hautatua. Ezker abertzalea da ordezkapen eskubidea duena. Gure etxeko lana ETArekin bortxakeria konponbidean ezartzea da, bestela ezker abertzalearen zilegitasuna galduko da. Gainera, ETA desagertuta, -Katalunian bezala- ezker abertzaleak beste gobernu alternatiba bat sortzen lagundu lezake. EAJk ez du zergatik beti gobernuan izan beharrik". Horiek esanda, *El Pendulo patriótico* liburua mahai gainean dugula, EAJren historian barneratu gara.

Liburuaren III. edizioa duzue hau. Egiguzu liburuaren nondik norako gisako bat, arren.

III. edizioa aurreko bi liburuetan oinarrituta dago, baina honen azken atala berria da, honek EAJren azkeneko urteak azaltzen ditu. Aurreko bi edizioak agortuta daude, akademiko samarrak dira. Oraingoan publiko zabalarentzako edizioa egiten saiatu gara, zientifikoki landua betiere.

Historia interpretatzea ez da samurra izaten, euskal nazionalismoarena, berriz?

Feedback edo oihartzunaren aldetik, gai sentisibla da oso, estatu mailan bereziki, abertzaletasunarekin lotzen den guztia politizatu egiten delako. Erraz agertzen da bi muturren arteko borroka ideologikoa, erraza da batzuk alde eta bestetarik kontra jartzea. Estatua eta gizartea nahiko polarizatuta daudenez, zaila da bi

muturretatik aldentzen den zerbait idaztea. Aldeko edo kontrako panfleatismoan ez erortzea izan da gure asmoa. Batetik nahiz bestetik jasotzen ari garen kritikek diotenez liburuan "objektiboak" izateko nahia edota borondatea ageri da behintzat.

Analista politiko batzuek bere egin dute penduluaren teoria. Tituluak arrakasta izan du. Nork asmatua da?

Arrakasta izan du edota politikagintzan eta hedabideetan politikaren marka bihurtu da. Titulua EAJren ibilbide politiko gorabeheratsua aztertu ondoren sortu zen. Tira, Santiago de Pablok azaldu du jada sekretua: neronek asmatu nuen titulua. Zarautzetik Leioara autobusez egunero nindoala, pentsatzeko orain baino denbora gehiago nuen garaian. *Pendulo patriótico* hitzak EAJren historia ulertzeko gakoak dira, naziogintzaren oinarri sendotatik hartuak dira, bere historiaren epe ezberdinetan agertzen eta mugitzen den ezaugarria da. Bi aldeetako joera bat erradikala da, existentzialista eta printzipioak defenditzen dituen. Beste joera pragmatikoa da, helburu batzuk lortu nahi dituen, baina chunetik chun lortu ezinean gradualismoaren bidetik egiten duena, malgutasuna eta posibilismoaren bidetik jotzen duena. Gakoa biak elkarrekin irautea izan da. Izan ere, lehenak ez du erraz bat egiten bigarrenaren planteamenduekin: "Nire printzipioei ezin diet uko egin! Onartzen badut orain ezin ditudala helburuak lortu, uko egiten diet nolabait" diotso batek besteari.

Alemaniar jatorriko euskalduna

«Identitate bakarreko kontzeptua ahaztu behar dugu»

Nire ikuspegitik identitate bakarreko kontzeptua ahaztu behar dugu, gezur handia da. Nire semeen kasua hartzen dut adibidetzat -nik alemanez egiten dut haiekin-. Denok dauzkagu identitate desberdinak, eta bizi garen edota bizitzea tokatu zaigun testuinguruaren arabera, bada, bata edo bestea, bata nahiz bestea hartzen ditugu unean une. Nik ez diot alemaniartasunari uko egiten, Alemaniako semea naiz, bertako kultura daukat, eta hemen berriz ere, gizarte honetako kidea naiz, euskaraz dakien eta euskaraz bizi den herri-tarra, neurri batean hemengo kulturaren jabe egin dena. Lagun onak ditut han eta hemen, eta toki bakoitzetik onena hartzen eta sintesi egiten saiatzen naiz. Badakit askori gustatzen zaiela identitate bakarra agertzea, edo denoi batzutan gustatzen zaigu guztiz bat etortzea identitate bakarrekin. Izan ere, nire kasua arraroa da hemen, eta Alemanian nagoenean ere, hangoentzat arraroa naiz nolabait. Tira, nik hori onartzen dut, nire gain hartzen dut, aberasgarria da izate hori.

EAJ existitu liteke gaur egun ezaugarri hauek izan gabe? Penduluaren ezaugarriak zein neurrian egin du posible alderdiak ehun urtez irautea?

Hain zuen ere, penduluaren joera erabiltzen eta mugitzen jakin duelako bihurtu da EAJ euskal alderdi zaharrena -PSOErekin batera-, handiena eta sendoen. Euskal gizarteak garai ezberdinetan eskatzen zuenari erantzuten jakin du EAJk. Jeneralean ez da oso gizarte erradikala izan, ezta oportunistak ez printzipiorik gabekoa ere. Garai gehienetan gizartetik zetozkion aldarrikapenak edo desioak interpretatzen asmatu du eta horien gainean estrategia bat eraikitzen jakin du. Ibilbide honetan, printzipioen aldean geratu izan balitz, bada ziur aski alderdi minoritarioa litzateke gaur egun. Hortik datorkio arrakasta, nik uste.

EAJ nazio nortasunarekin zerikusia duen konpondu gabeko arazo baten ondorioa da. Bere funtsa baina, asmatenean oinarritua dela esan ohi da.

Nazionalismo guztietan asmakizunak egoten dira, historialari batentzat hori normala da. Niri interesatzen zaidana eta benetan aztertu behar dudana da, ea zergatik alderdi honek lortu duen daukan arrakasta. Dena asmakizun hutsa balitz, nekez ulertu edo azal liteke arrakasta hori. Adibidez, gaia ulertu aldera: Jainkoa ote dagoen ala ez, ez dakigu, zientifikoki ezin dugu frogatu: batzuek diote baietz, beste batzuek ezetz. Ordea, jakin badakigu Jainkoaren sinesten duen jende asko dagoela. Errealitatea hori da. Historialari bezala, jainkoa dagoen edo ez dagoen kontuan hartu gabe, aztertu behar dugu errealitate hori. Euskal nazioa asmatuta dagoen? Horrek ez du horrenbesteko garrantzirik. Hemen mugimendu soziopolitiko zabala dago eta alderdi bat buruan buru, eta historialarioi bere izaera eta arrakasta aztertzea dagokigu.

Eusko Alderdi Jeltzalea. JEL: Jainkoa eta Lege zaharra. EAJk erlijioari atxikia segitzen du.

Nik EAJri kritikaren bat egitekotan, gaiari eta garaiari dagokion egokitzapena oraindik egin ez izana da. Ez du egin, adibidez eta aldeak alde, Alemaniako alderdi sozialdemokratak egin zuen marxismoaren egokitzapena.

Agirrerren biografia berria aurki:

«Nazientzat euskal nazionalistak etsaiak ziren»

EAJ Espainiako Gerran nahiz II. Mundu Gerra garaian denekin konpontzen saiatu zela esan ohi da, bando guztiekin jardun zuela, nazi nahiz komunistekin. Kontuz ibili behar da hori esatean, bando guztiekin ez zen aritu-eta. Naziekiko harremanak ondo zehaztu behar dira: 1940. urte aldean Jose Antonio Agirre lehendakaria desagertu zen. Gero, Frantzia alemaniarren eskuetan erori zen. Alemaniarrak jaun eta jabeak zirela Parisko Marceau etorbideko Eusko Jaurilaritzaren egoitza hartu eta artxiboak konfiskatu zituzten, ondoren frankistei pasa zizkietenak. Hemengo espiontza sarea deuseztu ondoren, 19 laguni heriotza zigorra ezarri zieten. Luis Alava, espiontza sareko burua fusilatu zuten. Naziekin harremanak orduan bilatu zituzten, haien bizitza salbatzeko, Agirrek baimena emanda. Jose Antonio Agirrerren biografia berria bukatu berri dut, Alemaniako artxiboetan arakatu ondoren. Erbesteko garai polemikoa aztertu dut bereziki, harreman puntualak egon baziren ere, salbuespen batzuk kenduta, naziek euskal nazionalistak etsaiak zirela pentsatzen zuten, Francoren aurkako borrokariak zirela, etsaiak erabat.

EAJk "jeltzalea" izaten segitzen du ofizialki. Behin baino gehiagotan esan dudanez, gogoeta prozesu bat zabaldu beharko luke bere izaera eguneratzeko. Hala ere, nahiz eta egokitzapen prozesu hori ez duen egin, formalki eta praktikan, penduluaren eragina ere agerikoa da erlijioaren gaian. EAJk egungo munduaren egoera eta baliabideei lotutako printzipioen aldera jo du. Teoriaz Sabinoren doktrinari jarraitzen

“Euskal gizarteak garai ezberdinetan eskatzen zuenari erantzuten jakin du EAJk. Jeneralean ez da oso gizarte erradikala izan, ezta ere oportunistak ez printzipiorik gabekoa”

dio, baina praktikan ez da horrela. Ez dut uste, kasu, EBBko inork Sabinoren alde arrazista defendatzen duenik.

Sabinoren bilakabide espainolista deitua EAJren baitako "pendulua"ren sorrera eta izaera hasiera kontsideratzen al da?

Bai. Horretan datza ere Sabinoren inteligentzia politikoa. Bera ez zen behartua izan hartu zuen bidea eta eboluzioa hartzera. Izan bazuen bere hasierako jarrerari eustea, hau da: "Nire herriaren askatasunaren alde hil nahi dut. Kartzelan egongo naiz eta ez dut inorekin inongo konpromisorik

hartuko". Baina hori ez zen inteligenzia izango. Berak hemengo gizartearen eragin ekonomiko handia zeukan sektore bat zegoela ikusi zuen, nolabaiteko kontzientzia eta sentsibitate baskista zituena. Edozeinen gainetik defendatzen zuen independentismoa ez zela euskal gizartearen nahikoa sustatuta oharatu zen, baita horrela jokatuz gero, alderdiak zapalkuntza gogorra jasango zuela ere, ezin izango zuela legalitatean lan egin. Aitzitik, herria aurrera eramanez nahi izatera, bitarteko demokratikoen eta jendearen lana medio bide egin behar zela onartu zuen. Finean, lehenengo politika modua garatu ezin zuela ikusirik, bira egin zuen, printzipioei uko egin gabe, eta etsaiarentzat zailagoa zen bide batetik joatea hobetsi zuen, nolabait. Bera izan zen EAJren baitan pragmatismoaren bidea hartzen lehena.

Krisi garaiak bizi izandakoa da EAJ. Handienak gerra ostean eta ETA sortu ondorenean. Alabaina, zein da gakoa, demokrazia garaia iritsita gailentzeko?

Halaxe da, bai. Frankismoaren aurkako mugimenduak aztertzen badituzu, ematen du EAJk ez zuela existitzen. Batetik ETA zegoen, CCOO bestetik. Hauteskundeak burutu eta gora egin zuen. Sindikalgintzan gauza bera. CCOO berria zen, sistemaren gabeziak baliatu zituen antolatzeko. ELA, berriz, ia desagertutzat jo zen. Demokrazia garaiko hauteskunde sindikalak heldu ziren eta honek ere gora egin zuen. Horrek zerikusi handia dauka epe luzeko fidelotasun eta kontzientzia-



"Jainkoa ote dagoen ala ez, ez dakigu, zientifikoki ezin dugu frogatu: batzuek diote baietz, bestetuek ezetz. Jakin badakigu Jainkoarengan sinesten duen jende asko dagoela. Errealitatea hori da. Jainkoa den edo ez den kontuan hartu gabe aztertu behar dut errealitatea".

rekin. EAJk historia luzea dauka, frankismoa iritsi orduko bere ibilbidea oso sustraituta zegoen gizartean. EAJko izatea zerbait berezia da familian. Halaber, erbestealdian ibili garaietan, beharrak egindako alderdia da, bere eguneroko jarduna eta sinbolismoa belaunaldi batetik bestera irautea eta pasatzea lortu zuten. Fidelitasun historikoa ez da bakarrik buruarekin lotzen, bihotzarekin baizik. Buruan nahiz bihotzean txertatzen diren fidelitasunak ez dira koiuntura baten arabera aldatzen. Askotan, historialariok alderdi horiek gutxietsi egiten ditugu, sarritan agerian dagoena ikusten dugu soilik, baina isiltasunean eta azpikontzientean mamitzen dena, askotan ageri ez dena, identitate nazionalen gaian batez ere, oso funtsezkoa da.

EAJren idiosinkrasia euskaldun izateko moduari atxikia dago, baina Euskadi kontzeptuari gehiago Euskal Herria kontzeptuari baino. Edo ez?

Izenetan sinboloak daude, eta horiek beren bilakaera etimologikoa adierazten dute. Euskal Herria izenak askoz historia luzeago du Euskadi izenak baino, jende askok hori ez daki ordea. Lehena definizio kultural bezala ulertua eta hartua izan da, karlistek —eta Francok berak ere— erabili zutena. Sabinok "ez naiz ados eta kontzeptu politiko bat sortuko dut" esan zuen. Euskadi da herri honen lehenengo kontzeptu politikoa. Baina Sabinok ez zuen Euskadi hiru probintziek osatua zela esaten,

"Nik benetan aztertu behar dudana da, ea zergatik alderdi honek lortu duen daukan arrakasta. Dena asmakizun hutsa balitz, nekez ulertu edo azal liteke arrakasta hori"

Euskadi Euskal Herria modu politikoan ulertzen zuen. EAJk Euskal Herria historikoari nahiz politikoari eutsi egin die. Historiaren bilakabidea dela-eta, Nafarroako eta Iparraldeko errealitate historiko ezberdinak —egungo EAErekin— ulertu eta aztertu behar dira. Gaur egun hiru errealitate administratibo daude eta euskaldunen %80 EAEen bizi direla kontuan hartzeko datua da politika egitean. Bi estatuak kontra egoteaz gainera, EAJren ustez ezin da politika bera garatu hiru eskualdeetan.

Azkenik, liburuaren atal berrian EAJren kritiko zarete Lizarra-Garaziko Akordioa dela-eta.

Lizarra-Garaziko Akordioaren harian egindako kritika da, gizartearen zati bat kontuan hartu gabeko akordioa zelako. EAJk historiako beste unetan ere izan du tentazio hori. Finean, konturatu zen akordioak aurrera egiteko aukerarik ez zuela, edo kontsentsu lortzetik eta proiektu bateratua lortzeko bidetik aldentzen zela behintzat. EAJk ez du formalki "egindako akatsa onartzen duen" inongo agiririk plazaratu. Guk ez diogu ere eskatzen *mea culpa* egitea. Badakit alderdi batek ezin duela holarik egin garai honetan. Edonola den ere, zeharka bada ere, autokritika batzuk egin ditu. EAJk, ildo horretan, eta ezker abertzaleak ere, Batasunak zehazkiago, Anoetako Proposamenaren bidetik onartu du nazioa ezin dela nazionalistekin bakarrik eraiki, besteak ere onartu behar direla. ■

Timo Riiho

Madrilgo Suomiar Institutuko zuzendaria

«Suomiera eta suediera, biak dira ofizial: %8 dira suedieraz hitz egiten dutenak»

John Le Carreren hotzetatik etorri zen espioia bezala, Suomitik etorri zen gizona da Timo Riiho. Hizkuntzalari da eta Arantzazun (Oñati) zen 1980an, euskara ikasten.

Handik lau urtera, Euskaltzaindiak Eibarren egin zuen kongresuan zen, sorterriko hizkuntza egoerari buruz hitzaldia egiten. Suomierak egindako iraulia eredu izan zitekeen euskararentzat.

MIEL A. ELUSTONDO

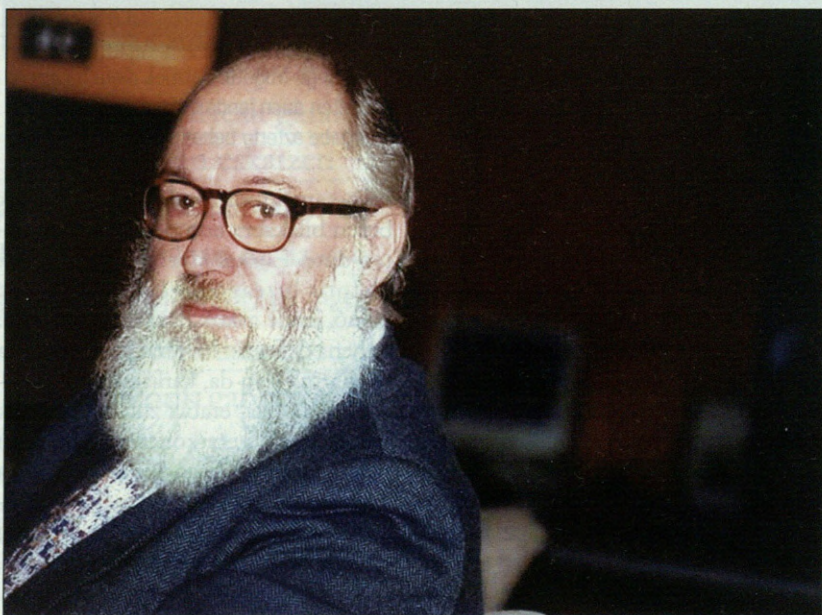
Argazkiak: Zaldi Ero

TIMO RIIHO (KOTKA, SUOMI, 1950) irakaslea erraz antzean mintzo da euskaraz. "Garai batean hobeto", dio. Praktikatzeko aukera handirik ere ez du, Madrilén. Gasteizen izan zen azaroan EHUK gonbit eginik, suomieraren historia eta egoerari buruz hitzaldia egiten, euskaraz eta gaztelaniaz. Bateko Suomi eta suomiera, besteko Euskal Herria eta euskara, adarrik adar jardun genuen, txepetxa adarrean saltokako ibileran.

Suomi ala Finlandia, nola jardun behar dut?

Neuk baneki! Ez dakit. Batzuetan Suomi, besteetan Finlandia... Inork ez du Suomi hitza ezagutzen. Nik neuk ere, hitzaldia egin nuen joan den azaroan Gasteizen, eta "Finlandiako kasua" nuen jarrita izenburuan. Hori esanagatik, esan behar dut testuaren barnean zera irakurri nuela, alegia, "suomiera hizkuntza fino-hungariar bat da". Zeuei dago-kizue terminologia erabakitzea. Niri, hango berri ematea dagokit, ez besterik.

Gogoan dut Eibarren zinel 1984an, Eibarko kongresuan, Euskaltzaindiak antolatutik...



Bai. Zahartuta nago... Egia da. Guztioz zahartzen gara.

... Hitzaldia egin zenuen orduan ere, eta Suomiko egoera azaldu, ondoan Txillardegiren zenuela. Hitzaldi hartantxe entzun genuen lehenengo aldiz "Suomi" hitza. Eta "suomiera", jakina. Ikasi genuen.

Txillardegik ez du besterik erabiltzen.

Guk ere ikasi genizun esaten.

Hortaz, ez dago dudarik. "Suomi" eta "suomiera" hitzak erabiliko ditugu. Guk geuk ere horietan erabiltzen ditugu.

Zer dela eta azaldu zinen Eibarko kongresu hartara? Nondik sortu zinen?

Txillardegiren kontuak. 1980an Arantzazun ari nintzen, euskara ikasten.

Garai hartan ezagutu nuen Txillardegia. Handik lau urtera, Eibar-ko kongresua antolatu zutenean, gonbidatu egin ninduten, Txillardegia tarteko.

Euskara ikasi zenuen, beraz.

Bai, Arantzazun, baina irakasleak ez nituen fraide. Meza entzutera joaten nintzen igandeetan. Aita Gandiaga, aita Villasante, aita Lasa... denak ezagutu nituen. Orain hilda daude hirurak baina. Kontua da Suomin bizi nintzenean euskara ikasteko toki baten bila jardun nuela. Telefonoa hartu eta, azkenean, bi aukera izan nituen: Lazkao eta Arantzazu. Eta honaxe joan nintzen, Arantzazura, hiru hilabetea ikastaroa eginenez, murgiltze sisteman. Euskara besterik ez. Ulibarri euskaltegia zen antolatzaile. Harrezkero, zertxobait galdu egin dut euskara, ez dut eta praktikatzen.

Madriren ez duzu aukera handirik.

Ez Madriren, ez Suomin. Arantzazuko hiru hilabeteak igarota, gaztelaniaz baino hobeto mintzatzaren nintzen euskaraz. Orain alderantziz da.

Hizkuntzalaritzak jarri zintuen euskararen bidean, oker ez banago.

Bai. Europako hizkuntzarik bereziena da euskara. Ez du inorekin harremanik. Misterio bat da haren jatorria. Hizkuntzalari batentzat, hori oso interesgarria da. Are gehiago, tentazio bat! Beste alde batetik, Euskal Herria bera dago. Hizkuntzarekin ikustekorik ez duen kontua, alegia...

“Joan den mendean, suediera izan zen hizkuntza nagusia, gizarte-ko

arlo gehienetan: politikan, ekonomian, administrazioan, irakaskuntzan... Gaur egun ez, orain suomiera da nagusi”

Esan ezazu esan nahi duzuna.

Mundu guztiak ezagutzen du ETA. Eta hori ere beste misterio historiko bat zen orduan. Herri oso berezi bat, hizkuntza berezi bat zuena. Nik ez nion tentazioari eutsi. Alderantziz, Adan eta Ebak bezala egin nuen: kosk sagarrari!

Euskarak duen aditz laguntzailearen miresle zarela jakin dizut.

Zoragarria da. Euskal aditza ikaragarria da! Hizkuntzalari batentzat, zoragarria. Hori ikasteko hamar urte behar dira. Zuk txikitan ikasiko zenuen, baina arrotz batek hainbat urte behar ditu

“Suediera hiztunak gutxiengo dira, nahiz eta oraindik ere, aberatsek, edo aberats multzo batek, behintzat, suedieraz hitz egin.

Gotorleku bat osatzen dute, eta eragin handia dute oraindik”

euskal aditz laguntzailea ondo ikasteko. Konplikatu da, baina zoragarria aldi berean: sistema perfektua da. Horrekin batera, euskararen arkaikotasuna ere ikaragarri maite dut. Europako historiaurrera jo behar dugu euskararen

berri izateko. Berdin, gure kasuan; suomieraren kasuan, esan nahi dut, nahiz eta zuek gu baino aitzinakoa gozaren. Euskara ikastea, Europako historiaurrean sartzea da. Zoragarria.

Hizkuntzalari ala arkeologo zara zu?
Hizkuntzalaria, baina hizkuntzen historiaurrea maite dut batez ere.

Nik dakidala, salbuespen zara Suomin. Alegia, euskarari zuk beste opa dionik gutxi dira bazterretan.

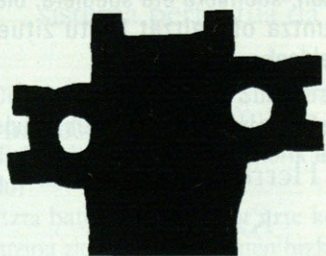
Askorik ez, baina bat baino gehiago bagara. Hiruzpalau aldiz eman dut euskarari buruzko ikastaroa Helsinkin. Ikasle asko nituen. Txillardegia ere bizpahiru aldiz egona da Suomin, eta nire ikastaroetan parte hartu zuela gogoratzen naiz. Orain, berriz, euskarazko eskolak laguntzen ditu Eusko Jaurlaritzak.

Eta alderantziz? Bada euskaldunik Suomiko egoeraren berri duenik?

Bai, Euskadi-Suomi elkarteak ere bada. Gazteak dira, eta seme-alabak ere badituzte, euskara eta suomiera hitz egiten dutenak. Oso gauza polita da. Joseba Ossa, Joxefran Izpizua eta beste. Suomieraz ere badakite horiek.

Joxefran Izpizuak Rax Rinnekangasen narrazio bat itzuli zuen euskarara: *Ilargia ihesi*, oso lan ederra. Joseba Ossak eta Mia Rissanen-ek, berriz, Pello Lizarralderen *Un ange passe* itzuli zuten suomierara. Joseba Ossak, bestalde, *Finlandiako ipuin eroa eta Inari*, *Laponiako lore* idatzi zituen. Gutxi, baina ekinak, horratik!

Argitalpen honen edizioan lankide:



gizarte ekintza

Euskal Herria bihotzean

"Datorren urtean itzuliko naiz Helsinki, eta orduantxe ikusiko dugu. Oraingo, Madrilen nago, eta hantxe daukat euskal etxea, joan nahi dudanean. Eta euskal etxea gabe ere, bada zer bait. Duela sei hilabete gertatu zitzaizdan: sartu naiz Chamberyn, Madrilko bihotz-bihotzean, taberna batera nire txakurrarekin; hasi naiz kopa bat hartzen eta han non entzuten dudan kantu bat, ezaguna. Tabernako goiko partean kantatzen ari ziren. Zein, eta euskal etxeko jendea. Euskaraz, jakina. Beraingana joan nintzen. 'Gernikako arbola' eskatu nien, faborez. Denok batera kantatu genuen. Baita 'Zibilak esan naute' ere, Iparragirrerena, eta Antton Valverde-ren beste bat; 'Bailarako neska txak, dantzara ez dute nahi; haren oroimena agertzen da non-nahi'. Gau osoa kantatzen eman genuen. Nik bihotzean daukat Euskal Herria. Bihotzean. Bihotzean jendea, bihotzean hizkuntza..., bihotzean janaria! Kar, kar, kar..."

Bai. Ez nekien hori dena, baina ez dira geldi egotekoak, bistan da.

Madrilen ari zara, Suomiko Institutuaren zuzendari karguan. Gaztelania ikertera, euskararen bidetik heldu zinelarik irakurri dizut. Horrela al da?

Ez, ez da egia. Garai bertsuan bai, hori bai. Madrilgo unibertsitatean ari nintzen, Complutensean, Rafael Lapesa irakasle nuela. Gaztelaniaren historiari buruz hitz egin zigun sasoian, euskarak gaztelanian izan duen eragin historikoa azaldu zigun. Horren ondorioz hasi nintzen euskara aztertu eta ikasi nahian.

Nola hartzen dute Madrilen zure euskarazaleasuna?

"Nondik sortu da hau?" esanez beza-la begiratzen didate. Zer edo zer arra-



ro naiz haien arabera. Hori ez zait gustatzen. Nire lagunak jakinaren gainean daude. Badakite euskaltzale naizela. Baina, gainerakoan, ez dut aldarrika egiten. Madrilen ez dute Euskal Herria ulertzen, ezta Katalunia ere. Ez dute ulertzen, eta onartu ere ez. Ni arrotza naiz Madrilen.

"Ez dute ulertzen, eta ez dute onartzen".

Ez, madrildarrek zera nahi dute, euskaldunak eta katalanak Espainiakoak izatea. Bestalde, ez dute nahi. Nahi dute, ez dute. Kataluniako estatutua dela eta, sekulako kanpaina egiten ari dira Madrilen, hango produktuen kontra. Boikota. Kontraesan betean bizi dira: alde batetik, zuek eta katalanak espainiarrak izatea nahi dute; beste alde batetik, ez dute nahi.

Suomi herri elebiduna da, 1922az gero, oker ez banago. 1917an burujabetza aldarrikatu zuen. Handik urte batera, gerra zibila izan zen. Eta 1922an, suomiera eta suediera, biak hizkuntza ofizialtzat hartu zituen herrialdeak.

"Madrilen ez dute Euskal Herria ulertzen, ezta Katalunia ere.

Ez dute ulertzen, eta onartu ere ez. Ni arrotza naiz Madrilen"

Bai. Hala da. Suomiera eta suediera, biak dira ofizial. %8 dira suedieraz hitz egiten dutenak. Ez dira suediarrek, suomitarrek baizik, baina suedieraz hitz egiten dute. Zuk bi hizkuntza ofizial esan duzu, baina gaur egun hiru dira ofizial, iparraldean saamitarrek bizi dira eta, laponiarrek. 3.000 lagun dira, gutxi gorabehera. Ezta %1 ere, baina ofiziala dute hizkuntza, duela hamar urtetik hona.

%8 dira suedieraz mintzo direnak. %1, saamitarrek. Suomiera hiztunak, gainerakoak. Hizkuntza eskubide berdinak dituzte denek.

Historiak agintzen du. Suomi, Suediako parte izan zen bostehun urtez. Gero, Errusiako parte, artean XIX. mendean, nahiz eta autonomiaduna. Suediaren presentzia historikoa hain izan da handia, oraindik ere, Suedia aldeko kostaldean suedieraz hitz egiten dute gehienek, Botniako golkoan, alegia. Artean joan den mendean, suediera izan zen hizkuntza nagusia, gizarteko arlo gehienetan: politikan, ekonomian, administrazioan, irakas-kuntzan... Gaur egun ez, orain alde-rantziz da, suomiera da nagusi.

Estatua elebiduna den arren, udalerriak elebakar izateko modua dute Suomin.

Bai. Elebiduna da estatua, estatu osoa. Kostaldean, udalerri gehienak suomieradunak dira erabat, elebarrak. Laurehun dira guztira. Horrekin batera, badaude beste udalerri batzuk



Goiko argazkian Finlandiako edo Suomiko mapa. Timo Riiho Kotkako da, Suomiren hegoaldeko itsasertzekoa. Ezkerreko bi irudietan Helsinki hiriburua. Goiko irudiko paisaia errazago aurkituko dugu orain behekoa baino.

suedieraz lan egiten dutenak: hogeita sei baino ez. Azkenik, hogeita hemezortzi udalerrri elebidun dira.

Herri xeheak suomieraz hitz egiten zuen lehen ere, irakurri dudanez. Handikiek, aldiz, suedieraz.

Bai. Joan den mendearen bukaera arte, herriak suomieraz, handikiek suedieraz. Barnealdean, ordea, suomiera zen nagusi. Orain suomieraz egiten da dena. Suediera hiztunak gutxiengo dira, nahiz eta oraindik ere, aberatsek, edo aberats multzo batek, behintzat, suedieraz hitz egin. Gotorleku bat osatzen dute, eta eragin handia dute oraindik. Hala ere, esan dizut, suomieraz mintzatzen dira gehienak eta, multzo horrek ere suomieraz hitz egin du jendaurrean.

Beste maila batean, Helsinkiko Unibertsitatea elebiduna da, eta hedabideei dagokienez, suomieraz argitaratzen dira egunkariak, baina badago kazeta bat, oso egunkari inportantea, suedieraz argitaratzen dena. Telebista dela eta, bi kate ditugu, kate publikoak biak,

suomieraz. Baina hemen ere, kateetako batean, suedieraz mintzatzen dira astean zenbait ordutan. Kate honetan filmak direnean, suomierazko azpitu-luak daramatzate.

**“Euskal aditza ikaragarria da!
Zuk txikitari ikasiko zenuen, baina
arrotz batek hainbat urte behar
ditu euskal aditz laguntzailea ondo
ikasteko. Konplikaturik da, baina
zoragarria aldi berean:
sistema perfektua da”**

Diskriminaziorik bada? Suedieraz hitz egiten duen gutxiengoak sentitzen du diskriminaziorik? Horrelakorik esaten du?

Ezta batere. Duela bost urte konstituzioa aldatu zen, eta haien hizkuntza eskubideak are gehiago babestu ziren. Badiot, babesturik zeuden aurretik, baina aldaketa berria eginez gero, babestuago.

Hizkuntza uralikoa da suomiera. Txillardegiri irakurri diodanez, suomierak eta estonierak uharte linguistikoa osatzen dute.

Europar lau hizkuntza daude, indoeuropar ez direnak: euskara, batetik, eta hiru hizkuntza fino-hungariar: suomiera, estoniera eta hungariera. Estoniera eta suomiera oso antzekoak dira, esango genuke, gaztelania eta portugesa bezala.

XIX. mendean egin zen suomieraren batasuna. Kanpoko maileguak hartu beharrean, hizkuntzaren erroetara jo zenuen, hitz berriak asmatzera.

Bai, suomiera batua. Euskara batua bezala. Hitz berriak egin ziren eta sendagileek, ekonomialariek, irakasleek... hitz berriak sortu zituzten denek. Adibidez, “telefono” esan beharrean, “puhelin” esaten dugu. “Puhele”-k “hitz egin” esan nahi du. Hortik, “puhelin”, hitz egiteko aparatua. Neologismoak. Hitz berriak, asmatuak, baina jendeak bereganatu dituenak. ■

Bero-beroan

Ibarretxeren posizioaz hitz egin eta idazten da

Eusko Jaurlaritzaren 2006ko aurrekontuetan euskal politikaren garai berri bat irudikatu da. Ikusteko dago hurrengo pausoak zeintzuk izango diren, baina EAJk politika molde bati ekiten dionean urteetarako joera markatu ohi du. Egia da aurtengoa urte berezia izan daitekeela alderdien mahaia eta bakegintzaren alorrean eman daitezkeen urratsengatik, baina jelkideak argi uzten ari dira sozialistekin akordioetara iristeko borondatea. Testuinguru horretan atera zen urte bukaera Ibarretxe plana, eta bai Egibarrek, bai lehendakariak berak hor dagoela gogorarazi dute, ez dagoela bazterreratua eta eszenatoki politikora berriaz aterako dela. EBBn nagusi den sektoreari, aldiz, gutxitan entzuten zaio Ibarretxe planaz hitz egiten. EAJk bizi izan duen barne gatazkan Ibarretxek arbitro zeregina izan ei du Imaz eta Egibar zaleen artean. Duela bi urte, Batasunetik Ibarretxe Imazen sektorearekin zegoela esaten eta salatzen zen; egun, aldiz, nahiko pozik dira bakegintzaren inguruan 2005ean egin duen kudeaketarekin. Ibarretxe gertutik ezagutzen dutenek, bi sektoreen arteko arbitro lana egiten duela diote. Xabier Arzalluzek argi esan izan du EAJn badirela Ibarretxe gustura alboratuko luketenak; jeltzaleen erraiak ezagutzen dituzten zenbaiten ustez, aldiz, beste alternatiba bat nahiko luketenez gaur egun ez dute Ibarretxeren pareko ordezkorik. Ez dira berriak Eusko Jaurlaritzako lehendakariaren eta EBBren arteko tentsioak, Agirre eta Garaikoetxea lehendakariaren adibide historikoak hor dira.



Mobilizazio dei zabala urtea hasteko

Heldu da giltzarri izango ei den urtea, horrenbeste sukalde lanaren fruituak nolabait erakutsiko dituen urtea, zerbait erakusteko badago bederen. Aurrerapauso handirik ikusten ez bada ere, protagonista politiko gehientsuenek baikor jarraitzen dute publikoki. 2007ko udaberrian izango dira udal eta foru hauteskundeak, eta horrek esan nahi du aurtengo udako oporren bueltan hauteskunde kanpainari begira izango direla alderdiak, kanpaina ekinda ala ekitekotan. Ez da hainbeste geratzen, beraz, eta keinu berritatz jo daitezkeen gaitan —su-eten oso edo zatikakoak, presoak...— ez da aurrerapausorik ikusten. Ikusten dena, ordea, posizioen trinkotzea da: atentatu, presoekiko politika... Herritarren artean esperantza handiak sumatzen dira, baina esperantza hori ez da inon indarrez islatzen. Datorren larunbatean, bizi den prozesuari bultzada emango zaio, berriz ere presoen eskubideak aldarrikatuz. Prozesua elikatzeke zentzu zabal eta zehatzean orain arte deitu den mobilizazio bakarra izango da.

Zer da...

Labein

Labein-Tecnalia zentro teknologiko pribatua da, enpresaburuen inplikazio handiz 1955ean sortu zena. Euskal Herriko zentro teknologiko handiena da, Espainiako handienetakoa eta Europar ere erreferentzia aski nabarmeneko zentroa da. Estatuan eta nazioartean, merkatuetako eta teknologietako aliantzak eta proiektuak sustatzen eta garatzen ditu, beste zentro batzuekin eta solbentziazko enpresekin. Hiru arlo hauetan aritzen da: zerbitzuetan, arazo espezifikoek aterabide zehatzak eskainiz; proiektuetan, arazoak konpontzeko neurriko aterabideak eskainiz; eta negozio

berrietan, merkaturatuak izan daitezkeen produktu berriak garatuz; hau da, jabetza intelektual ustiatuz. Industriako sektoreei dagokienez, automobilgintza, eraikuntza, lurraldeko garapena, garapen erregionala, energia, siderurgia eta abar hartzen ditu. 2004. urtearen amaian, 284 lagun, 35 bekadun eta patronatuko parte dituen 36 enpresa eta instituzio zeuzkan plantillan. Hiru egoitza dauzka Bizkaian: Derion, Zamudion eta Barakaldoko Burtzeñan. Mila bezero inguru zerbitzatzeko dituzte, eta 2004an 20,4 milioi euroko diru-sarrerak izan zituen.

Daniel Udaltz

Euskalerria Irratiak lizentzia banaketan jarritako helegitea irabazi du

NAFARROAKO JUSTIZIA AUZITEGI Nagusiak ebatzi du, 1998an, Iruñeko irratiaren lizentzia banaketan, Nafarroako Gobernuak gaizki jokatu zuela. Iruñeko lizentzia banaketa hartan Nafarroako Unibertsitateari eta Net 21 enpresari eman zizkieten bi lizentziak. Euskalerria Irratiak helegitea jarri zuen Nafarroako Gobernuaren kontra, irratiaren kideen ustez, lehaketa hura Euskalerria Irratiak berak irabazi baitzuen. Hamazazpi urte lizentziarik gabe lanean aritu ondoren, Euskalerria Irratiak zuzendari Mikel Bujandak adierazi du ordaina eskatuko dutela urteetan lizentziarik gabe egon izanak eragindako kalteengatik.



JONE LACALLE

EAJk alderdiko karguak euskalduntzeko lehen plana onartu du

2005EKO URRIAREN 20AN Ezohiko Aberri Batzarrean onartu zuten plana eta abenduan egin dute publiko. Abian jarritako planak alderdiko kideen euskalduntzeari eragingo dio, baina kanpora begira izango du irudi eraginik. EAJk plana lau urteko epealditan garatuko du eta lehen epealdia 2009ko abenduan amaituko da. Planak alderdi barruko karguak zein kargu publikoak arautu ditu. Hona euskara jakitea derrigorrezko izango duten hainbat karguren zerrenda: Eusko Legebiltzar, Nafarroako Foru Parlamentu, Kongresu eta Senatu eta Europako Parlamentuko zerrenda-buruak, Eusko Jaurlaritzako lehendakaria, Nafarroako Foru Gobernuako presidentea, Eusko Legebiltzarraren lehendakaria, Nafarroako Gobernuako presidentea, Diputatu Nagusiak. Euskaraz jakin beharko dute baita ere hiriburuetako alkateak, Arartekoak eta EITBko zuzendariak. EBBren lehendakariak eta bost herrialde buru batzarren lehendakariak ere euskara jakin beharko dute. Eusko Jaurlaritzan gutxienez euskaldunak izango dira sailburuen %50. Euskararen planak 45 urtetik gorakoengan ez du eraginik izango, hainbat kargutan salbu.

Datozen lau urteetarako EAEko Hizkuntza Politika ezbaian

2005A AMAITZEAR ZELA, Patxi Baztarrika Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako sailburuordeak datozen lau urteetarako lan ildoak aurkeztu zituen. Lau urteko plana aurkezteaz gain, garrantzia berezia eman zion euskararen normalizaziorako akordio soziopolitikoak lortzeari. Batasunako bozeramaile Arnaldo Otegi erantzun du ados dela Baztarrikarekin: akordio soziopolitiko berria behar dela. Otegi adierazi duenez, Eusko Jaurlaritzak 25-30 urteotako porrota aitortu behar du oker berak errepika ez daitezen. Otegiaren ustez, akordio soziopolitikorako tresna bat badago: Kontseiluak bultzatzen duena, baina EAJk ez du bat egin Kontseiluak bultzatutako akordio soziopolitikoarekin. Batasunaren iritziz, hizkuntza politikak hiru ardatz izan behar ditu: euskararen ofizialtasuna onartzea, hizkuntza eskubideak bermatzea eta gatazkaren konponbidean euskararen eta euskaldunen eskubideak aintzat hartzea.

BAHEA

Marije Fullaondo Batasuneko Bide Eginez prozesuko bozeramaileak Gara-ko elkarrizketa batean dioenez, herri eta auzoetan urtarilaren 9tik 15era egingo da Mahai Nazional berriaren hautaketa prozesurako azken batzarra. Ezaguna denez, Mahai Nazional berria urtarilean ezagutuko da Batasunak BECen egingo duen batzar nagusia. Ez da oraindik garaiotako keinu gisa baloratu izan, baina lege kanpoko den Batasunak lasaitasunez eraman izan du aurrera Bat Eginez prozesua eta BECeko 21eko batzarra ere normaltasunez burutzea espero du.

Kutxak eta Jaurlaritzak fusio proiektuaren aurrean

Zer ote da lehenago errealitatea ala legea? EAEko hiru kutxa publiko- en fusioaren gaian ari diren eragile artean, bada galdera honekiko interpretazio desberdinik. Agerian da bultzada politikoak ekarri zuela kutxen azken fusio proiektua eta, berriz ere, PSOEren galga politikoak geldiarazi zuela urrian bat egitea. *El Pais*-ek jakinarazi duenez, Jaurlaritzako Ogasun Sailak joan den uztailan eman zien kutxetako arduradunei fusioaren ondorioz egin behar den lege aldaketaren zirriborroa, beraien ekarpenak egin ahal izateko. Lege aldaketa fusioaren aurretik egitea nahi zuten kutxek, baina, aipatu egunkariaren esanetan, Jaurlaritzak ezezkoa eman zion nahi horri eta beren haserre jakinarazi die kutxetako arduradunei, bidalitako zirriborroak kutxen erantzunik ez duelako izan oraindik. Bestetik, PSE-EEK 2007ko udal eta foru hauteskundeak iragan arte behintzat ez omen du berriz fusiorik bultzatuko, besteak beste, Vital Kutxa tar-teko, Araba saltzeari buruzko PPren salaketa erraza saihesteko.

Mediku jauna: minak lanak ematen dizkit

Teknologia berriek zekarten aurrerapena dela eta, nekerik gabeko eta aisialdiz betetako bizimodua iragarri ziguten laster baterako. Denborak erakutsi du lan orduak murritzatu bezala ugaritu daitezkeela, fite. Laneko atsekabeak dagokienez, lehengoak desagertu ez, eta berriak gehitu zaizkie.

LAN MOTA BERRIAK, NEKE BERRIAK. Alegia, aurrerapenarekin eta lan egiteko moduak aldatzearekin ez direla atsekabeak ez gutxitu eta ez txikiagotu. Horretan laburbildu daiteke Phillipe Askenazy ekonomialariak berrikitan *Le Monde* egunkari frantsesean plazaratu duen *L'impact des nouvelles formes de pénibilité au travail* (Laneko atsekabe mota berrien eragina) artikulua. 34 urteko ekonomialari eta ikertzaile honek jadanik bi liburu garrantzizko publikatuak ditu Frantzian: *La Croissance moderne* eta *Les Desordres du travail*, biak ere sarituak.

Askok ditugu gogoan Charlie Chaplinek *Modern Times* edo *Garai Modernoak* hartan eskaini zizkigun irudi zorrotzak: lantokian torloju eta azkoinak lotzen erotzeko zorian, robot bilakatua, giltzarekin fabrika egiten zuen mugimendua bere tick bihurtuta, lantokitik aterata kalean aurkitzen zuen edozer gauza mugimendu berarekin lotu nahian... Urte asko geroago, 1995ean, Frantzian "Lana 20 urte barru" nola izango zen irudikatzen zuen dosierra ezagutarazi zuen Jean Boissonnat-ek, eta bere iragarpenek oihartzun handia izan zuten.

Boissonnatek ere *Garai Modernoak* filma aipatzen zuen: "Gizakiak ez du honezkero Charlie Chaplin bezalako automata izan beharrik, gizakiak berak automata artifizialak sortzen ditu eta". Ondorioz, Boissonnatek aurreikusten zuen hogeitau urte geroago ofizio neke-

tsuak desagertuko zirela, lan intelektualak ugarituko zirela, buruko nekea handiagoa izango zela, ahalegin fisikoa gutxituko zela, eta abar. Denok ere askotan entzun eta irakurri ditugun iragarpenak dira.

Igarkizunok 20 urte barrurako zirenez, Askenazy ekonomialariak erdibideko balantzea egin du *Le Monde*ko artikuluan, 1995etik hamar urte pasa dira eta. "Gaur komunikabideek ematen dizkiguten irudiak Boissonnaten kalkuluekin bat datozela dirudi. (...) Badirudi egunero poztzen garela meazuloetatik urrutiratu garelako. Paraleloan, kontsultore, aditu, elkarte, coach eta psikologo multzo handi batek irakurgai berriak ekarri dizkigu jazarpen moralak bezalako kontzeptuen inguruan. Itxura batera, lan fisikoaren loturetatik askatzearekin batera langilea sufrimendu psikologikoz eraso dute gero eta ugariagoak diren nagusi biziosoen, hauek ere beren ugazaben biktima direlarik. Beste analisi baten arabera, nagusiak ez direnean bezeroak dira erasotzaileak, gero eta exijenteago eta bortitzaioak baitira; bezeroek handiagotuko lukete lanaren nekea. Hitz batez, atsekabeak gizabanakoen arteko harremanetan oinarrituko lirateke gaur, erasotzaile-erasotu harremanetan".

Eraso moralak badago, dudarik gabe. Baina Askenazyren kontuetan, langileen %5a ukitzen du arazo



horrek. Ez da gutxi, baina ez da aski laneko samin guztiak esplikatzen. Ondorioz, Askenazy oinarritu da epidemiologo, mediku, ergonomo, ekonomialari eta soziologoen egindako azterketetan, eta emaitza honetara iritsi da: XX. mendean zehar lan baldintzak etengabe hobetzeko egon den mugimendua, 1990eko hamarkadatik alderantziz abiatu dela. Atzeraka goazela, garbi esanda.

Hona lehen arrazoiak: betiko ofizio gogorak ez dira desagertu. Eraikuntza eta bidegintzak segitzen dute gai toxikoak erabiltzen, tenperatura bortitzak nozitzen dira horietan, istripu arriskuak, zarata handiegia... Kateko lana ere ez da gutxitu fabriketan, langileen %10 ari da horretan oraindik. Baina, gainera, zinez neketsu eta arriskutsuak diren lan berriak sortu dira urteotan. Bakar bat aipatzeko, birziklatze lantegietan hondakinak bereizten ari diren pertsonak, ezin konta ahala traste eta materialen sailkapena egin behar duten gizon eta emakumeak.

Hiperreko kutzako langile akitu hori

Baina —hau da bigarren arrazoiak— azken hamar urteotan handitu egin da betebeharrak neketsu eta arriskutsuak egin behar dituzten langileen kopurua. Frantzian bertan, ia bi milioi eta erdi langile gai kantzerigenoen eraginpean ari dira. Beste asko asteen 20 ordu baino gehiagok daude pisuak oinez garraiatzen edo zutik eusten. Gainera, asko handitu da epeen eta erritmoen presioa. Aurreikusitako gabeko lan asko egin behar dituzte behargi-

"Gizakiak ez du honezkero Charlie Chaplin bezalako automata izan beharrik, gizakiak berak automata artifizialak sortzen ditu eta", hala iragarri zuten adituek duela urte batzuk. Denborak erakutsi du Mendebalde aberatsean bertan ere ez dela horrela gertatu. Lehengo ofizio neketsuak ez dira desagertu eta gainera teknologia berrien babesean sortutako enplegu askotan neke berriak azaldu dira, lehendik industrian erabiltzen ziren erritmo eta metodoak zerbitzuetara zabaldu direlako. Lan merkatuaren malgutasun famatuak eta antolamodu berriak (azpikontratazioak, "just in time", kalitate arautegiak...) bere ondorioak pagarazten dizkiete beharginei. Begira erosketak egiten dituzun komertzio kutxan ari den neska horri: gaur Charlie Chaplinek *Modern Times* egin behar balu, agian bera luke inspirazio iturri.

nek, eta horrek buruko estuasuna areagotzen du. Antza denez, hierarkiaren kontrola lasatu egin da baina ordaintan informatika bidezko kontrola bikoiztu da. Arau jakinik gabeko ordutegiak ohikoa dira gaur egun, eta horien ondorioz zailagoa da norberak bere bizitza pribatua eta lana ondo uztartzea. Gaueko lana asko ugaltu da, emakumea batik bat. Eta zer gertatu da, oren buru? Industrian aspaldi ezarriak zeuden optimizazio arauak zerbitzuetara zabaldu direla.

"Charlot *Modern Times* hartan errepikapenen katean aspertzearaino iritsi zitekeen —dio Askenazyk— baina lan hark bere gorputza mugiarazten zion bakarrik. Gaur egun, antzarak zatikatzeak usinan ari den obreroak etengabe egon behar du kontzentratuta hegazti bakoitza txukun ebakitzen, eta horretan erabili behar ditu bere ahalmen fisiko eta mental guztiak. Era berean, zure hiperrean ari den kutxalangleak egunean 2 tona merkantzia mugitu behar ditu, baina gainera, milaka barra-kode bilatu behar ditu zein bere txokoan, horiek eskaneatu, zure galderei erantzun, nola pagatuko

duzun aurreikusi eta gainera lapurretak saihestu". Egia esan, ez gara ohar-tzen dendako kutxako langileak zein lantegi gogorra daukan.

Fenomeno horien guztien ondorioz, antzinako langintza gogorrek iraun eta berri gehiago sortu direlako, nekeak gehitu egin dira. Frantziari dagokionez, gihar eta hezurdurako ondoezek langile gizonezkoen %11ri eta emakumezkoen %15i eragiten diete.

Horren erantzukizuna konpainiek beren organizazioan eta teknologian egin dituzten hautuetan datza. Orain lehentasuna baita merkatura beste inor baino lehen iristea eta eskariei gero eta azkarrago erantzutea. Horra ditzosozko lehiakortasunaren ifrentzua. "Produktibismo erreaktiboa nagusitu da; honen funtsean daude malgutasunean eta berrikuntzan oinarritutako organizazioa, ekipo autonomoak, postuen errotazioa, 'just in time' famatua, azpikontratazio gero eta handiagoa, hierarkiak arintzea, kalitate arauen ugaltzea..."

Askenazyk ez dauka ISO arauak buruzko iritzi oso ona: Frantzia 20 langile baino gehiagoko hiru fabrika-

tik bat dago ISO arauetan sartuta, eta ikertzailearen ustez honek langileen beharrak asko ugartu eta gogortzen ditu, baina ordaintan efikazia gutxi dauka. Arau horiek ordea oso lotuta daude informazio eta komunikazioaren teknologiek hartu duten garrantziarekin. Beraz, konpainietan korronte nagusia hortik doala nabarmena da. Gertatzen dena da enpresek teknologia horiei etekina ateratzeko aldaketa ugari eta azkarrak behar dituztela, eta honek langileen nekearen gain berehalako eragina du.

Askenazy pentsakera liberalekoa baita, merkatuak berak arazo horiek konponduko dituen esperantza dauka. Adibidez, aseguruak aspertu- xeak omen daude hainbeste gaixoal- direkin eta enpresei lan baldintzak hobetzeko bultzaka ari omen dira. Hala ikusi omen da adibidez Estatu Batuetan eta Britainia Handian, eta horietan gihar eta hezurduretako ondoezak gutxitzen ari omen dira. Bestalde, berritro jubilazio adina igotzeko joera dagoenez, estatuei interesatuko litzaieke langileek gehiago irautea osorik, eta gazteak hain azkar ez zaharkitzea.

Hala ere, globalizazioak hartu duen martxarekin ez da erraz egiten kalkulu baikor horiek sinestea. Hemengo lana Ukrainara eraman badute, zergatik ez dituzte hona ekarriko Ukrainako —edo urrunagoko— lan baldintzak? Horretaz zerbaite jakin behar du erosketak kobratzen dizkigun kutxako langile isilak. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsuena. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko — **MultiOpticas** — profesionalengan konfiantza izan duzulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Iñigo Aranbarri

Begiko iturri bati

Badira, memorian osatzen duten amarauna oso-osoan hartuta ere, besteengandik garbi bereizten diren egunak; nola ez dakizula, hor-hemen gogoan gordetzeko adinako emozio zaparrada uzten duten egun bereziak. Andoni Egañak laugarren txapela irabazi zuen igandea izan zen horietako bat. Barakaldotik etxera helduta, bertan egondako jendearekin hitz egin, eta batzuek eta besteek: emozioa. Etxetik jarraitu zutenek ere, berba bera, aipatu gabe bada ere: "Begiak behin baino gehiagotan bete zitzaizkian", eta diozu zeure artean, ederra dela jendea zirrarak jotzea, areago hitzaren bidez bada. Badakizu ez dela ele hutsagatik, giroa dela asko, taldeko sentitzea, adar ugari lituzkeen identifikazioa. Eta asmatzea. Jendea bihotz erdi-erdian jota, ederra da zauria.

Nolanahi ere, domeka berezia izan zen Andoni Egañak txapela laugarrenez irabazi zuen eguna. Gau bertan, berandu oso inork deitzeko, eta telefonoak orro: "Enteratu al haiz?". Lo harrapatu ninduen. "Hi haiz ona! Zertaz izango duk! Evo Moralesek irabazi diki!". Hala igo nintzen berriro zaldi zurian, berriak aztoratuta eta ilusiorik ez egiteko aginduta neure buruari, bozen emaitzak aise aldatu egiten direla eta. Loeroan, Evo Morales etorri zitzaidan ametsetara. Tarteka, Barakaldoko irudiak, ahotsik gabe, joan-etorrian. Iratzargailuak jo baino bi minutu lehenago esnatu nintzen.

Ez diot gezurrik: Egañarenak adina —gezurra: Egañarenak baino gehiago— poztu ninduen Evo Moralesen txapelak. Gertukoia izanagatik bata, laino artekoa zaidalako bestea, hangoak poz handiagoa. Gezurra berriz ere, orain ohartu naiz: emozioa zen, apaltzen hasitako aurrenekoaren haren gainetik berriz zetorrena. Irudiek, asko laguntzen zuten: Morales bere etxean —estreina, presidente batek lotsarik gabe erakusteko moduko etxea—, Moralesen aldeko elkarretaratzeak, Moralesi bibaka ari ziren ahotsen eztarriak... Barakaldon gai kitzikagarri izan zena, harria



DANI BLANCO

lako egia da El Alton. Aspaldiko partez, begiak busti zaizkizu. Horra pobreen balizko aukera. Eta sentimendu primitiboek bahitu ninduten.

Gero, biharamunetik, barne zain hauek bozatea etorri da. Zailtasunak ageriago atera dira, emozioek hoztasunari demaiote toki. Orotan. Bertsok sorturiko zirrara puntuen labanarekin moztzen da, Evo Moralesen ametsaren ederra, posibilitismoarekin eta ekonomiaren legeekin. Halakoak gara, ulertzen dugu suak baretzea.

Izan ere, bada nork hoztu. Justizia soziala gurasokeriarekin nahastuko dizute, eta entzuten dituzu: Evo Morales, "buruzagi kokaleroa" da, gero, noski, ez dizute azaltzen zer den kokaleroa izatea Bolivian, zertarako, ondo badakizu

zer den kokaina. Burtsan, eguna ez dela ona azaltzen dizute, Repsol jaitsei egin dela, Boliviako emaitzak direla eta. Eta ez dakizu, baina ohituta zauzkate burtsa txarki badoa gure bizimoduak okerrera egingo duela ebatzen, eta hidrokarburoen nazionalizazioa aipatzen dizute, baina ez dizute, inondik ere, nazionalizazioak zer esan nahi duen azaltzen. Eta has zaitez zure memoria politikoan nazionalizazio adibideak topatzen. Baztertu karikatura merkeak. Nor zen Lazaro Cardenas?

Emozio asteak urte hondarreko hauek. Nondik edo handik ekarritako itzalak, gertaerak, sentipen biziak. Luze gabe, dena joan egingo da. Emozioak hoztu egingo dira, begiak lehortu. Egunerokotasuna gailenduko zaigu berriro ere. Munduan bi egoera berdin ez dagoen arren, Lularekin bezala, hartuko ditugu zaflakoak Moralesekin ere. Orduan aterako zaizkigu: 'esan nizun irabazi zuenean, ezin izango zuela, borondatea ez dela nahikoa'

dela, baina emozioek gaituztela azken beltzean bizitzen. *Aspaldiko partez*. Eta hauek, noiz eta nola ez dakizula zaituztela bahitzen. *Begiak busti zaizkizu*. Bizirik segitzeko. Egundo —nahita beti— osorik ematen ez zaigun objetibotasun ororen gainetik. ■

Emozio asteak urte hondarreko

hauek. Nondik edo handik

ekarritako itzalak, gertaerak,

sentipen biziak. Luze gabe, dena

joan egingo da. Emozioak hoztu

egingo dira, begiak lehortu.

Egunerokotasuna gailenduko zaigu

berriro ere. Munduan bi egoera

berdin ez dagoen arren, Lularekin

bezala, hartuko ditugu zaflakoak

Moralesekin ere. Orduan aterako

zaizkigu: 'esan nizun irabazi

zuenean, ezin izango zuela,

borondatea ez dela nahikoa'

2006



ARGIA egutegia

jai-egunak, ospakizunak, santuak,
izendegia, eguzkia, ilargia,
efemerideak, gertakariak, urteurrenak



Azalean, eguzkia eta ilargiari dagozkionak, santutegia
eta gizon-emakumezkoen euskal izenak.

Atzealdean, egunarekin lotutako gertaera bitxi eta interesgarriak.

**Hemen duzu egutegirik osoena,
ARGIAk egindakoa.**

Egutegia: 7.5 €

Taula: 50 € + egutegia opari



ARGIA

ESKAERAK: Tel.: 943 371 545 • www.argia.com • denda@argia.com

Argitalpenak **Banaketa** Internet Zerbitzu
Inprimaketa Multimedia **Disenua** Irudi Tratamendu
Filmazioa Publizitatea Maketazioa **Edizio Digitala**

antza

komunikazioa & grafikagintza

tel. 943 37 07 30

faxa 943 37 22 20

antzagraf@antza.com

www.antza.com